EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2018 03 07
SWD(2018) 213 final

KOMISIJOS TARNYBŲ DARBINIS DOKUMENTAS

Šalies ataskaita. Lietuva 2018

pridedamas prie

KOMISIJOS KOMUNIKATO EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS CENTRINIAM BANKUI IR EURO GRUPEI

2018 m. Europos semestras. Struktūrinių reformų pažangos vertinimas, makroekonominio disbalanso prevencija ir naikinimas ir pagal Reglamentą (ES) Nr. 1176/2011 atliktų nuodugnių apžvalgų rezultatai

{COM(2018) 120 final}

TURINYS

Santrauka 1

1. Ekonominė padėtis ir perspektyva 4

2. Šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažanga 10

3. Reformų prioritetai 14

3.1. Viešieji finansai ir apmokestinimas 14
3.2. Finansų sektorius 18
3.3. Darbo rinka, švietimas ir socialinė politika 20
3.4. Investicijos ir konkurencingumas 30
3.5. Sektorių politika 36
3.6. Viešasis administravimas 40

A priedas Apžvalginė lentelė 43

B priedas Makroekonominio disbalanso procedūros rezultatų suvestinė 48

C priedas Standartinės lentelės 49

Nuorodos 55

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 lentelė. Pagrindiniai ekonominiai, finansiniai ir socialiniai rodikliai 9
2.1 lentelė. Bendra 2017 m. šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažangos apžvalga 11
3.2.1 lentelė. Finansinio patikimumo rodikliai 18
B.1 lentelė. Lietuvos makroekonominio disbalanso procedūros rezultatų suvestinė (2018 m. ĮMA) 48
C.1 lentelė. Finansų rinkos rodikliai 49
C.2 lentelė. Pagrindiniai socialinių rodiklių suvestinės rodikliai 50
C.3 lentelė. Darbo rinkos ir švietimo rodikliai 51
C.4 lentelė. Socialinės įtraukties ir sveikatos priežiūros sistemos rodikliai 52
C.5 lentelė. Produktų rinkų rezultatai ir politikos rodikliai 53
C.6 lentelė. Ekologiškai tvarus augimas 54

DIAGRAMŲ SĄRAŠAS

1.1 diagrama. Realiojo BVP augimas ir jo šaltiniai 4

1.2 diagrama. Suderintas vartotojų kainų indeksas 5
1.3 diagrama. Pagrindinės darbo rinkos tendencijos 6
1.4 diagrama. Grynoji tarptautinių investicijų pozicija 7
1.5 diagrama. Kredito augimas 8
1.6 diagrama. Valdžios sektoriaus biudžeto balansas ir bendroji skola 8
2.1 diagrama. Bendra daugiametė 2011–2017 m. šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažanga iki šiol 10
3.1.1 diagrama. Mokesčių ir socialinių išmokų sistemos poveikis pajamų nelygybės mažinimui, 2016 m. 15
3.1.2 diagrama. Mažas ir dideles pajamas gaunančių asmenų mokesčių pleištas, 2016 m. 15
3.2.1 diagrama. Realiųjų būsto kainų indeksas, 2010 m. = 100 19
3.3.1 diagrama. Darbo rinkos tendencijos 20
3.3.2 diagrama. Gyventojų skaičiaus raidos scenarijai 20
3.3.3 diagrama. Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis ir jo sudėtinės dalys 23
3.3.4 diagrama. Santykinis skirtumas tarp 20 % turtingiausių ir 20 % neturtingiausių gyventojų pajamų ES 24
3.3.5 diagrama. Bendras į aukštojo mokslo įstaigas įstojusių studentų skaičius 29
3.4.1 diagrama. Investicijos pagal sektorius 30
3.4.2 diagrama. Vienetui tenkančių darbo sąnaudų raida 31
3.4.3 diagrama. Metinis vidutinis našumo augimas procentais 32
3.4.4 diagrama. Darbo užmokesčio konvergencija ES 32
3.4.5 diagrama. Realiojo efektyviojo valiutos kurso indeksas (remiantis vienetui tenkančiomis darbo sąnaudomis (VTDS) ir suderintu vartotojų kainų indeksu (SVKI)) 33
3.4.6 diagrama. Eksporto rinkos dalies kitimo dinamika, suskirstyti duomenys 33
3.4.7 diagrama. Eksportas pagal technologijų lygį 33
3.5.1 diagrama. Viešojo ir privačiojo sektorių MTTP intensyvumas 36

LANGELIŲ SĄRAŠAS

2.1 langelis. Teikiant ES paramą struktūriniams pokyčiams Lietuvoje pasiekta apčiuopiamų rezultatų 13
3.3.1 langelis. Veiklos rezultatų stebėjimas atsižvelgiant į Europos socialinių teisių ramstį 21
3.3.3 langelis. Pagal EUROMOD atlikti siūlomų mokesčių pakeitimų modeliavimai 25
3.4.4 langelis. Lietuvos investicijų srities iššūkiai ir reformos 35
3.6.5 langelis. Svarbiausi politikos įvykiai. Lietuvos „FinTech“ iniciatyva 42

SANTRAUKA

Lietuva išgyvena stiprų ekonomikos pakilimą ir siekia, kad jo teigiamą poveikį pajustų visi. Šalis įgyvendino kelių svarbių politikos sričių, kaip antai darbo santykių ir pensijų, reformas ir ėmėsi stiprinti socialinės apsaugos sistemą bei pertvarkyti švietimo sektorių. Vis dėlto didelė pajamų nelygybė ir skurdas tebėra didelis iššūkis. Stipri darbo rinka skatina vartojimą bei ekonomikos augimą, tačiau darbo jėgos trūkumas verčia susirūpinti viešųjų finansų ir ekonomikos augimo ilgalaikiu tvarumu. Didelė emigracija lemia neigiamas demografines tendencijas, be to, padėtį blogina prasti sveikatos priežiūros rezultatai. Taigi didžiausi iššūkiai Lietuvai išlieka: užtikrinti įtraukų augimą ir padidinti investicijas, ypač į žmogiškąjį kapitalą, našumą bei darbo jėgos pasiūlą. ([1])

Ekonomikos augimas sparčiai įgauna pagreitį. Apskaičiuota, kad 2017 m. ekonomikos augimas pasiekė 3,8 %. Augimą paskatino dėl palankių išorės sąlygų ir atsigaunančių privačiųjų investicijų gerokai išaugęs eksportas. Be to, spartus darbo užmokesčio didėjimas ir pastebimas kredito augimas skatino vartojimą, tačiau jį tuo pat metu ribojo didėjanti infliacija, dėl kurios sumažėjo disponuojamosios pajamos. Manoma, kad 2018 ir 2019 m. augimas taps nuosaikesnis ir atitinkamai sieks 2,9 % ir 2,6 %, nes tolesnį teigiamą investicijų poveikį, susijusį ir su pagerėjusiu ES lėšų įsisavinimu, veikiausiai šiek tiek atsvers eksporto bei privataus vartojimo sumažėjimas.

Užimtumas pasiekė rekordines aukštumas, nedarbas toliau mažėja. Užimtumo lygis viršija ES vidurkį ir trečią 2017 m. ketvirtį siekė 75,7 %, o nedarbas sumažėjo: jo lygis 2017 m. nukrito iki 7,2 %. Jaunimo nedarbas nuo krizės sumažėjo daugiau nei per pusę – iki 13,2 %, o ilgalaikio nedarbo lygis nukrito tiek, kad nesiekia nė 3 %. Tikimasi, kad gerėjant ekonomikos sąlygoms nedarbas toliau mažės. Vis dėlto manoma, kad dėl mažėjančio darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus užimtumas, išreikštas absoliučiais skaičiais, per ateinančius kelerius metus sumažės.

Darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimo poveikį galima būtų sušvelninti, jeigu būtų išnaudojamas esamas darbo jėgos potencialas. Nuo praėjusio amžiaus dešimtojo dešimtmečio pradžios Lietuvos gyventojų skaičius sumažėjo daugiau nei 23 % ir manoma, kad artimiausiu metu toliau mažės maždaug 1 % per metus. Pagrindinės to priežastys – didelė grynoji emigracija, vėl padidėjusi 2014–2017 m., ir trumpa vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė. Be to, darbo jėgos potencialas vis dar neišnaudotas, nes negalią turinčių asmenų ir žemos kvalifikacijos darbuotojų aktyvumo lygis tebėra žemas. Nuolat mažėjant darbingo amžiaus gyventojų skaičiui ir didėjant pagyvenusių žmonių skaičiui atsiranda spaudimas naudoti viešuosius išteklius socialinėms bei sveikatos priežiūros paslaugoms ir tai neigiamai atsiliepia potencialiam ekonomikos augimui.

2017 m. Lietuvos našumas vėl pradėjo augti, taigi sumažėjo spaudimas konkurencingumui. Po kelerių spartaus atotrūkio mažinimo metų pastarojo dešimtmečio našumo augimo rodikliai nuvilia. Našumo augimas ypač akivaizdžiai sulėtėjo gamybos ir rinkos paslaugų sektoriuose. Pastaraisiais metais darbo užmokesčiui toliau artėjant prie ES vidurkio labai išaugo darbo sąnaudos. Kol kas didelę šio augimo dalį sugeria įmonių pelno maržos, todėl išorės konkurencingumas nesumažėjo. Vis dėlto 2017 m. našumas vėl pradėjo augti. Šią tendenciją reikės išlaikyti, kad, nemažėjant spaudimui didinti darbo užmokestį, ekonomika liktų konkurencinga.

Lietuva ir toliau vykdo patikimą fiskalinę politiką. 2017 m., antrus metus iš eilės, valdžios sektoriaus biudžetas buvo perteklinis. To priežastis – stabilus mokesčių surinkimas esant geriems ekonominės veiklos rezultatams. Valstybės skola tebėra nedidelė ir sudaro maždaug 40 % BVP. Dėl pastarojo meto pensijų sistemos reformų Lietuvos ilgalaikis fiskalinis tvarumas padidėjo, tačiau išlieka rizika, susijusi su netikrumu dėl pensijų adekvatumo.

Lietuva padarė pažangą įgyvendindama 2017 m. šaliai skirtas rekomendacijas. Šalis ėmėsi priemonių mokestinių prievolių vykdymui pagerinti. Tačiau pažanga plečiant mokesčių bazę ir pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas

([1]) Šioje ataskaitoje Lietuvos ekonomika vertinama atsižvelgiant į Europos Komisijos metinę augimo apžvalgą, paskelbtą 2017 m. lapkričio 22 d. Apžvalgoje Komisija ragina ES valstybes nares įgyvendinti reformas, kad Europos ekonomika taptų našesnė, atsparesnė ir įtraukesnė. Tai darydamos valstybės narės turėtų dėti daugiausia pastangų, kad įgyvendintų tris ekonominės politikos vertybių trikampio elementus: skatintų investicijas, vykdytų struktūrines reformas ir užtikrintų atsakingą fiskalinę politiką.

mažiau kenkia augimui, nėra didelė. Lietuva įgyvendino reformas, kad pagerintų pensijų sistemos tvarumą, tačiau pensijos tebėra neadekvačios, ir nerimaujama, kad ateityje jos dar mažės. Lietuva taip pat ėmėsi priemonių kvalifikuotų darbuotojų trūkumui sumažinti, tačiau pažanga mokymo bei aukštojo mokslo kokybės rėmimo ir sveikatos priežiūros sistemos rezultatų gerinimo srityse nedidelė. Be to, Lietuva ėmėsi svarbių socialinės apsaugos sistemos gerinimo veiksmų. Galiausiai šiek tiek pagerintas viešųjų investicijų efektyvumas, dėl ko padidėjo ir našumas.

Pastebima Lietuvos pažanga siekiant nacionalinių tikslų pagal strategiją „Europa 2020“: pasiektas bendras atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimo tikslas ir tikslai, susiję su darbingo amžiaus gyventojų užimtumo lygiu, išmetamu ŠESD kiekiu, mokyklos nebaigiančių asmenų dalimi bei aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalimi. Vis dėlto reikia įdėti daugiau pastangų, kad būtų pasiektas energijos vartojimo efektyvumo tikslas, padidinta atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis transporto sektoriuje, sumažintas asmenų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, skaičius ir padidintos išlaidos moksliniams tyrimams bei technologinei plėtrai, visų pirma privačiajame sektoriuje.

Lietuvai kyla iššūkių, susijusių su keliais Europos socialinių teisių ramstį pagrindžiančios socialinių rodiklių suvestinės rodikliais. Lietuvos užimtumo lygis (beveik vienodas vyrų ir moterų) ir bendrųjų disponuojamųjų namų ūkių pajamų augimo lygis yra aukšti. Tačiau pajamų nelygybė ir skurdas tebėra dideli. Tai iš dalies paaiškinama tuo, kad socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui mažai veiksmingas. Vis dar prasti ir sveikatos priežiūros rezultatai, iš dalies dėl to, kad sveikatos priežiūrai išleidžiama nedaug lėšų. Galima nuveikti daugiau didinant švietimo bei mokymo efektyvumą ir kokybę. Lietuvos Vyriausybė ir socialiniai partneriai ėmėsi socialinio dialogo gerinimo priemonių.

Toliau išvardytos šioje ataskaitoje analizuojamos pagrindinės struktūrinės problemos, rodančios konkrečius Lietuvos ekonomikai kylančius iššūkius.

- **Šiek tiek sumažinta mokesčių našta mažas pajamas gaunantiems asmenims.** Vis dėlto mokesčių sistemos poveikis pajamų nelygybės mažinimui tebėra menkas, lėtai pereinama prie mokesčių iš tokių šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui, pavyzdžiui, prie aplinkosaugos ir nekilnojamojo turto mokesčių. Mokestinių prievolių vykdymo gerinimo ir kovos su šešėline ekonomika priemonės duoda pirmuosius teigiamus rezultatus, tačiau iššūkių tebėra.

- **Ilgalaikis Lietuvos pensijų sistemos tvarumas padidėjo, tačiau rizika išlieka.** Mažėjančio darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus ir didėjančio pagyvenusių išlaikomo amžiaus žmonių koeficiento nulemtą spaudimą šiek tiek sušvelnina pastaraisiais metais vykdomos reformos, visų pirma pensinio amžiaus ilginimas nuo 2012 m. ir naujos indeksavimo formulės taikymas nuo 2018 m. pradžios. Tačiau abejojama, ar šios reformos bus veiksmingos. Pirmiausia abejojama dėl to, ar pavyks išvengti, kad pensijų adekvatumas – jis šiuo metu yra vienas mažiausių ES – ateityje dar labiau nesumažėtų.

- **Norint toliau mažinti atotrūkį ir kartu išlaikyti konkurencingumą, būtina stiprinti našumo augimą**. Numatoma, kad darbo užmokestis toliau didės sparčiau nei našumas, nes išliks žemas absoliutus darbo užmokesčio lygis ir įtampa darbo rinkoje. Todėl konkurencingumui išlaikyti bus labai svarbu didinti našumą. Žiniomis grindžiamai veiklai vykdyti reikės kelti darbo jėgos kvalifikaciją ir pasitelkti daugiau šiuolaikinių technologijų bei inovacijų, ypač privačiajame sektoriuje. Geri įmonių rezultatai diegiant skaitmenines technologijas ir svari parama startuoliams turėtų duoti teigiamų rezultatų ateityje.

- **Viešųjų išlaidų MTTP efektyvumas tebėra mažas, o įmonės ir mokslo bendruomenė vis dar mažai bendradarbiauja**. Esama kliūčių viešųjų mokslinių tyrimų srityje, dėl kurių viešųjų investicijų į MTTP grąžos lygis yra žemas. Fragmentiškas mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos koordinavimas bei valdymas lemia neefektyvumą ir trukdo įmonėms visapusiškai pasinaudoti įvairiomis paramos schemomis. Tolesnė pažanga

pertvarkant viešojo mokslinių tyrimų sektoriaus organizavimą ir finansavimą turėtų padėti geriau panaudoti turimus išteklius.

- **Nors BVP augimas gerokai atsigavo, investicijų lygis vis dar nesiekia ES vidurkio.** Lietuvos verslo aplinka toliau gerėja, tačiau investavimas dar negrįžo į ankstesnį lygį. Investicijas stabdo kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas ir silpna inovacijų aplinka. Investicijoms padidinti taip pat reikėtų pagerinti viešųjų investicijų strateginį planavimą bei efektyvumą, padidinti viešųjų pirkimų skaidrumą bei konkurenciją ir sumažinti korupciją.

- **Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas tampa vis didesniu iššūkiu įtampos darbo rinkoje sąlygomis.** Aukštos ir žemos kvalifikacijos darbuotojų atlyginimų bei įsidarbinimo galimybių skirtumas yra didelis ir toliau didėja. Pažeidžiamos grupės, pavyzdžiui, asmenys su negalia, iš esmės paliktos darbo rinkos užribyje. Suaugusiųjų švietimas plėtojamas nepakankamai, o palyginti ribota aktyvios darbo rinkos politikos priemonių aprėptis reiškia, kad reikiamą mokymą gauna per mažai žemos kvalifikacijos darbuotojų.

- **Lietuvos švietimo sistema yra nepakankamai efektyvi ir nepakankamai reaguoja į darbo rinkos poreikius.** Darbuotojų žinios ir įgūdžiai ne visada atitinka darbdavių poreikius, nors Lietuvos aukštąjį išsilavinimą turinčių 30–34 m. gyventojų dalis yra viena didžiausių ES. Aukštųjų mokyklų dėstytojų ir programų skaičius, taip pat bendra infrastruktūra nepritaikomi prie mažėjančio įstojusių studentų skaičiaus (2013–2016 m. jis sumažėjo 16 %). Dėl mažų atlyginimų ir ribotų kvalifikacijos kėlimo galimybių mokytojo profesija nėra patraukli.

- **Nepaisant pastaruoju metu padarytos pažangos, nelygybė ir skurdas tebėra vieni didžiausių ES.** Tai yra riboto mokesčių sistemos progresyvumo, didelių žemos ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų užimtumo skirtumų ir neadekvačios išmokų sistemos padarinys. Skurdo lygis, ypač pagyvenusių žmonių, neįgaliųjų, bedarbių ir vienišų tėvų, vis dar gerokai viršija ES vidurkį. Bendros išlaidos socialinei apsaugai yra nedidelės, palyginti su kitomis ES šalimis, o mažos mokestinės pajamos riboja finansinius išteklius, kurie galėtų būti skirti tvaresnėms reformoms. Didelę nelygybę ir prastą mažas pajamas gaunančių asmenų padėtį taip pat lemia silpnos profesinės sąjungos bei didelis kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas darbo rinkoje.

- **Sveikatos priežiūros rezultatai tebėra palyginti prasti, todėl Lietuvos darbo jėgos našumas yra mažesnis.** Dėl prastų sveikatos rodiklių finansinės ir socialinės sąnaudos tebėra didelės. Padėtį dar blogina žemas investicijų į sveikatos priežiūros sektorių lygis ir lėtas reformų tempas. Stinga tvirtos sistemos, kuri padidintų atskaitomybę, visų pirma savivaldybių lygmeniu, todėl ligų prevencijos ir sveikatingumo skatinimas yra neadekvatus. Sveikatos priežiūros problemos nepavyksta išspręsti veiksmingai ir efektyviai, nes sveikatos priežiūros sistema per daug orientuota į stacionariąją priežiūrą, o priemonių stacionariosios ir pirminės priežiūros kokybei pagerinti imamasi nepakankamai. Galiausiai, dėl didelių mokėjimų savo lėšomis ir dėl regioninių skirtumų toliau mažėja sveikatos priežiūros prieinamumas pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms.

1. EKONOMINĖ PADĖTIS IR PERSPEKTYVA

BVP augimas

2017 m. BVP išaugo 3,8 % – tai nulėmė sparčiai didėjantis eksportas ir atsigaunančios privačiosios investicijos. Prognozuojama, kad dėl teigiamų pokyčių ir ES, ir Rusijoje, taip pat geresnių, nei tikėtasi, paslaugų eksporto rodiklių, prekių ir paslaugų eksportas išaugo 10,7 %. Kaip ir ankstesniais metais, svarbus augimo veiksnys buvo ir privatus vartojimas. Tačiau namų ūkių vartojimą slopino didėjanti infliacija ir mažėjantis užimtumas, nors darbo užmokestis ir toliau sparčiai augo.

Pagal Komisijos žiemos prognozę numatoma, kad 2018 m. augimas susilpnės iki 2,9 %. Nors manoma, kad eksportas ir privatus vartojimas augs lėčiau, augimą ir toliau turėtų labai skatinti investicijos, nes prognozuojama, kad įsibėgės ES lėšų išmokėjimas.

1.1 diagrama. **Realiojo BVP augimas ir jo šaltiniai**

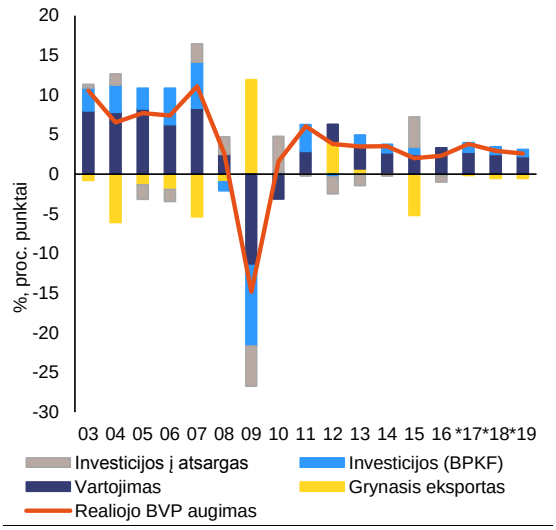

* Prognozė
Šaltinis – Europos Komisija.

Vidaus paklausa

Nepaisant didėjančios infliacijos, tolesnis darbo užmokesčio augimas skatina privatų vartojimą. Apskaičiuota, kad 2017 m., toliau smarkiai augant darbo užmokesčiui, privatus augimas išaugo 3,9 %, palyginti su 4,9 % 2016 m. Be to, 2017 m. aukštesnė infliacija turėjo pastebimą neigiamą poveikį disponuojamosioms pajamoms ir taip lėtino privataus vartojimo augimą. Kadangi tikimasi, kad per ateinančius metus infliacijos augimas šiek tiek sulėtės, prognozuojama, kad 2018 m. privatus augimas augs 3,4 %, o 2019 m. – 3,1 %. Valdžios sektoriaus vartojimas 2017 m. išaugo tik nežymiai ir tikimasi, kad tokiu pačiu stabiliu tempu jis augs ir 2018 bei 2019 m.

Investicijos

2016 m. laikinai sumažėjęs investicijų lygis atsigavo ir tai daugiausia lemia privatusis sektorius. Pagal prognozes 2017 m. investicijos išaugo 6,0 %. 2016 m. sumažėjimą daugiausia nulėmė sulėtėjęs ES fondų paramos įgyvendinimas pasibaigus 2007–2013 m. programavimo laikotarpiui. 2017 m. valdžios sektoriaus investicijos pradėjo atsigauti, o privačiojo sektoriaus investavimas paspartėjo dar labiau, atsižvelgiant į poreikį išplėsti veiklos pajėgumus.

Prekyba

Eksporto rezultatai gerėja. 2016 m. eksportas atsigavo (+3,5 %) ir 2017 m. labai išaugo (+10,7 %), palankiai veikiant teigiamiems ekonominiams pokyčiams pagrindinėse Lietuvos eksporto rinkose. Todėl per pastaruosius dvejus metus Lietuva savo eksporto rinkos dalį padidino 18,3 % nominaliąja verte ir visiškai kompensavo 2015 m. sumažėjimą. Ypač geri transporto paslaugų eksporto rezultatai. Lėčiau augant išorės paklausai per kitus kelerius metus eksportas augs nuosaikiau, o dėl realiųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų didėjimo galėtų kilti grėsmė sąnaudų konkurencingumui.

Infliacija

Infliaciją didino labai išaugę akcizai ir energijos kainos. 2017 m. metinė SVKI infliacijos norma buvo 3,7 %, palyginti su 0,7 % 2016 m. Infliacijos augimą lėmė ir dėl minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio padidinimo bei darbo jėgos trūkumo didėjančios paslaugų kainos. Staigaus akcizų padidinimo poveikis turėtų susilpnėti, todėl prognozuojama, kad infliacija sumažės iki 2,9 % 2018 m. ir iki 2,5 % 2019 m.

1.2 diagrama. **Suderintas vartotojų kainų indeksas**

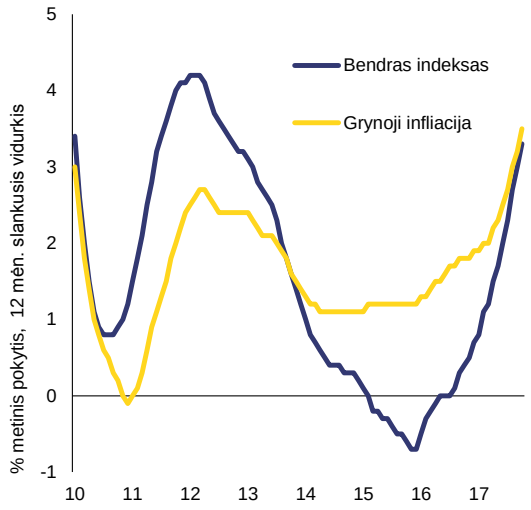

Šaltinis – Europos Komisija.

Pastaraisiais metais darbo užmokestis sparčiai auga. Per pastaruosius kelerius metus darbo užmokestis sparčiai išaugo – tą iš dalies nulėmė demografinės ir emigracijos tendencijos, taip pat atotrūkio mažinimo poveikis. 2017 m. vidutinis mėnesinis darbo užmokestis prieš mokesčius buvo 840 EUR, tai yra nuo 2016 m. liepos mėn. padidėjo 8,5 %. Nuo 2013 m. nominaliojo darbo užmokesčio augimas šiek tiek viršijo teorinį lygį, kurį apibrėžia vidaus darbo rinkos sąlygos, ir normą, atitinkančią stabilią sąnaudų konkurencingumo raidą (žr. 3.4.4 skirsnį).

Demografiniai pokyčiai

Lietuvos gyventojų skaičius toliau mažėja. Nuo 2007 m. darbingo amžiaus (20–64 m.) gyventojų skaičius sumažėjo daugiau nei 15 % (nuo 1,94 mln. 2007 m. iki maždaug 1,69 mln. 2018 m.) ir toliau sparčiai mažėja. Šį mažėjimą lemia tiek visuomenės senėjimas, tiek nuo 2014 m. didėjanti grynoji emigracija (nuo 21 000 2012 m. iki 30 000 2016 m.). Ši tendencija tęsėsi ir 2017 m. 2017 m. emigravo daugiau nei 57 000 žmonių, tai yra beveik 14 % daugiau nei 2016 m. Emigracija išaugo: 2016 m. 1 000 gyventojų teko 17,5 emigranto, o 2017 m. – 20,2 emigranto ir tai yra vienas didžiausių rodiklių ES. Kaip aptarta 2017 m. šalies ataskaitoje, pagrindinės to priežastys yra ekonominės (palyginti maži atlyginimai) ir socialinės (didelis skurdo lygis ir pajamų nelygybė). Be to, numatoma viso gyvenimo trukmė Lietuvoje yra viena iš trumpiausių ES. Kita vertus, esama požymių, kad taip pat spartėja imigracija. 2017 m. imigravo daugiau nei 29 000 asmenų (maždaug 45 % daugiau nei 2016 m.), o maždaug 64 % sudarė grįžtamoji imigracija, t. y. iš užsienio grįžtantys Lietuvos piliečiai.

Šios demografinės tendencijos neigiamai veikia darbo jėgos pasiūlą ir didina riziką socialinės apsaugos sistemos tvarumui. Nors vykdant pastarųjų kelerių metų pensijų reformas buvo pailgintas faktinis pensinis amžius, pagyvenusių išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas per kitus dvidešimt metų vis tiek padvigubės, todėl bus sunkiau finansuoti pensijas, sveikatos priežiūrą ir švietimą. Tai taip pat susiję su kartų tarpusavio teisingumo ir naštos, kuri gali tekti jaunesnėms kartoms siekiant palaikyti ekonomikos augimą, keliamais iššūkiais (daugiau informacijos žr. Europos užimtumo ir socialinės raidos apžvalgą, Europos Komisija, 2017a).

Darbo rinka

2017 m. darbo rinkos rezultatai toliau buvo geri. Nedarbas nuo 2010 m. stabiliai mažėja, darbo jėgos aktyvumas ir užimtumo lygis didėja (žr. 1.3. diagramą). Šis rodiklis 2017 m. pasiekė 7,2 % ir buvo mažesnis už 7,7 % ES vidurkį. Ilgalaikis nedarbas 2017 m. trečią ketvirtį sumažėjo 0,3 proc. punkto (metinis pokytis), tai yra iki 2,5 %, o jaunimo nedarbas, 2017 m. ketvirtą ketvirtį dar sumažėjo iki 13,1 %, palyginti su 14,7 % tuo pačiu laikotarpiu prieš metus. 2017 m. trečią ketvirtį užimtumo lygis Lietuvoje buvo 75,7 %, taigi šalis pasiekė strategijoje „Europa 2020“ nustatytą 75 % tikslinį lygį ir gerokai viršija nacionalinį 72,8 % tikslinį lygį. Atsižvelgiant į palankias ekonomines sąlygas ir mažėjantį darbingo amžiaus gyventojų skaičių prognozuojama, kad 2018 m. nedarbas dar labiau sumažės. Kita vertus, iš esmės neišnaudotas tam tikras darbo jėgos pasiūlos potencialas, kuris galėtų būti labai svarbus ateityje. Asmenims su negalia ir žemos kvalifikacijos darbuotojams vis dar sunku patekti į darbo rinką, ir nepakankamai plėtojamas suaugusiųjų švietimas (žr. 3.3.1 skirsnį).

1.3 diagrama. **Pagrindinės darbo rinkos tendencijos**

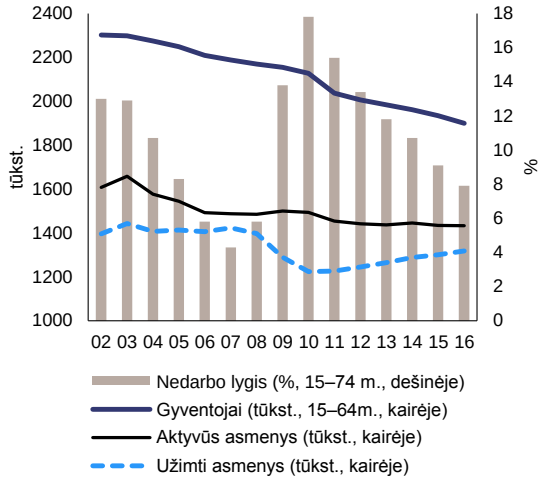

Šaltinis **–** Europos Komisija.

Skurdas ir socialinė atskirtis

Ekonomikos augimo teikiama nauda paskirstoma nevienodai, o skurdo rizika tebėra viena didžiausių ES. Asmenų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, dalis, palyginti su 2015 m., padidėjo ir yra viena didžiausių ES (30,1 % 2016 m., ES vidurkis – 23,5 %). Padidėjimą nulėmė 1 proc. punktu padidėjusi gyventojų, kurie gyvena labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, dalis (10,2 %) ir nors tiek asmenų, kuriems gresia skurdas, dalis (21,9 %), tiek didelį materialinį nepriteklių patiriančių asmenų dalis (13,5 %) 2016 m. šiek tiek sumažėjo, šie rodikliai vis dar labai viršija ES vidurkius – atitinkamai 17,3 % ir 7,5 %. Nuo skurdo ir socialinės atskirties ir toliau ypač kenčia pagyvenę žmonės, žmonės su negalia, vaikai, vieniši tėvai (dažniausiai moterys) ir bedarbiai, nes socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui nėra efektyvus.

Nelygybė

Pajamų nelygybė tebėra viena didžiausių ES. 2016 m. 20 % turtingiausių gyventojų pajamos daugiau nei septynis kartus viršijo 20 % neturtingiausių gyventojų pajamas ir tai yra daug didesnis koeficientas nei 5.2 ES vidurkis. Tai iš esmės nulėmė mažos socialinės apsaugos išlaidos ir gyventojų pajamų mokesčio sistema, kuri yra viena iš mažiausiai progresinių ES (žr. 3.1.3 skirsnį). Be to, žemos kvalifikacijos darbuotojų darbo užmokestis nedidėja tokiu pat dideliu tempu, kokiu auga pajamų pasiskirstymo skalės viršuje esančių asmenų darbo užmokestis. Taip pat esama didelės nelygybės tarp miesto ir kaimo (žr. 3.3.2 skirsnį). Be to, 2010–2017 m. namų ūkių pajamos neaugo taip sparčiai kaip BVP. Apskritai tai leidžia daryti išvadą, kad atsigaunantis augimas iš esmės dar nėra įtraukus.

Sveikata

Sveikatos priežiūros rezultatai tebėra prasti ir šią padėtį blogina nelygybė tarp miesto ir kaimo, taip pat skurdas ir socialinė atskirtis (žr. 3.3.4 skirsnį). Prasti sveikatos priežiūros rezultatai mažina Lietuvos darbo jėgos potencialą ir ekonomikos konkurencingumą. Nors vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Lietuvoje ilgėja (74,6 m. 2015 m.), jis vis dar šešeriais metais trumpesnė nei ES vidurkis (80,6 m.) ir yra viena trumpiausių ES. Be to, skirtumas tarp vyrų ir moterų nepaprastai didelis: vyrų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė (69,2 m.) yra daugiau nei 10 m. trumpesnė už moterų vidutinę tikėtiną gyvenimo trukmę (79,7 m.), ir tai yra didžiausias lyčių skirtumas ES. Visos (įskaitant viešąsias ir privačiąsias) dabartinės vienam gyventojui tenkančios sveikatos priežiūros išlaidos Lietuvoje, išreikštos perkamosios galios standartu (1 483 EUR), sudaro mažiau nei du trečdalius ES vidurkio (2 428 EUR). Visos dabartinės sveikatos priežiūros išlaidos, kaip BVP dalis, padidėjo: nuo 5,6 % 2005 m. iki 6,5 % 2015 m., tačiau vis dar yra vienos mažiausių ES. Maždaug 32 % sveikatos išlaidų, daugiausia vaistiniams preparatams, sudaro mokėjimai savo lėšomis, palyginti su 15 % ES vidurkiu.

Konkurencingumas

Lietuvos konkurencingumas dėl sparčiai augančių darbo sąnaudų kol kas nesumažėjo. Nuo 2012 m., iš esmės dėl didėjančios įtampos darbo rinkoje ir atotrūkio mažinimo poveikio, darbo užmokestis auga sparčiau nei našumas, todėl didėja vienetui tenkančios darbo sąnaudos (žr. 3.4.4 skirsnį). Vertinant nominaliąja verte, vienetui tenkančios darbo sąnaudos 2016 m. išaugo sparčiausiai ES, tai yra 5,9 %. Kol kas, didėjant darbo sąnaudoms, išorės konkurencingumas nesumažėjo, kaip patvirtina labai padidėjusi eksporto rinkos dalis, atgauta po 2015 m. sumažėjimo. Vis dėlto, jeigu kelerius ateinančius metus darbo užmokestis toliau sparčiai augs, o

našumas atitinkamai neišaugs, konkurencingumas ateityje gali sumažėti.

Išorės pozicija

Einamosios sąskaitos padėtis išliks artima balansui. 2016 m. einamoji sąskaita priartėjo prie balanso: neigiamas prekybos prekėmis balansas sumažėjo ir padidėjo prekybos paslaugomis perteklius. Neigiamas pirminis pajamų balansas taip pat sumažėjo ir tai padėjo pagerinti einamosios sąskaitos poziciją. Dėl didelio vidaus vartojimo, taip pat dėl atsigaunančių su importu labai susijusių investicijų neigiamas prekybos prekėmis balansas didės. Teigiamas dalykas yra tas, kad dėl tvirto paslaugų eksporto augimo ir teigiamo antrinių pajamų balanso tikėtino didėjimo einamosios sąskaitos padėtis kelerius ateinančius metus išliks artima balansui.

Grynoji tarptautinių investicijų pozicija toliau gerėja ir dabar sudaro 43 % BVP. Ekonomikos klestėjimo metais grynoji tarptautinių investicijų pozicija smarkiai nukrito ir 2009 m. pasiekė −58 % BVP. Staigų neigiamos pozicijos padidėjimą daugiausia nulėmė tai, kad norėdami finansuoti vietoje išaugusį kreditavimą vietos bankai skolinosi iš savo patronuojančiųjų įmonių Šiaurės šalyse. Nuo tada ji labai pagerėjo, daugiausia dėl to, kad sumažėjo privataus finansų sektoriaus skolinimasis iš užsienio. Prie bendros neigiamos grynosios pozicijos vienodai prisideda valdžios sektorius ir privatusis sektorius. Valdžios sektoriaus neigiamą grynąją poziciją nulėmė vien ilgalaikė valdžios sektoriaus skola, o privačiojo sektoriaus įsipareigojimus beveik visiškai sudaro tiesioginės užsienio investicijos. Todėl artimiausiu laikotarpiu rizika, susijusi su neigiama grynąja tarptautinių investicijų pozicija, yra nedidelė.

1.4 diagrama. **Grynoji tarptautinių investicijų pozicija**

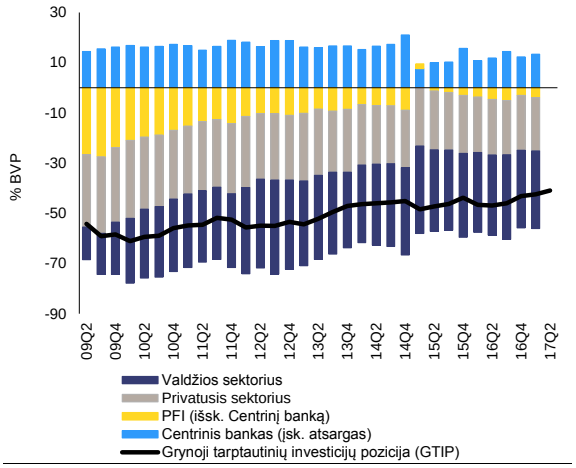

Šaltinis **–** Europos Komisija.

Finansų sektorius

Skolinimas namų ūkiams didėja, o įmonėms pagerėjo galimybės gauti finansavimą. Skolinimas namų ūkiams, ypač hipotekos kreditai, sparčiai auga ir 2017 m. gruodžio mėn. atitinkamai pasiekė 7,9 % ir 8,6 % (metinis pokytis) (žr. 1.5 diagramą). Tai skatina vartojimą, taip pat lemia būsto kainų didėjimą. Įmonių galimybės gauti finansavimą pagerėjo, nes bankai sušvelnino kredito pasiūlos sąlygas. Šią padėtį dar pagerino įvairios valstybės paramos schemos, kuriomis gali pasinaudoti mažosios ir vidutinės įmonės ir startuoliai. Kapitalo rinka tebėra sustingusi, tačiau Vyriausybė ir toliau daug dėmesio skiria jos plėtojimui, įskaitant regioninį bendradarbiavimą siekiant sukurti Baltijos šalių padengtųjų obligacijų ir kitų klasių turto rinką. Siekiama pritraukti daugiau vidaus ir užsienio investuotojų ir skatinti Baltijos šalių akcijų, obligacijų ir privataus kapitalo rinkos augimą. Vyriausybė taip pat įgyvendina strategiją, kad Lietuva taptų ES finansinių technologijų („FinTech“) centru (žr. 3.6.1 langelį).

1.5 diagrama. **Kredito augimas**

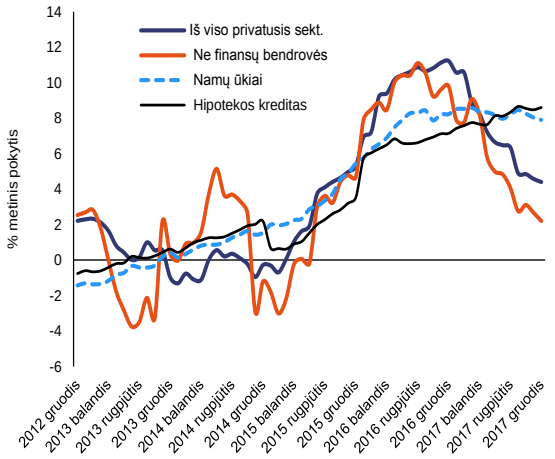

Šaltinis – Europos Centrinis Bankas.

1.6 diagrama. **Valdžios sektoriaus biudžeto balansas ir bendroji skola**

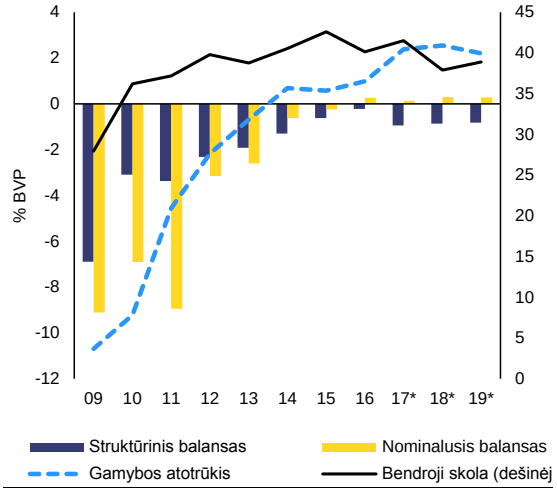

Šaltinis – Europos Komisija.

Viešieji finansai

Lietuvos viešieji finansai išlieka patikimi. 2016 m. užfiksavus 0,3 % BVP biudžeto perteklių, valdžios sektoriaus balansas 2017 ir 2018 m. liks perteklinis ir atitinkamai pasieks 0,1 % ir 0,2 % BVP. Tikimasi, kad valdžios sektoriaus skola toliau mažės ir 2019 m. pasieks 38,9 % BVP, taigi bus kur kas mažesnė negu 60 % BVP riba. Vis dėlto vidutiniu laikotarpiu fiskaliniai uždaviniai veikiausiai išliks aktualūs, kadangi mažėjant gyventojų skaičiui ir didėjant išlaikomo amžiaus žmonių koeficientams vis didės išlaidos pensijoms, sveikatos priežiūrai ir švietimui.

1.1 lentelė. **Pagrindiniai ekonominiai, finansiniai ir socialiniai rodikliai**

Pagrindiniai ekonominiai ir finansiniai rodikliai. Lietuva

						prognozė		
	2004–2007	2008–2012	2013–2014	2015	2016	2017	2018	2019
Realusis BVP (metinis pokytis)	8,2	-0,4	3,5	2,0	2,3	3,8	2,9	2,6
Potencialus augimas (metinis pokytis)	6,1	1,7	2,0	2,2	1,9	2,4	2,8	2,9
Privatus vartojimas (metinis pokytis)	11,0	-2,2	4,1	4,0	4,9	.	.	.
Valdžios sektoriaus vartojimas (metinis pokytis)	2,9	-0,7	0,5	0,2	1,3	.	.	.
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (metinis pokytis)	17,2	-6,8	7,0	4,8	-0,5	.	.	.
Prekių ir paslaugų eksportas (metinis pokytis)	9,9	8,8	6,5	-0,4	3,5	.	.	.
Prekių ir paslaugų importas (metinis pokytis)	15,2	3,3	6,1	6,2	3,5	.	.	.
Poveikis BVP augimui:								
Vidaus paklausa (metinis pokytis)	11,8	-3,5	3,9	3,4	3,2	.	.	.
Atsargos (metinis pokytis)	0,1	-0,2	-0,8	3,8	-0,8	.	.	.
Grynasis eksportas (metinis pokytis)	-3,7	2,9	0,4	-5,2	-0,1	.	.	.
Poveikis potencialiam BVP augimui:								
Visa darbo jėga (valandomis, metinis pokytis)	-0,2	-0,8	0,0	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3
Kapitalo padidėjimas (metinis pokytis)	2,8	1,1	1,0	1,2	1,1	1,2	1,2	1,3
Bendras gamybos veiksnių našumas (valandomis, metinis pokytis)	3,5	1,4	0,9	0,3	0,2	0,7	1,1	1,3
Gamybos atotrūkis	4,5	-4,2	0,0	0,6	1,0	2,4	2,5	2,2
Nedarbo lygis	7,3	13,2	11,3	9,1	7,9	7,3	6,8	6,4
BVP defliatorius (metinis pokytis)	6,2	3,3	1,2	0,3	1,0	3,5	3,9	3,0
Suderintas vartotojų kainų indeksas (SVKI, metinis pokytis)	3,3	4,7	0,7	-0,7	0,7	3,7	2,9	2,5
Nominalus atlygis vienam darbuotojui (metinis pokytis)	15,1	2,8	5,0	5,8	6,2	8,4	6,7	6,0
Darbo našumas (realus, vieno dirbančiojo, metinis pokytis)	7,8	2,1	1,8	0,7	0,4	.	.	.
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos (VTDS, visa ekonomika, metinis	6,8	0,6	3,2	5,0	5,9	4,2	3,3	3,0
Realios vienetui tenkančios darbo sąnaudos (metinis pokytis)	0,5	-2,5	2,0	4,7	4,9	0,6	-0,5	0,0
Realusis efektyvusis valiutos kursas (VTDS, metinis pokytis)	4,6	-1,6	3,0	1,8	5,2	3,7	2,6	0,8
Realusis efektyvusis valiutos kursas (SVKI, metinis pokytis)	0,1	1,1	1,8	0,4	2,1	-0,9	2,9	.
Namų ūkių taupymo norma (grynasis taupymas kaip grynųjų disponuojamųjų pajamų procentinė dalis)	-1,0	-0,1	-2,4	-3,9	-4,3	.	.	.
Privačiojo sektoriaus kredito srautas (% BVP), konsoliduoti duomenys	16,2	-1,4	-0,5	1,9	4,3	.	.	.
Privačiojo sektoriaus skola (% BVP), konsoliduoti duomenys	56,9	72,1	55,1	54,7	56,2	.	.	.
iš jos namų ūkių skola (% BVP), konsoliduoti duomenys	17,5	28,0	21,9	22,2	22,8	.	.	.
iš jos ne finansų bendrovių skola (% BVP), konsoliduoti duomenys	39,5	44,1	33,2	32,5	33,4	.	.	.
Bendroji neveiksnių skolos priemonių vertė (% visų skolos priemonių ir visų paskolų ir avansinių mokėjimų)(2)	0,7	11,9	7,5	5,2	3,8	.	.	.
Bendrovės, grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (–) (% BVP)	-7,5	6,2	9,6	5,0	5,1	5,3	6,2	6,3
Bendrovės, bendrasis likutinis perteklius (% BVP)	33,3	35,5	37,8	34,9	33,1	33,6	34,6	35,1
Namų ūkiai, grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (–) (% BVP)	-0,4	0,0	-2,4	-3,8	-4,5	-5,2	-5,5	-5,7
Pagal defliatorių pakoreguotas būsto kainų indeksas (metinis pokytis)	18,1	-9,8	3,2	4,6	4,5	.	.	.
Investicijos į gyvenamosios paskirties nekilnojamąjį turtą (% BVP)	2,5	2,5	2,4	2,8	3,0	.	.	.
Einamosios sąskaitos balansas (% BVP), mokėjimų balansas	-10,3	-3,9	2,0	-2,8	-1,1	-0,7	-0,3	-0,4
Prekybos balansas (% BVP), mokėjimų balansas	-9,4	-3,4	1,6	-0,6	1,2	.	.	.
Prekyba prekėmis ir paslaugomis (metinis pokytis)	1,8	-0,4	0,3	3,2	2,5	-0,1	1,1	0,4
Kapitalo sąskaitos balansas (% BVP)	1,3	3,2	2,9	3,0	1,5	.	.	.
Grynoji tarptautinių investicijų pozicija (% BVP)	-45,1	-54,4	-46,1	-43,7	-43,2	.	.	.
Grynoji antrinę rinką turinčių išorės skolos priemonių vertė (% BVP)(1)	-15,7	-25,5	-16,8	-14,2	-13,9	.	.	.
Bendroji antrinę rinką turinčių išorės skolos priemonių vertė (% BVP)(1)	51,1	71,6	60,7	67,3	77,3	.	.	.
Eksporto rezultatai, palyginti su pažengusiomis šalimis (% pokytis per penkerius metus)	54,3	43,9	35,9	17,0	2,4	.	.	.
Prekių ir paslaugų eksporto rinkos dalis (metinis pokytis)	4,5	5,9	3,4	-10,0	3,2	.	.	.
Gryneji tiesioginių užsienio investicijų srautai (% BVP)	-3,0	-1,8	-0,3	-1,9	-0,4	.	.	.
Valdžios sektoriaus balansas (% BVP)	-0,7	-6,2	-1,6	-0,2	0,3	0,1	0,2	0,2
Struktūrinis biudžeto balansas (% BVP)	.	-2,9	-1,6	-0,6	-0,2	-0,9	-0,9	-0,8
Valdžios sektoriaus bendroji skola (% BVP)	17,4	31,1	39,6	42,6	40,1	41,5	37,9	38,9
Mokesčių santykis su BVP (%)	29,9	29,0	27,5	29,2	30,2	30,4	30,1	30,1
Vidutinį darbo užmokestį gaunančiam vienam asmeniui taikomas mokesčio tarifas (%)	26,5	22,5	22,7	22,9	.	.	.	.
50 % vidutinio darbo užmokesčio gaunančiam vienam asmeniui taikomas mokesčio tarifas (%)	20,0	18,0	17,9	17,8	.	.	.	.

(1) Grynoji tarptautinių investicijų pozicija, neįskaitant tiesioginių investicijų ir portfelio akcijų. (2) Vietos bankų grupės ir savarankiški bankai, užsienio (ES ir ne ES) kontroliuojamos patronuojamosios bendrovės ir užsienio (ES ir ne ES) kontroliuojami filialai.

Šaltinis – Eurostatas ir ECB, 2018 m. sausio 30 d. duomenys, kai turima; Europos Komisijos prognozės duomenys (2018 m. žiemos prognozės realiojo BVP ir SVKI duomenys, kiti duomenys iš 2017 m. rudens prognozės).

2. ŠALIAI SKIRTŲ REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMO PAŽANGA

2017 m. Lietuvai skirtų rekomendacijų([2]) įgyvendinimo pažangą reikia vertinti ilgesniu laikotarpiu nuo 2011 m., kai nustatytas Europos semestro procesas. Pagal daugiametį šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo vertinimą nuo tada, kai jos buvo pirmą kartą priimtos, visos tos rekomendacijos buvo bent iš dalies įgyvendintos. Bent tam tikra pažanga padaryta įgyvendinant 88 % visų Lietuvai skirtų rekomendacijų, o nedidelė pažanga padaryta įgyvendinant 12 % šių rekomendacijų (žr. 2.1. diagramą). Didelė pažanga padaryta fiskalinės politikos ir valdymo srityje ir šios srities rekomendacijos visiškai įgyvendintos: Lietuva laiku panaikino perviršinį deficitą ir toliau paisė fiskalinių tikslų. Kitos sritys, kuriose padaryta didelė pažanga, apima valstybės valdomų įmonių valdymo reformą ir energijos tiekimo saugumo padidinimą pagerinant ir elektros energijos, ir dujų tinklų jungtis su kitomis valstybėmis narėmis.

2.1 diagrama. **Bendra daugiametė 2011–2017 m. šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažanga iki šiol**

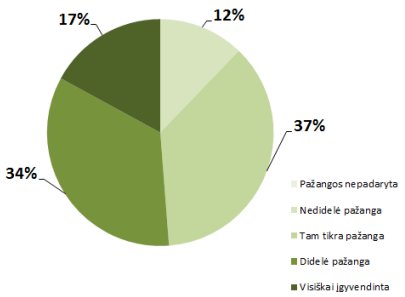

Atliekant bendrą su fiskaline politika susijusių šaliai skirtų rekomendacijų vertinimą nėra vertinamas Stabilumo ir augimo pakto reikalavimų laikymasis.
Atliekant daugiametį šaliai skirtų rekomendacijų (ŠSR) vertinimą atsižvelgiama į įgyvendinimo pažangą nuo tada, kai ŠSR buvo pirmą kartą priimtos, iki 2018 m. šalies ataskaitos.
Šaltinis – Europos Komisija.

Lietuva toliau vykdo patikimą fiskalinę politiką: riboja biudžeto deficitą ir didina vidutinio laikotarpio fiskalinį tvarumą. Nuo 2011 m. Lietuvos biudžeto būklė labai pagerėjo: struktūrinis biudžeto deficitas nuo 3,5 % BVP 2011 m. sumažėjo iki 0,9 % įverčio 2017 m. Vertinant nominaliąja verte, 2016 m. pasiektas biudžeto perteklius. Lietuva taip pat sustiprino savo fiskalinę sistemą. Šalis toliau mažino mokesčių naštą mažas pajamas gaunantiems asmenims ir įgyvendino tam tikras priemones, kad pagerintų mokestinių prievolių vykdymą. Tačiau Lietuva pasinaudojo tik nedaugeliu esamų galimybių, kad išplėstų mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui. Kalbant apie pensijas, padaryta svarbių pakeitimų, kad sistema vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu taptų finansiškai tvaresnė. Nuo 2014 m. palaipsniui ilginamas pensinis amžius, o nuo 2018 m. bus taikoma nauja indeksavimo formulė. Tačiau esama su šių priemonių įgyvendinimu susijusios rizikos.

Lietuva ėmėsi tam tikrų priemonių, kad sumažintų kvalifikuotų darbuotojų trūkumą. Priėmus naująjį Užimtumo įstatymą padaryta tam tikra pažanga didinant aktyvios darbo rinkos politikos veiksmingumą. 2017 m. iš dalies pakeitusi Profesinio mokymo įstatymą, Lietuva imasi priemonių, kad pagerintų profesinio mokymo kokybę ir padidintų naudojimąsi pameistrystės programomis. Lietuva toliau stiprina suaugusiųjų švietimo koordinatorių tinklą savivaldybėse, tačiau rezultatai kol kas riboti. Kitose švietimo sistemos srityse padaryta nedidelė pažanga ir tebėra spręstinų kokybės ir efektyvumo uždavinių.

Imtasi tam tikrų priemonių prastiems sveikatos priežiūros sektoriaus rezultatams pagerinti, tačiau vis dar reikia išspręsti svarbų uždavinį – padidinti ir pirminės, ir stacionariosios sveikatos priežiūros efektyvumą ir kokybę. Lietuva padarė nedidelę pažangą gerindama visuomenės sveikatos politiką ir didindama atskaitomybę vietos lygmeniu. Dar reikia įvertinti priemonių, kurių imtasi siekiant sumažinti aukštą mokėjimų savo lėšomis lygį ir dėl to susidarančią didelę finansinę naštą mažas pajamas gaunančių asmenų grupėms, veiksmingumą.

Lietuva padarė tam tikrą pažangą mažindama skurdą. 2017 m. priimti svarbūs teisės aktai, dėl kurių padidėjo socialinės paramos ir nedarbo socialinio draudimo išmokų adekvatumas ir kuriais išmokos vaikui peržiūrėtos taip, kad mažas

([2]) Kitų anksčiau įgyvendintų reformų vertinimas pateikiamas visų pirma 3 skirsnyje.

pajamas gaunantys asmenys gali jomis visiškai pasinaudoti. Lietuva taip pat padidino neapmokestinamąjį pajamų dydį. Šios priemonės turėtų padėti sumažinti aukštą skurdo lygį ir tam tikru mastu apriboti pajamų nelygybės didėjimą. Atsižvelgiant į tai, kad išmokos nebuvo tinkamai didinamos nuo 2008 m., pastangos mažinti skurdą ir socialinę atskirtį turėtų būti tęsiamos, tačiau jomis taip pat turėtų būti siekiama grąžinti žmones į darbo rinką, o mokesčius ir išmokas pritaikyti taip, kad būtų didinamos paskatos dalyvauti darbo rinkoje.

Apskritai Lietuva padarė tam tikrą pažangą įgyvendindama 2017 m. jai skirtas rekomendacijas([3]). Lietuva padarė tam tikrą pažangą įgyvendindama jai skirtas rekomendacijas dėl fiskalinių reikalų ir spręsdama darbo rinkoje ir švietimo sektoriuje kylančias problemas. Tačiau pažanga vykdant sveikatos priežiūros reformas ir priimant priemones viešųjų investicijų efektyvumui didinti nėra didelė.

([3]) Informacija apie padarytą pažangą ir veiksmus, kurių imtasi įgyvendinant konkrečios rekomendacijos atitinkamos dalies politines rekomendacijas, pateikiama priedo apžvalginėje lentelėje. Atliekant šį bendrą vertinimą nėra vertinamas Stabilumo ir augimo pakto reikalavimų laikymasis.

2.1 lentelė. **Bendra 2017 m. šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažangos apžvalga**

Lietuva	**Bendras 2017 m. šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažangos vertinimas: padaryta tam tikra pažanga**
1 rekomendacija. *Vykdyti fiskalinę politiką pagal Stabilumo ir augimo pakto prevencinės dalies reikalavimus, tai reiškia, kad 2018 m. reikia toliau laikytis vidutinio laikotarpio biudžeto tikslo, atsižvelgiant į su sisteminės pensijų reformos įgyvendinimu siejamą ribą ir į leistą laikiną nuokrypį, atitinkantį su struktūrinių reformų įgyvendinimu siejamą ribą. Gerinti mokestinių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui. Imtis spręsti vidutinio laikotarpio fiskalinio tvarumo problemą, susijusią su pensijomis.*	**Tam tikra pažanga**[(1)] • Padaryta tam tikra pažanga gerinant mokestinių prievolių vykdymą. • Padaryta nedidelė pažanga plečiant mokesčių bazę ir pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui. • Padaryta tam tikra pažanga didinant pensijų sistemos fiskalinį tvarumą, tačiau pensijų adekvatumas vis dar verčia susirūpinti.
2 rekomendacija. *Taikyti veiksmingas aktyvios darbo rinkos politikos priemones ir skatinti suaugusiųjų mokymąsi ir taip spręsti kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemas, taip pat gerinti švietimo rezultatus atlyginant už mokymo ir aukštojo švietimo kokybę. Gerinti sveikatos priežiūros sistemos rezultatus: gerinti ambulatorinę priežiūrą, ligų prevenciją ir didinti paslaugų įperkamumą. Padidinti minimalios socialinės apsaugos sistemos adekvatumą.*	**Tam tikra pažanga** • Padidintas aktyvios darbo rinkos politikos priemonių veiksmingumas, taigi padaryta tam tikra pažanga sprendžiant kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemas, tačiau pažanga suaugusiųjų švietimo srityje tebėra nedidelė. • Padaryta nedidelė pažanga gerinant švietimo rezultatus ir atlyginant už mokymo ir aukštojo švietimo kokybę. • Padaryta nedidelė pažanga gerinant sveikatos priežiūros sistemos rezultatus. • Padaryta tam tikra pažanga gerinant minimalią socialinės apsaugos sistemą.
3 rekomendacija. *Imtis priemonių našumui didinti: didinti viešųjų investicijų efektyvumą ir jas geriau susieti su šalies strateginiais tikslais.*	**Nedidelė pažanga** • Padaryta nedidelė pažanga didinant našumą.

(1) Atliekant šį vertinimą nėra vertinamas Stabilumo ir augimo pakto reikalavimų laikymasis.
Šaltinis – Europos Komisija.

ESI fondai atlieka itin svarbų vaidmenį sprendžiant pagrindines įtraukaus augimo ir konvergencijos problemas Lietuvoje, nes investuoja į vykdomą sveikatos priežiūros sistemos reformą, be kita ko, investicijas specialiai skiria sveikatos priežiūros kokybei ir prieinamumui gerinti, investuoja į visų lygių švietimo kokybę ir infrastruktūrą; skatina MTTP privačiajame sektoriuje ir gerina mokslo bendruomenės ir verslo įmonių bendradarbiavimą. ESI fondai taip pat padeda remti aktyvios darbo rinkos politikos priemones, pavyzdžiui, profesinį mokymą, jaunimo užimtumą ir suaugusiųjų švietimą, skatina įtrauktį ir skurdo mažinimą, taip pat ekonominę kaimo vietovių plėtrą.

Valstybės narės gali prašyti Komisijos techninės paramos, kad galėtų parengti, planuoti ir įgyvendinti augimą skatinančias struktūrines reformas. Paramos struktūrinėms reformoms tarnyba, bendradarbiaudama su atitinkamomis Komisijos tarnybomis, teikia individualiai pritaikytą techninę paramą. Paramos nereikia iš dalies finansuoti valstybei narei ir ji teikiama valstybės narės prašymu. Parama teikiama prioritetinėms sritims, nustatytoms vykstant ES ekonomikos valdymo procesui (t. y. įgyvendinant konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas), tačiau Paramos struktūrinėms reformoms tarnybos teikiamos paramos aprėptis yra platesnė, nes ji gali būti teikiama ir su kitais Komisijos prioritetais susijusioms reformoms arba valstybių narių iniciatyva vykdomoms reformoms.

Lietuva paprašė Paramos struktūrinėms reformoms tarnybos teikiamos techninės paramos, kuri padėtų įgyvendinti reformas tokiose skirtingose srityse kaip: valdymas ir viešasis administravimas, augimas ir verslo aplinka, sveikatos priežiūra, švietimas ir finansų sektorius. Visų pirma Paramos struktūrinėms reformoms tarnyba teikia paramą, skirtą viešojo sektoriaus efektyvumui didinti, viešiesiems pirkimams, konkurencingumui, moksliniams tyrimams, technologinei plėtrai ir inovacijoms (MTTPI) stiprinti, taip pat pensijų sistemų tvarumui didinti ir sveikatos priežiūros technologijoms gerinti. Ji taip pat teikia paramą, skirtą įmonių nemokumo problemai spręsti.

2.1 langelis. Teikiant ES paramą struktūriniams pokyčiams Lietuvoje pasiekta apčiuopiamų rezultatų

Lietuva yra didelės Europos struktūrinių ir investicijų (ESI) fondų paramos gavėja ir **iki 2020 m.** gali gauti **iki 8,4 mlrd. EUR**. 2014–2018 m. tai sudaro maždaug 3 % BVP per metus ir 70 % viešųjų investicijų. ([1]) Iki 2017 m. gruodžio 31 d. vietoje vykdomiems projektams skirta maždaug 4 mlrd. EUR (48 % visos sumos). Tai sudarė sąlygas našioms investicijoms į daugiau nei 1 470 įmonių ir leido pritraukti per 225 mln. EUR privačiųjų investicijų, atitinkančių viešąją paramą; daugiau nei 80 mokslo tyrėjų naudojasi geresne mokslinių tyrimų infrastruktūra; daugiau nei 54 tūkst. namų ūkių padidintas energijos vartojimo efektyvumas; 42 000 vaikų pagerinta vaikų priežiūros ir švietimo infrastruktūra. Iš ES finansavimo per 700 mln. EUR bus išmokėta naudojant finansines priemones ir tai yra 50 % padidėjimas, palyginti su 2007–2013 m. laikotarpiu.

ESI fondai padeda spręsti struktūrinės politikos problemas ir įgyvendinti šaliai skirtas rekomendacijas. Be kita ko, finansuojami šie veiksmai: parama sveikatos priežiūros ir švietimo sektoriuose vykdomoms reformoms, visų pirma investuojant, kad visoje šalyje būtų pagerintas kokybiškos sveikatos priežiūros prieinamumas, būtų remiamas švietimo infrastruktūros konsolidavimas ir gerinama švietimo kokybė visais lygmenimis; MTTP privačiajame sektoriuje bei mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimas; parama siekiant pagerinti teisingumo sistemos veiksmingumą; parama žinių komerciniam naudojimui ir technologijų perdavimui; parama aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms, profesiniam mokymui, jaunimo užimtumui ir suaugusiųjų švietimui; socialinės įtraukties, skurdo mažinimo ir ekonominės kaimo vietovių plėtros skatinimas.

Siekiant įvykdyti ESI fondų paramos sąlygas, jau imtasi įvairių reformų. ([22]) Parengta MTI remti skirta Sumanios specializacijos strategija, siekiant sutelkti pastangas stiprų rinkos potencialą turinčių produktų specializacijai didinti. Tai taip pat padėjo pagerinti įmonių ir viešųjų mokslo tiriamųjų įstaigų bendradarbiavimą. Nacionalinis transporto planas sudarė sąlygas laiku parengti projektus, įgyvendinamus ne tik su ESI fondų parama, bet ir naudojant Europos infrastruktūros tinklų priemonės (EITP) lėšas, Europos investicijų banko (EIB) paskolas ir nacionalinį finansavimą. Sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros plėtros planas leidžia geriau koordinuoti ir tikslingiau skirstyti investicijas, kad būtų pagerinta sveikatos priežiūros kokybė ir prieinamumas ir sumažinta nelygybė šalyje naudojantis sveikatos priežiūros paslaugomis, ypatingą dėmesį skiriant prevencijai, pirminei priežiūrai, sudėtingoms ligoms ir specialioms tikslinėms grupėms (vaikams, vyresnio amžiaus žmonėms, nepalankiausioje socialinėje padėtyje esančioms grupėms) skirtiems pažangiems sveikatos priežiūros centrams.

Lietuva pasistūmėjo naudodama Europos strateginių investicijų fondo (ESIF) lėšas. 2017 m. gruodžio mėn. bendra pagal ESIF patvirtintų veiksmų finansavimo apimtis sudarė 324 mln. EUR ir tikimasi, kad šis finansavimas iš viso paskatins 934 mln. EUR privačiųjų ir viešųjų investicijų. Konkrečiau kalbant, kol kas patvirtinta, kad gauti finansavimą pagal infrastruktūros ir inovacijų liniją gali aštuoni su Lietuva susiję projektai (įskaitant keturis projektus, kuriuose dalyvauja kelios šalys); EIB finansavimo, skiriamo remiant ESIF, suma sudaro 295 mln. EUR. Tikimasi, kad tai paskatins maždaug 640 mln. EUR investicijų. Pagal MVĮ liniją kol kas patvirtinti penki susitarimai su finansų tarpininkais. Europos investicijų fondo finansavimas, teikiamas remiant ESIF, sudaro 29 mln. EUR; tikimasi, kad jis iš viso sutelks maždaug 294 mln. EUR investicijų. Šia parama galės pasinaudoti per 4 800 mažesnių įmonių ar startuolių. Vertinant pagal patvirtintus veiksmus ir finansavimo apimtį, MVĮ yra pirmaujanti sritis, kiek mažiau skiriama energetikai ir transportui.

ESI fondų finansavimą papildo pagal programą „Horizontas 2020“, Europos infrastruktūros tinklų priemonę ir kitų tiesiogiai valdomų ES fondų teikiamas finansavimas. Iki 2017 m. pabaigos Lietuva pasirašė susitarimus dėl 392 mln. EUR Europos infrastruktūros tinklų priemonės projektų.

https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/LT

([1]) Viešosios investicijos apibrėžiamos kaip bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas + investicinės dotacijos + nacionalinės išlaidos žemės ūkiui ir žuvininkystei.

([2]) Prieš priimdamos programas, valstybės narės privalo atitikti kelias *ex ante* sąlygas, kuriomis siekiama sudaryti palankesnes sąlygas daugumoje viešųjų investicijų sričių.

3. REFORMŲ PRIORITETAI

3.1. VIEŠIEJI FINANSAI IR APMOKESTINIMAS

3.1.1. FISKALINĖ POLITIKA

Pastaruosius kelerius metus Lietuva fiksavo nominalųjį perteklių ir jos skola pradėjo mažėti. Vertinant pagal preliminarius duomenis, 2017 m. valdžios sektorius sugebėjo išlaikyti perteklių (jis, tikėtina, bus 0,1 % BVP) nuo tada, kai jis buvo pasiektas 2016 m. (0,3 % BVP). Dėl stabilaus mokestinių pajamų surinkimo, taip pat dėl spartesnio, nei tikėtasi, darbo užmokesčio ir vartojimo augimo buvo galima iš dalies kompensuoti išlaidas, susijusias su darbo rinkos ir pensijų reformomis. Vyriausybei įvedus kai kuriuos mokesčių pakeitimus ir sumažinus administracines išlaidas, tikimasi, kad 2018 m. perteklius padidės iki 0,2 % BVP. Šios priemonės turėtų kompensuoti didesnes socialines išlaidas, taip pat pensijų ir viešojo sektoriaus darbuotojų darbo užmokesčio padidinimą 2018 m.

3.1.2. VIDUTINIO LAIKOTARPIO IR ILGALAIKIAI FISKALINIAI UŽDAVINIAI

Dėl pastarojo meto pensijų sistemos reformų pagerėjo Lietuvos ilgalaikis fiskalinis tvarumas. Per pastaruosius kelerius metus Lietuvos valdžios institucijos teisės aktais patvirtino nemažai reformų, kuriomis siekiama padidinti pensijų sistemos tvarumą, o svarbiausia iš šių reformų – įvestas automatinio indeksavimo mechanizmas (Socialinio draudimo pensijų įstatymas, 2016 m. birželio mėn.), kurį taikant nuo 2018 m. pensijos, įskaitant pensijų kapitalą, automatiškai indeksuojamos atsižvelgiant į darbo užmokesčio fondo augimą. Pagal Lietuvos institucijų skaičiavimus dėl šių reformų, ypač dėl naujojo indeksavimo mechanizmo, po 2020 m. stabiliai mažės naudos rodiklis (angl. „benefit ratio“), taigi atitinkamai ir pensijų išlaidos iki 2070 m., dėl to pagerės ilgalaikis fiskalinis sistemos tvarumas.

Tačiau kyla abejonių, kaip šios reformos veiks praktiškai. Pirma, 2016 m. viduryje priimtame Socialinio draudimo įstatyme nustatyta, kad pensijų naudos rodikliui sumažėjus (taip, institucijų skaičiavimu, turėtų atsitikti po 2020 m.) vyriausybė privalo pasiūlyti alternatyvių priemonių tvarumui užtikrinti. Kadangi pagal institucijų skaičiavimus naudos rodiklio mažėjimas yra pagrindinis pensijų išlaidų mažinimo veiksnys, šis įpareigojimas lemia didelį politinį netikrumą ir kelia grėsmę ilgalaikiam pensijų sistemos tvarumui. Šią grėsmę 2017 m. Valdžios sektoriaus finansų tvarumo ataskaitoje pabrėžė ir Lietuvos nepriklausoma fiskalinė institucija. Antra, net jeigu šis įpareigojimas būtų pakeistas ir indeksavimo pagal darbo užmokesčio fondo raidą mechanizmas būtų įgyvendintas toks, koks yra patvirtintas teisės aktais, t. y. su galiausiai mažėjančia pakeitimo norma, tai galėtų sukelti abejonių dėl pensijų adekvatumo, atsižvelgiant į vyresnių nei 65 m. Lietuvos gyventojų aukštus skurdo rizikos lygius, palyginti su ES vidurkiu (žr. 3.3.3 skirsnį). Galiausiai, net jeigu visos reformos būtų įgyvendintos taip, kaip patvirtinta teisės aktais, vis tiek manoma, kad valstybinė pensijų sistema (apimanti ne tik socialinio draudimo pensijas, bet ir valstybines bei šalpos pensijas) 2020–2050 m. bus deficitinė. Tačiau didžiausias deficitas sieks 0,6 % BVP ir tai yra daug mažesnis rodiklis už tą, kuris būtų (3,7 % BVP), jeigu nebūtų vykdomos patvirtintos reformos.

Nepaisant prognozuojamo gyventojų senėjimo, tikimasi, kad sveikatos priežiūros išlaidos padidės tik nežymiai. Viešosios sveikatos priežiūros išlaidos (neįskaitant investicijų) Lietuvoje yra santykinai mažos (4,1 % BVP 2016 m.), palyginti su 6,8 % BVP ES vidurkiu. Tikimasi, kad ilguoju laikotarpiu jos didės tik nežymiai (0,4 proc. punkto BVP iki 2070 m., palyginti su 0,9 proc. punkto ES vidurkiu, remiantis 2018 m. senėjimo ataskaitos (dar nepaskelbta) duomenimis). Tačiau šios projekcijos grindžiamos esama politika. Į Lietuvos sveikatos priežiūros sistemą investuojama nepakankamai ir jai kyla daug problemų, susijusių su sveikatos priežiūros prieinamumu ir kokybe (žr. 3.3.4 skirsnį).

3.1.3. MOKESČIŲ STRUKTŪRA

Lietuvoje mokesčių santykis su BVP yra vienas mažiausių ES. 2016 m. visos mokestinės pajamos sudarė 29,8 % BVP, palyginti su 38,9 % ES

vidurkiu. Kalbant apie pajamų struktūrą, Lietuva daugiausia priklauso nuo netiesioginių mokesčių (12,0 % BVP) ir socialinio draudimo įmokų (12,2 % BVP). Tiesioginiai mokesčiai sudaro tik 5,7 % BVP ir tai yra antras nuo galo dydis ES (2016 m. duomenys).

Lietuvos mokesčių ir socialinių išmokų sistemos poveikis pajamų nelygybės mažinimui, vertinamas pagal rinkos pajamų Gini koeficiento ir disponuojamųjų pajamų Gini koeficiento skirtumą**, yra vienas mažiausių ES** (žr. 3.1.1. diagramą). ([4]) Lietuvos mokesčių ir socialinių išmokų sistemos apribojimai buvo aptarti 2017 m. šalies ataskaitoje (Europos Komisija, 2017, p.1, 5, 23). Nors pastaruoju metu socialinės išmokos šiek tiek padidėjo, mažas mokesčių sistemos progresyvumas riboja perskirstymo poveikį, taigi ir galimybes mažinti nelygybę ir skurdą, o šie rodikliai yra vieni didžiausių ES (žr. 3.3.2 skirsnį).

3.1.1 diagrama. **Mokesčių ir socialinių išmokų sistemos poveikis pajamų nelygybės mažinimui, 2016 m.**

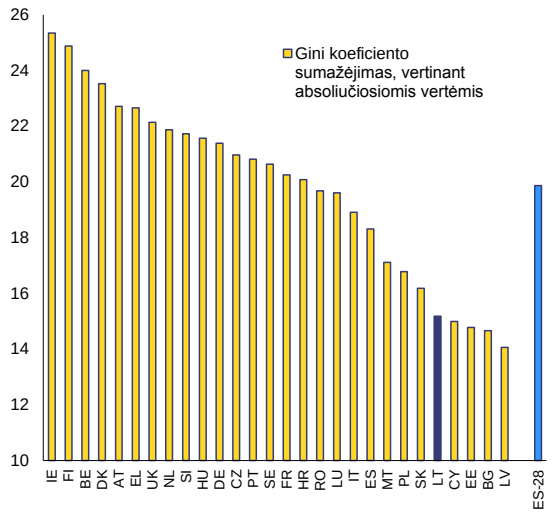

Šaltinis – Europos Komisija.

Menkas poveikis pajamų nelygybės mažinimui iš dalies gali būti paaiškintas mažu apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčiu progresyvumu. Mažas pajamas gaunantiems asmenims tenka santykinai didelis darbo jėgos mokesčių pleištas. Mažas pajamas (50 % vidutinio darbo užmokesčio) gaunančių asmenų mokesčių našta yra didesnė už ES vidurkį, o dideles pajamas (167 % vidutinio darbo užmokesčio) gaunantiems asmenims tenkanti mokesčių našta yra mažesnė už ES vidurkį (žr. 3.1.2. diagramą). Dėl to mažas pajamas gaunantiems asmenims gali sumažėti paskatos dirbti, padidėti jų skurdo rizika ir pajamų nelygybė. Jeigu mokesčių struktūra būtų pakeista taip, kad būtų pereinama nuo darbo jėgos, visų pirma mažas pajamas gaunančių asmenų, apmokestinimo prie kitų apmokestinimo bazių, pavyzdžiui, aplinkosaugos ir nekilnojamojo turto mokesčių, tai galėtų padėti sumažinti pajamų nelygybę ir kartu skatinti užimtumą. Kartu taikant verslumo ir inovacijų skatinimo priemones, šiais pokyčiais skatinamas įtraukesnis augimas.

3.1.2 diagrama. **Mažas ir dideles pajamas gaunančių asmenų mokesčių pleištas, 2016 m.**

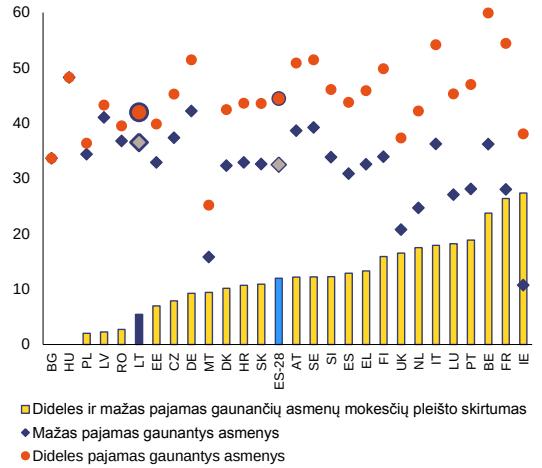

Mažas ir dideles pajamas gaunantys asmenys yra atitinkamai 50 % ir 167 % vidutinio darbo užmokesčio uždirbantys asmenys.
Šaltinis – Europos Komisija.

Lietuva imasi tolesnių žingsnių, kad sumažintų mažas pajamas gaunančių asmenų mokesčių naštą. 2017 m. neapmokestinamasis pajamų dydis apskaičiuojant gyventojų pajamų mokestį (GPM) buvo padidintas nuo 200 iki 310 EUR. Ši priemonė skirta mažas pajamas gaunantiems asmenims, nes didžiausia atskaita buvo taikoma tik minimalų darbo užmokestį, t. y. 380 EUR, atitinkančioms arba jo nesiekiančioms pajamoms. 2018 m. sausio mėn. Lietuva šį neapmokestinamąjį pajamų dydį dar padidino iki 380 EUR, taip pat padidino neįgaliesiems taikomą neapmokestinamąjį pajamų dydį ir nustatė 400 EUR minimalų darbo

([4]) Gini koeficientas yra pajamų nelygybės rodiklis, kurio vertė gali būti nuo 0 iki 1. Mažesnės vertės rodo didesnę lygybę, o didelės vertės – didesnę nelygybę. Nulinė vertė rodo, kad visų pajamos vienodos. 1 lygi vertė rodo, kad visos šalies pajamos priklauso vienam žmogui.

užmokestį. Tai turėtų dar sumažinti mažas pajamas gaunančių asmenų mokamus mokesčius ir padėti mažinti skurdą, nes daugiausia dėmesio skiriama nepalankiausioje padėtyje esantiems darbuotojams. Tačiau šiomis priemonėmis veikiausiai nebus sumažinta mokesčių našta pažeidžiamiausiems namų ūkiams, tai yra tiems, kurių prievolė mokėti pajamų mokestį yra nepakankama, kad jie galėtų pasinaudoti papildomu neapmokestinamojo pajamų dydžio padidinimu. Be to, Lietuva nuo 2018 m. pakeitė išmokų vaikui sistemą, kad mažas pajamas gaunantys asmenys galėtų visiškai pasinaudoti parama vaikui išlaikyti (žr. 3.3.2 skirsnį). Nors dėl to vaikų turintiems mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams taikytinas netiesioginis mokesčio tarifas padidėja, visas mokesčių ir socialinių išmokų reformos priemones taikant kartu pajamų nelygybė šiek tiek sumažėja (žr. 3.3.2 langelį).

Yra galimybių pereiti prie alternatyvių apmokestinimo bazių, pavyzdžiui, aplinkosaugos mokesčių, – tai taip pat galėtų padėti siekti aplinkos politikos tikslų. Aplinkosaugos mokesčiai sudaro maždaug 1,9 % BVP; daugiausia tai yra energijos mokesčiai (1,8 % BVP). Šis rodiklis yra gerokai mažesnis už 2,4 % BVP ES vidurkį. Be to, transporto mokesčiai yra mažiausi ES ir jais neatsižvelgiama į transporto priemonių aplinkosauginį veiksmingumą. Lietuvos akcizai, taikomi variklių degalams, benzinui ir dyzelinui, yra mažiausi ES. 2018 m. buvo padidintas akcizas dyzelinui ir cigaretėms ir panaikintos lengvatos šildymui naudojamoms anglims ir koksui. Bendras netiesioginis energijos mokesčių tarifas yra vienas mažiausių ES. 2018 m. Lietuva svarsto nustatyti tam tikrus atliekų tvarkymo pakeitimus, įskaitant susijusį apmokestinimą (žr. 3.5.4 skirsnį). Vis dėlto pakeitimų, susijusių su automobilių apmokestinimu ar kelių mokesčiu už asmeninius lengvuosius automobilius, nenumatoma.

Bendras nekilnojamojo turto apmokestinimo lygis tebėra žemas, tačiau 2018 m. padarius sistemos pakeitimų ji taps progresyvesnė. Periodiniais nekilnojamojo turto mokesčiais galima veiksmingai padidinti apmokestinimo progresyvumą ir surinkti papildomų pajamų, o galimybės nuslėpti mokesčius yra ribotos. 2015 m. Lietuva iš periodinių nekilnojamojo turto mokesčių surinko tik 0,3 % BVP ir tai yra gerokai mažiau nei 1,2 % ES vidurkis. Nuo 2015 m. neapmokestinama nekilnojamojo turto vertė sumažinta nuo 300 000 EUR iki 220 000 EUR, taigi mokesčio bazė išplėsta, tačiau taikomas mokesčio tarifas sumažintas per pusę, t. y. nuo 1 % iki 0,5 %. 2017 m. pabaigoje priimti nauji teisės aktai, kuriais nekilnojamasis turtas, kurio vertė 300 000–500 000 EUR, apmokestinamas 1 %, o 500 000 EUR vertę viršijantis nekilnojamasis turtas – 2 % jo rinkos vertės atitinkančiu mokesčio tarifu.

Nors MTTP taikomos pakankamai dosnios mokesčių paskatos, privatusis sektorius moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai vis dar išleidžia palyginti nedaug. 2015 m. privačiojo sektoriaus išlaidos MTTP sudarė 0,3 % BVP, palyginti su 1,3 % ES vidurkiu. Tarp fiskalinių MTTP paramos priemonių yra ir 300 % išlaidų MTTP atskaita iš apmokestinamųjų pajamų, jeigu laikomasi tam tikrų inovacijų kriterijų, ir schema, pagal kurią leidžiamas spartesnis tam tikro su MTTP susijusio ilgalaikio turto nusidėvėjimas. Tačiau kyla abejonių dėl šių priemonių veiksmingumo. Reikalavimų laikymosi ir administracinės išlaidos yra didelės, visų pirma mažosioms įmonėms, o didelis skirtingų susijusių žinybų skaičius lemia netikrumą ir atgraso kai kurias įmones nuo naudojimosi schemomis. Šių priemonių poveikį galėtų padidinti geresnis jų koordinavimas ir gairės įmonėms ir mokesčių administratoriui.

2018 m. priimta papildomų mokesčių priemonių, skirtų verslumui skatinti. Tarp jų – papildoma mokesčių lengvata MTTP (taikant sumažintą, t. y. ne 15 %, bet 5 % pelno mokestį) ir startuolių atleidimas nuo pelno mokesčio vienerius metus.

3.1.4. MOKESTINIŲ PRIEVOLIŲ VYKDYMAS

Lietuva ėmėsi priemonių kovoti su mokesčių slėpimu, tačiau mokestinės prievolės vis dar vykdomos palyginti prastai. Nors PVM nepriemoka([5]) sumažėjo nuo 28 % 2014 m. iki

([5]) PVM nepriemoka yra PVM pajamų įverčio (PVM bendrojo mokestinio įsipareigojimo) ir faktiškai surinktos PVM sumos skirtumas. PVM nepriemoka įvertinamas PVM prievolių vykdymo užtikrinimo ir laikymosi priemonių veiksmingumas. Ji parodo, kiek maždaug prarandama pajamų dėl sukčiavimo ir mokesčių slėpimo, vengimo,

26 % 2015 m., Lietuvos rodiklis vis dar yra vienas iš didžiausių ES (CASE, 2017). Šalis pradėjo taikyti kelias priemones, kad toliau kovotų su šešėline ekonomika ir pagerintų mokestinių prievolių vykdymą. 2016 m. pabaigoje diegiant išmaniąją mokesčių administravimo sistemą (i.MAS) įgyvendintos pirmosios priemonės, pavyzdžiui, PVM sąskaitų faktūrų (i.SAF) ir važtaraščių (i.VAZ) teikimas elektroniniu formatu, padėjo pagerinti mokestinių prievolių vykdymą ir pajamų surinkimą. Pasak Valstybinės mokesčių inspekcijos, taikant šias priemones neatitikimų PVM deklaracijose vertė sumažėjo perpus, o pirmąjį 2017 m. pusmetį PVM pajamos augo daugiau nei vartojimas. Kiti i.MAS projektai vis dar rengiami. Jie bus skirti prievolių vykdymui ir administravimui supaprastinti, visų pirma elektroninės apskaitos srityje. Pradėta įgyvendinti nauja agresyvaus mokesčių planavimo kontrolės programa. ([6]) Nustatytos įmonių grupės, bus įvertinti jų rizikos profiliai. Tačiau Lietuva dar tik pradeda įgyti šios srities ekspertinių žinių.

Lietuva ėmėsi priemonių, kad padidintų informuotumą ir skatintų savanoriško mokesčių mokėjimo kultūrą. 2017 m. lapkričio mėn. Valstybinė mokesčių inspekcija pradėjo kasos aparatų kvitų žaidimą. Šia priemone siekiama paraginti žmones pranešti apie savo pirkinius mokesčių inspekcijai atsiunčiant kasos aparato kvito duomenis, o už tai jie gali laimėti prizus. Ši priemonė skirta dviem sektoriams (paslaugų, pvz., kirpyklų, restoranų paslaugų teikėjams, taip pat turguose parduodamų prekių), kuriuose nedeklaruotas pardavimas paplitęs labiausiai. Panašios kasos aparatų kvitų loterijos rengiamos Kroatijoje, Portugalijoje, Lenkijoje ir kitose mokesčių slėpimą besistengiančiose sumažinti šalyse.

Kovoti su šešėline ekonomika ir su darbo santykiais susijusių mokestinių prievolių nevykdymu skirtos priemonės duoda pirmuosius teigiamus rezultatus. Įgyvendinant 2016 m. pradėtą bandomąją programą „Įspėjau – pasirink“ siunčiami klausimynai darbdaviams, laiškai darbuotojams (vadinamieji vyšniniai vokai, kuriuose įspėjama apie mažas darbuotojo teises į pensiją), rengiami pokalbiai, vykdoma kontrolės veikla, pavyzdžiui, darbas ne visą dieną pasirenkamas kaip galimo neoficialaus darbo rodiklis. 2016 m. patikrintos įmonės sumažino tariamai ne visą darbo dieną dirbančių darbuotojų dalį (11 %, palyginti su 4 % bendru rodikliu). Poveikio galėjo turėti ir tai, kad 2017 m. buvo viešai paskelbti duomenys apie įmonių mokamus vidutinius atlyginimus.

3.1.5. FISKALINĖ SISTEMA

Fiskalinė sistema plėtojama toliau. Lietuva dar patobulino nacionalinių išlaidų taisyklių taikymą ir atskaitomybę apie fiskalinių tikslų laikymąsi. 2017 m. paskelbti du ministro įsakymai, kuriuose paaiškinama, kaip turi būti taikomas Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinis įstatymas. Juose patikslinti valdžios sektoriaus išlaidų augimo ribojimo taisyklės laikymosi vertinimo metodiniai aspektai ir struktūrinio postūmio užduoties įvykdymo ataskaitų, kurias Finansų ministerija teikia Vyriausybei, rengimo tvarka. 2018 m. numatoma iš dalies pakeisti Biudžeto sandaros įstatymą, kad būtų geriau perkelta Tarybos direktyva 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžeto sistemoms. Pavyzdžiui, šiuo daliniu pakeitimu bus nustatytas reikalavimas Vyriausybei pateikti Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir Europos Komisijos parengtų makroekonominių ir biudžeto prognozių palyginimą.

Lietuva imasi priemonių, kad atnaujintų savo vidutinio laikotarpio biudžeto planavimo sistemą. Lietuvos vidutinio laikotarpio biudžeto sistema apima trejus fiskalinės politikos vykdymo metus, bet daugiamečių tikslų pagrindas yra laikomas silpnu, nes tų tikslų retai laikomasi. 2017 m. Lietuva pradėjo daugiametį procesą, kuriuo siekiama sutvirtinti vidutinio laikotarpio biudžeto planavimo sistemą. Siekiama sustiprinti daugiamečių biudžetų ir strateginio planavimo ryšį, įdiegti tvirtą pasiektų rezultatų vertinimo sistemą ir nustatyti aiškesnius biudžeto vykdymo ataskaitų teikimo ir informacijos skleidimo reikalavimus. Tai turėtų būti formalizuota naujoje Biudžeto sandaros įstatymo redakcijoje, kurią numatyta priimti 2019 m.

bankroto, finansinio nemokumo ir neteisingo apskaičiavimo.

([6]) Vykdant agresyvų mokesčių planavimą mokestinė prievolė mažinama pasinaudojant mokesčių sistemos techniniais aspektais arba dviejų ar daugiau mokesčių sistemų neatitikimais.

3.2. FINANSŲ SEKTORIUS

3.2.1. FINANSINIS STABILUMAS

Bankų sektorius yra stabilus ir turi pakankamai kapitalo. Kapitalo pakankamumo rodiklis yra 19,8 % (2017 m. birželio mėn. duomenys), tai yra daug didesnis nei minimalus 8 % reikalavimas, ir beveik visą kapitalą sudaro aukštos kokybės (1 lygio) priemonės. Nuo krizės neveiksnių paskolų santykis toliau mažėjo ir 2017 m. birželio mėn. pasiekė 3,7 %, o pelningumas (nuosavo kapitalo grąža ir turto grąža) tebėra aukštas, vertinant pagal ES standartus (žr. 3.2.1. lentelę). Paskolų ir indėlių santykis yra beveik 100 %, taigi, vertinant vidutiniškai, sektorius yra visiškai finansuojamas vietiniais indėliais. Tačiau pastaruoju metu padidėjo bankų įsipareigojimai jų Skandinavijos šalių patronuojantiesiems bankams: nuo 4 % iki 6 % visų įsipareigojimų. Patronuojančiųjų bankų finansavimo padidėjimas iš esmės susijęs su dviejų bankų susijungimu, nes pirkėjas pritraukė papildomų lėšų visam sandoriui finansuoti. Nors šie dydžiai nekelia rūpesčių, padėtį reikia stebėti, kad nebūtų grįžtama prie priklausomybės nuo patronuojančiųjų bankų finansavimo. Tai ypač svarbu atsižvelgiant į su Švedijos nekilnojamojo turto rinka susijusią riziką.

3.2.1 lentelė. **Finansinio patikimumo rodikliai**

(%)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017Q2
Neveiksnios skolos priemonės	16,1	13,4	10,9	8,5	6,5	5,2	3,8	3,5
Neveiksnios paskolos	-	-	-	-	6,8	5,6	4,0	3,7
Neveiksnios paskolos (NFB)	-	-	-	-	10,3	8,4	6,2	5,5
Neveiksnios paskolos (NŪ)	-	-	-	-	8,9	6,6	4,8	4,3
Padengimo rodiklis	45,5	45,8	44,1	40,6	31,5	32,3	32,2	32,3
Paskolų ir indėlių santykis*	144,9	133,2	125,4	115,7	99,3	97,1	97,8	102,2
1 lygio kapitalo pakankamumo rodikli	10,8	12,0	14,6	17,0	20,9	24,3	19,1	19,5
Kapitalo pakankamumo rodiklis	14,8	14,2	15,7	17,5	21,3	24,8	19,4	19,8
Nuosavo kapitalo grąža**	-3,8	15,5	7,8	8,6	7,7	7,5	11,9	-
Turto grąža**	-0,3	1,5	0,9	1,0	0,9	0,9	1,0	-

* ECB agreguotas balansas: paskolos, išskyrus paskolas valdžios sektoriui ir pinigų finansų įstaigoms / indėliai, išskyrus gautuosius iš valdžios sektoriaus ir pinigų finansų įstaigų.
** Palyginimo tikslais pateikiamos tik metinės vertės.
Šaltinis – ECB konsoliduoti bankų duomenys.

Nors koncentracija bankų rinkoje yra didelė, ją iš dalies lemia santykinai mažas rinkos dydis. 2017 m. spalio mėn. pradėjus veikti bankui „Luminor“ – jis įsteigtas sujungus bankų „Nordea“ ir DNB Baltijos šalyse vykdomą veiklą, – koncentracija Lietuvos rinkoje, kur prieš susijungimą trims didžiausiems bankams priklausė 72 % paskolų ir 74 % indėlių rinkos dalis, dar labiau padidėjo. ([7]) Banko „Luminor“ paskolų privatiems klientams rinkos segmento dalis viršijo 30 %, o paskolų verslui, indėlių ir išperkamosios nuomos rinkos segmento dalis – 20 %. ([8]) Susijungimas paskatino Lietuvos Banką (LB) pakviesti į rinką ateiti naujų dalyvių. Vis dėlto šiuo etapu konkurencijos lygis nėra didelė problema: pagal neseniai atliktus mažmeninių finansinių paslaugų rinkos vertinimus finansų įstaigų skaičius atitinka ekonomikos dydį (Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, 2016 m.).

Vykdoma kredito unijų, mažų finansinių kooperatyvų, teikiančių paslaugas vietos gyventojams kaimo vietovėse, reforma. Daug mažesnių kredito unijų susidurdavo su finansiniais sunkumais, todėl LB pradėjo sektoriaus restruktūrizavimo ir konsolidavimo programą. Nuo 2018 m. sausio mėn. dvi centrinės kredito unijos atitinkamai perims 20 ir 14 mažų įstaigų valdymą, taigi padidės sektoriaus gyvybingumas. Likusios septynios kredito unijos turės laiko iki 2023 m. persitvarkyti į bankus.

3.2.2. GALIMYBĖ GAUTI FINANSAVIMĄ

Naujausi duomenys rodo, kad pagerėjo mažųjų ir vidutinių įmonių galimybės gauti finansavimą, nors prašymų suteikti paskolą atmetama vis dar daug. Pastaraisiais metais tokių įmonių galimybės gauti finansavimą palaipsniui gerėja, nors, palyginti su kitomis Baltijos šalimis, Lietuvoje investicijų į įmones lygis santykiniai žemas. Bankai vis dar renkasi, o skolinimo įmonėms augimas (5 % 2017 m. birželio mėn. duomenimis, metinis pokytis) vis dar nesiekė nominaliojo BVP augimo (7 % metinis pokytis). Pasitelkdama ES struktūrinių fondų paramą Lietuvos Vyriausybė mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVĮ) teikia nemažai finansinių priemonių ir siekia dar labiau diversifikuoti verslo plėtros finansavimo šaltinius. Priemonės apima Lietuvos finansinės paramos MVĮ institucijos (INVEGA) administruojamas paskolas ir garantijas. Vyriausybė taip pat siekia įsteigti nacionalinį skatinamojo finansavimo banką.

Vietos akcijų ir skolos vertybinių popierių rinkos tebėra nepakankamai išvystytos, todėl

([7]) Lietuvos banko statistika, 2017 m. III ketv. duomenys.

([8]) Europos Komisijos sprendimas, kuriuo pritariama „Nordea“ ir DNB susijungimui Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje (C(2017)6281 *final*, 2017 9 14).

ribojamas įmonių finansavimo šaltinių pasirinkimas. 2016–2017 m. priimti keli teisės aktų pakeitimai, kuriais skatinamas vietos akcijų ir skolos vertybinių popierių rinkos, rizikos kapitalo ir sutelktinio finansavimo augimas. Šiuo tikslu 2017 m. spalio mėn. su Komisija susitarta dėl dviejų techninės paramos projektų, kuriais siekiama pagerinti sąlygas vietos instituciniams investuotojams ir parengti naują įmonių nemokumo režimą. Remiama ERPB Vyriausybė baigia rengti projektą dėl padengtųjų obligacijų ir pakeitimo vertybiniais popieriais reglamentavimo atnaujinimo siekiant sukurti bendrą Baltijos šalių rinką. Atsižvelgdama į tai, 2017 m. lapkričio mėn. Finansų ministerija su analogiškomis Latvijos ir Estijos institucijomis pasirašė Susitarimo memorandumą dėl regiono kapitalo rinkų plėtros.

Lietuvoje pastaruoju metu rizikos kapitalo investicijos ypač sparčiai auga. Per pastaruosius kelerius metus šalis sukūrė patrauklią ir dinamišką startuolių ekosistemą. Vyriausybė įdėjo labai daug pastangų, kad padidintų rizikos kapitalo investicijas. 2000–2016 m. Lietuvoje rizikos kapitalo finansavimo augimo rodiklis buvo antras pagal dydį po Estijos. 2017 m. Vyriausybė įsteigė naują parengiamojo etapo ir rizikos kapitalo fondą, taip pat bendrojo investavimo fondą. 2018–2019 m. ji taip pat planuoja įsteigti penkis naujus rizikos kapitalo fondus, įskaitant veiklos spartinimo fondą, naudodama ir 2014–2020 m. ESI fondų lėšas ir 2007–2013 m. finansinių priemonių grįžtamąsias lėšas. Be to, siekiant pagerinti startuolių ir įmonių, esančių parengiamajame etape, galimybes gauti kapitalo, rizikos kapitalo fondams 2018 m. pradėta tokia pati apmokestinimo tvarka kaip ir kitiems investiciniams fondams. Vis dėlto Lietuva šiuo metu nesiūlo mokesčių paskatų neformaliesiems investuotojams. Įsibėgėjant ESI fondų paramos įgyvendinimui, įmonių galimybės gauti finansavimą turėtų dar pagerėti.

3.2.3. BŪSTO RINKA

Kurį laiką santykinai nekitusios, pastaruosius trejus metus būsto kainos auga vis sparčiau (žr. 3.2.1. diagramą). Nuo 2014 m. realiosios būsto kainos per metus vidutiniškai auga 5,1 %: jų augimą skatina teigiamos ekonominės tendencijos ir palaiko apskritai palankios kreditavimo sąlygos. Nuo 2015 m. pabaigos hipotekos kreditai stabiliai didėja ir išaugo 8,6 % (metinis pokytis 2017 m. gruodžio mėn. duomenimis). Namų ūkių įsiskolinimas taip pat pradėjo didėti, nors ir nuo žemiausio lygio ES.

3.2.1 diagrama. **Realiųjų būsto kainų indeksas, 2010 m. = 100**

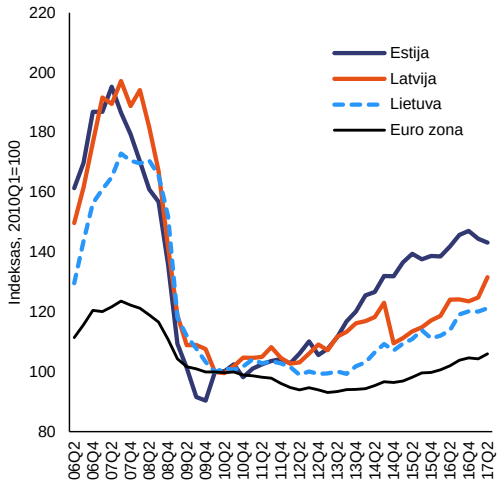

Šaltinis **–** Europos Komisija.

Kol kas būsto kainos atitinka pamatinius būsto rinkos veiksnius. Nuo 2008 m., kai sprogo kainų burbulas, iki 2016 m. būsto kainos ir pajamų santykis ir kainos ir nuomos santykis buvo mažesni už jų praeitų laikotarpių vertes ir tai leidžia manyti, kad perkaitimo ar net menko nepakankamo įvertinimo požymių nėra. Vis dėlto pastaruoju metu augant būsto kainoms, šios vertės 2017 m. priartėjo prie pagrindinių rodiklių (Lietuvos bankas, 2017), nes augimas atitinka vidaus augimo veiksnius, visų pirma darbo užmokesčio augimą (žr. 3.4.5 skirsnį). Kad padidintų bankų atsparumą galimam rinkos nuosmukiui, 2017 m. gruodžio mėn. Lietuvos bankas Lietuvos pozicijoms nustatė anticiklinio kapitalo rezervo normą, lygią 0,5 % pagal riziką įvertinto turto. Pagrindinis šios priemonės tikslas – sudaryti kapitalo rezervą ekonomikos pakilimo metu, kai bankų sektoriaus pelningumas yra aukštas, kad ekonomikos nuosmukio metu būtų galima padengti galimus nuostolius ir sumažinti kreditavimo cikliškumą. Šio naujo kapitalo reikalavimo bankai turės laikytis nuo 2018 m. gruodžio 31 d. LB paskelbė, kad prireikus taip pat apsvarstys kitas makroprudencines priemones, pavyzdžiui, galimybę anticiklinį rezervą padidinti iki 1 % arba, be esamų skolos tvarkymo ir išlaidų santykio lubų, nustatyti skolos ir pajamų santykio lubas.

3.3. DARBO RINKA, ŠVIETIMAS IR SOCIALINĖ POLITIKA

3.3.1. DARBO RINKA

Pokyčiai darbo rinkoje apskritai yra teigiami: bendras užimtumas didėja, o jaunimo nedarbas smarkiai sumažėjo. Jaunimo nedarbas, palyginti su 2010 m. buvusiu 35,7 % aukščiausiu lygiu, sumažėjo daugiau nei per pusę ir 2017 m. pasiekė 13,2 %, tai yra gerokai mažesnis rodiklis už 16,8 % ES vidurkį (žr. 3.3.1. diagramą). 2016 m. bendras nedarbo lygis sumažėjo 1,2 proc. punkto ir 2017 m. pasiekė 7,2 %, o ilgalaikis nedarbas sumažėjo beveik 1 proc. punktu iki 3,0 % 2016 m. Vertinant absoliučiais skaičiais, nuo 2010 m. užimtumas auga (nuo 1,22 mln. 2010 m. iki 1,31 mln. 2016 m.). 2016 m. 25–54 m. amžiaus grupės moterų užimtumo lygis buvo didesnis nei vyrų ir tai yra unikalus rodiklis ES. Tačiau atsižvelgiant į demografinius iššūkius, tolesni geri rezultatai priklauso nuo to, ar padidės nepalankioje padėtyje esančių grupių, visų pirma asmenų, kurie neturi atitinkamų įgūdžių arba turi kitų sunkumų integruotis į darbo rinką, dalyvavimas.

3.3.1 diagrama. **Darbo rinkos tendencijos**

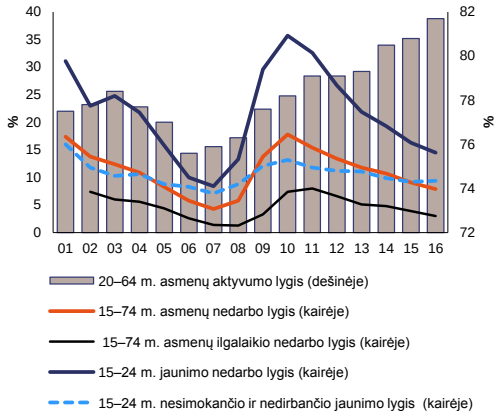

Šaltinis – Europos Komisija.

Demografiniai iššūkiai tebekelia grėsmę potencialiam ekonomikos augimui. Mažėjant gyventojų skaičiui gali dar padidėti tam tikruose ekonomikos sektoriuose esamas kvalifikuotų darbuotojų trūkumas, kurį reikėtų kompensuoti didesniu našumu ir investicijomis. Per pastaruosius porą metų emigracija suintensyvėjo, nors 2017 m. fiksuotas ir imigracijos padidėjimas. Pagrindiniai šalies gyventojų skaičiaus mažėjimo veiksniai – nuolatinė didelė grynoji emigracija ir neigiamas natūralusis gyventojų prieaugis. Pagal naujausias Eurostato projekcijas iki 2047 m. Lietuvos gyventojų gali sumažėti 30 %, iki maždaug 2 mln. (žr. 3.3.2. diagramą).

3.3.2 diagrama. **Gyventojų skaičiaus raidos scenarijai**

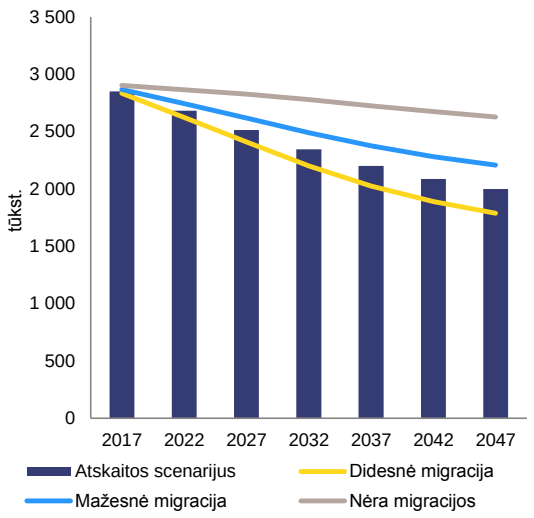

Šaltinis – Europos Komisija.

Skirtingos kvalifikacijos asmenų grupių įsidarbinimo galimybės yra labai skirtingos, tačiau šis skirtumas yra mažesnis nei prieš krizę. Žemos ir vidutinės kvalifikacijos darbuotojai turi neproporcingai mažiau galimybių darbo rinkoje, palyginti su aukštos kvalifikacijos darbuotojais, nors ši tendencija per pastaruosius 10 metų sulėtėjo. Apklausų duomenys (Europos Komisija, 2017c) taip pat rodo darbo jėgos trūkumą, nors ir mažesnio masto negu praeityje, visų pirma statybų sektoriuje. Tam tikru mastu įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktis ir darbo jėgos trūkumas gali būti siejamas su emigracija, nepalankiomis darbo sąlygomis ir demografinėmis tendencijomis (įskaitant senėjimą), tačiau jie taip pat akcentuoja, kad reikia gerinti Lietuvos švietimo sistemos kokybę ir atitiktį darbo rinkos poreikiams (žr. 3.3.5 skirsnį).

3.3.1 langelis. Veiklos rezultatų stebėjimas atsižvelgiant į Europos socialinių teisių ramstį

2017 m. lapkričio 17 d. Europos Parlamento, Tarybos ir Europos Komisijos paskelbtu Europos socialinių teisių ramsčiu nustatoma 20 pagrindinių ES piliečių gerovei skirtų principų ir teisių. Atsižvelgiant į krizės padarinius, gyventojų senėjimo nulemtus mūsų visuomenių pokyčius, technologinius pokyčius ir naujus darbo metodus, Ramsčio nuostatos yra kelrodis, padedantis atgaivinti konvergenciją siekiant geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų.

LIETUVA		
Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti	Mokyklos nebaigę asmenys (18–24 m. gyventojų dalis %)	Geriausi rezultatai
	Vyrų ir moterų užimtumo skirtumas	Geriausi rezultatai
	Pajamų kvintilio dalies santykis (S80 / S20)	Kritinė padėtis
	Gyventojai, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis (%)	Reikia stebėti padėtį
	Jaunimo NEET (visų 15–24 m. gyventojų dalis %)	Reikia stebėti padėtį
Dinamiškos darbo rinkos ir sąžiningos darbo sąlygos	Užimtumo lygis (20–64 m. gyventojų dalis %)	Geresni už vidurkį rezultatai
	Nedarbo lygis (15–74 m. gyventojų dalis %)	Vidutiniški rezultatai
	BNŪDP vienam gyventojui augimas	Geresni už vidurkį rezultatai
Socialinė apsauga ir įtrauktis	Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui	Kritinė padėtis
	Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios vaikų priežiūros paslaugos	Reikia stebėti padėtį
	Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių	Vidutiniški rezultatai
	Gyventojų skaitmeninių įgūdžių lygis	Vidutiniški rezultatai

Valstybės narės klasifikuojamos pagal su Užimtumo komitetu ir Socialinės apsaugos politikos komitetu sutartą statistinę metodiką. Taikant metodiką rodiklių lygiai ir pokyčiai vertinami bendrai, lyginant su atitinkamais ES vidurkiais, o valstybės narės priskiriamos prie septynių kategorijų (nuo geriausių rezultatų pasiekusių iki kritinėje padėtyje atsidūrusių šalių kategorijos). Pavyzdžiui, šalis gali būti pažymėta kaip pasiekusi geresnių už vidurkį rezultatų, jeigu rodiklis yra artimas ES vidurkiui, tačiau sparčiai gerėja. Daugiau informacijos apie metodiką pateikta 2018 m. bendros užimtumo ataskaitos projekte (COM (2017) 674 *final*). NEET – nesimokantys ir nedirbantys; BNŪDP – bendrosios disponuojamosios namų ūkių pajamos.

Lietuvai kyla iššūkių, susijusių su keliais Europos socialinių teisių ramstį pagrindžiančios socialinių rodiklių suvestinės([1]) rodikliais. Tai visų pirma pasakytina apie lygias galimybes ir galimybes patekti į darbo rinką, taip pat apie socialinę apsaugą. Lietuvoje pajamų nelygybė (vertinama pagal pajamų kvintilio dalies santykį) yra labai didelė ir ją iš esmės lemia didžiausias pajamas gaunančių asmenų pajamų neproporcingas augimas. Dėl nelygaus skirtingų grupių pajamų augimo, taip pat mažo mokesčių sistemos progresyvumo padėtis gali dar pablogėti.

Gyventojų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, dalis tebėra didelė, nepaisant to, kad nuo krizės ekonomika stabiliai auga. Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui Lietuvoje yra palyginti menkas. Vis dėlto, tikimasi, kad dėl neseniai padidintų nedarbo išmokų ir socialinės paramos, taip pat dėl įvestos universalių išmokų vaikui sistemos skurdo ir nelygybės lygiai sumažės.

Vyrų ir moterų užimtumo skirtumas mažėja. Pastaruoju metu padėtis Lietuvos darbo rinkoje pagerėjo, o tiek moterų, tiek vyrų užimtumo lygis pakilo. 25–54 m. grupės moterų užimtumo lygis yra net kiek didesnis nei vyrų, nepaisant to, kad oficialios vaikų priežiūros įstaigas lanko nedaug jaunesnių nei trejų metų vaikų. Tokią padėtį gali lemti tokie veiksniai kaip palyginti didelis aukštąjį išsilavinimą įgijusių moterų skaičius ir palyginti nedidelės paskatos neieškoti darbo antrajam šeimoje uždirbančiam asmeniui.

([1]) Socialinių rodiklių suvestinę sudaro 14 pagrindinių rodiklių, iš kurių 12 šiuo metu yra naudojami valstybių narių rezultatams palyginti. Tokie rodikliai kaip „asmenų, dalyvaujančių aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, skaičius šimtui norinčių dirbti asmenų“ ir „valandinis atlygis darbuotojams (EUR)“ nenaudojami dėl valstybių narių išreikštų abejonių. Galimi alternatyvūs rodikliai bus aptarti atitinkamuose komitetuose. BNŪDP – bendrosios disponuojamosios namų ūkių pajamos.

Plačiosios visuomenės skaitmeniniai įgūdžiai apskritai nėra geri. Tik 54,8 % 16–74 m. Lietuvos gyventojų turi bazinius arba geresnius nei baziniai skaitmeninius įgūdžius. Maždaug penktadalis gyventojų niekada nesinaudojo internetu, nors 2017 m. ši dalis dar sumažėjo ir pasiekė 19,3 %. Nors Lietuvoje palyginti didelė dalis absolventų baigia gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos studijas, informacinių ir ryšių technologijų (IRT) specialistai sudaro mažesnę visų dirbančiųjų dalį nei ES vidurkis (2,1 %, palyginti su 3,5 %). Iš

dalies tai yra didelio kvalifikuotų darbuotojų nutekėjimo padarinys.

Dedama pastangų skatinti plačiąją visuomenę įgyti skaitmeninių įgūdžių ir padidinti IRT specialistų skaičių. 2013 m. įsteigta Nacionalinė skaitmeninė koalicija konsultuoja dėl svarbiausių priemonių, kurių reikia investicijoms į žmogiškąjį kapitalą padidinti, ir siekia pritraukti daugiau jaunų žmonių į IRT ir kitas gamtos mokslų studijų kryptis, kad užtikrintų skaitmeninių įgūdžių sklaidą. Tinkamai įgyvendinus 2014–2020 m. skaitmeninę darbotvarkę turėtų pagerėti plačiosios visuomenės skaitmeniniai įgūdžiai ir sumažėti skaitmeninių įgūdžių trūkumas Lietuvos darbo rinkoje.

Palyginti su kitomis ES šalimis, išlaidos aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms (ADRP) ir šių priemonių aprėptis vis dar ribotos. Valdžios institucijos peržiūri ADRP priemonių teikimą ir finansavimą, visų pirma, nors ir nedaug, didindamos viešąjį finansavimą. Nors ADRP priemonių aprėptis 2017 m. reikšmingai nepagerėjo, palyginti su 2016 m., profesinio mokymo programose dalyvavo daugiau žmonių. 2017 m. priėmusi naująjį Užimtumo įstatymą Lietuva numato, kad ADRP priemonės labai pagerės. Savarankiško darbo skatinimas yra viena iš priemonių, suteikianti galimybę bedarbiams visapusiškai dalyvauti visuomenėje ir ekonomikoje, tačiau savarankiškai dirbančių žmonių dalis yra mažesnė už ES vidurkį ir pastaraisiais metais mažėja.

Toliau didinant ADRP priemonių aprėptį ir veiksmingumą trumpuoju laikotarpiu padidės darbo jėgos pasiūla. Pertvarkius viešųjų darbų sistemą sumažėjo asmenų, kuriems suteiktas remiamasis užimtumas, skaičius. Tai galima laikyti teigiamu pokyčiu, kadangi, kaip rodo tyrimai, profesinis mokymas suteikia tvaresnio užimtumo galimybę (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2016). Vykdoma Darbo biržos reforma, siekiant optimizuoti valdymą ir išteklius. Po reformos daugiau darbuotojų turėtų būti skiriama dirbti tiesiogiai su klientais, suteikta daugiau lankstumo taikyti ADRP, todėl aktyvios darbo rinkos politikos priemonės turėtų būti įgyvendinamos veiksmingiau. Trumpuoju laikotarpiu kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą galėtų padėti sumažinti ir grįžtamoji migracija bei kvalifikuotų trečiųjų šalių piliečių imigracija.

Siekiant palaikyti darbo jėgos pasiūlą, svarbu optimizuoti potencialios darbo jėgos naudojimą. Norint įveikti demografinius iššūkius, reikia toliau didinti užimtumo lygį, visų pirma nepalankioje padėtyje esančių grupių. Lietuvoje žmonių su negalia ir be jos užimtumo skirtumas vienas didžiausių (38,4 proc. punkto, palyginti su 25,7 proc. punkto ES vidurkiu, ES SPGS, 2015). Lietuvoje žmonių su negalia užimtumo lygis yra vienas žemiausių ES (40,5 %, palyginti su 47,4 % ES vidurkiu, ES SPGS, 2015). Šiuo metu peržiūrimi teisės aktai dėl socialinių įmonių, tačiau kol kas pagal dabartinę sistemą socialinės įmonės veikiausiai ne visiškai atlieka savo vaidmenį, kad padėtų asmenims su negalia integruotis į darbo rinką. Į naująjį darbo kodeksą įtrauktos tam tikros darbdavių pareigos ir numatyta parama jiems, kad būtų pagerintos darbo sąlygos darbuotojams su negalia, tačiau nėra tvirtos visuotinės paskatos įdarbinti neįgaliuosius. Be to, kaip pažymėta pirmiau, žemos ir vidutinės kvalifikacijos darbuotojai nepakankamai dalyvauja darbo rinkoje.

Naujuoju darbo kodeksu padidintas darbo rinkos lankstumas, tačiau jo poveikis pasireikš tik vidutiniu laikotarpiu. Naujasis Lietuvos darbo kodeksas ir kiti susiję teisės aktai įsigaliojo 2017 m. liepos mėn. Pagrindiniai reglamentavimo pakeitimai susiję su: darbuotojų atleidimu, įvairesnių tipų darbo sutarčių įvedimu, nedarbo išmokų padidinimu ir kolektyvinių derybų aprėpties išplėtimu. Nors pirminiai duomenys tendencijų kitimo nerodo, visapusiškai įvertinti pokyčių poveikio darbo rinkai kol kas dar neįmanoma.

Socialinis dialogas Lietuvoje pamažu gerėja. Institucinė struktūra, kurios reikia socialiniams partneriams įtraukti nacionaliniu lygmeniu, sukurta. Socialinio dialogo kokybę galima pagerinti sektorių ir teritoriniu lygmenimis. Naujosiomis darbo santykius reglamentuojančiomis nuostatomis socialinis dialogas galėtų būti paskatintas visais lygmenimis, su sąlyga, kad bus galimybių pagerinti socialinių partnerių kompetencijas. 2017 m. spalio mėn. Lietuvos Vyriausybė ir socialiniai partneriai pasirašė nacionalinį susitarimą, kuriame, be kitų dalykų, pripažinta socialinio dialogo svarba ir įsipareigota jį skatinti, investuoti į socialinių partnerių kompetencijų ugdymą, skatinti ir remti kolektyvines derybas sektorių ir teritoriniu

lygmenimis, be kita ko, teikiant paramą ir ekspertines žinias. Šis susitarimas galėtų padėti įtvirtinti socialinių partnerių bendradarbiavimo ir diskusijų kultūrą visais lygmenimis. Vis dėlto norint sėkmingai įgyvendinti susitarimą reikia konkrečių priemonių ir žingsnių, kad būtų pagerintos socialinių partnerių kompetencijos, skatinama dalyvauti verslo organizacijose ir profesinėse sąjungose ir stiprinami socialinio dialogo mechanizmai sektorių lygmeniu. Socialinių partnerių kompetencijų ugdymas remiamas Europos socialinio fondo lėšomis.

3.3.2. SOCIALINĖ POLITIKA

Lietuvoje skurdo ir socialinės atskirties lygis yra vienas aukščiausių ES. Asmenų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, skaičius nuo 2015 m. padidėjo 14 000 ir 2016 m. pasiekė 871 000. Šis Lietuvos rodiklis yra vienas didžiausių ES (30,1 % 2016 m., palyginti su 23,4 % ES vidurkiu). Nors didelio materialinio nepritekliaus ir skurdo rizikos lygiai nekinta, asmenų, kurie gyvena mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, dalis padidėjo (žr. 3.3.3. diagramą). Nuo skurdo ir socialinės atskirties ir toliau ypač kenčia pagyvenę žmonės, vieniši tėvai (dažniausiai moterys), žmonės su negalia ir bedarbiai. Lietuvos skurdo ar socialinės atskirties rizikos rodiklis pagal visas keturias kategorijas yra vienas didžiausių ES (ES SPGS, 2016).

3.3.3 diagrama. **Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis ir jo sudėtinės dalys**

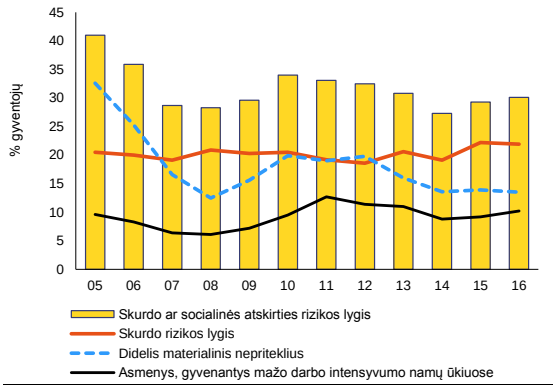

Šaltinis – Europos Komisija.

Lietuva ėmėsi priemonių, kad pagerintų savo socialinės apsaugos sistemos adekvatumą ir aprėptį. Lietuva yra viena iš valstybių narių, kurių minimalių pajamų adekvatumo lygis yra mažiausias. ([9]) 102 EUR sudarantis mėnesinis valstybės remiamų pajamų dydis, tai yra bazinis dydis, nuo kurio skaičiuojamos socialinės paramos išmokos, nuo 2018 m. sausio mėn., pirmą kartą nuo 2008 m., padidintas iki 122 EUR. Dėl to taip pat padidės neturtingiems gyventojams skiriamos socialinės paramos aprėptis. Lietuva taip pat planuoja daugiau socialinės paramos sistemos reformų, pavyzdžiui, nustatyti minimalių vartojimo poreikių dydį ir nuo 2019 m. jį susieti su pagrindiniais socialiniais rodikliais. Apskritai tikimasi, kad socialinės paramos išmokų padidinimas turės teigiamą poveikį skurdo ar socialinės atskirties lygiui ir skurdo rizikos lygis sumažės bent 1 proc. punktu (žr. 3.3.2. langelį). Nors šios priemonės turės teigiamą poveikį skurdo mažinimui, dėl šio iššūkio masto greičiausiai reikės imtis papildomų priemonių, kad būtų artėjama prie ES vidurkio. Atsižvelgiant į tai, kad išmokos nebuvo didinamos nuo 2008 m., pastangos turėtų būti tęsiamos, tačiau jomis taip pat turėtų būti siekiama grąžinti žmones į darbo rinką išmokas pritaikant taip, kad būtų didinamos paskatos dalyvauti darbo rinkoje. Be to, Lietuvos nedarbo išmokų grynosios pakeitimo normos yra vienos mažiausių ES ir tai gali neigiamai paveikti galimybes patekti į darbo rinką ir įsidarbinti tiems, kurie neturi darbo ilgesnį laikotarpį([10]).

2018 m. įvesta universalių išmokų vaikui sistema, kad mažas pajamas gaunantys asmenys galėtų visiškai pasinaudoti parama vaikui išlaikyti. Jaunesnių nei 18 m. vaikų skurdo ir socialinės atskirties rizikos lygis yra daug didesnis nei ES vidurkis (32,4 %, palyginti su 26,4 % 2016 m.). Nepaisant universalumo, naujoji išmokų vaikui sistema mažas pajamas gaunantiems asmenims yra palankesnė nei ankstesnė mokesčių lengvata pagrįsta sistema, kurią taikant mažas pajamas gaunančios šeimos dėl mažų apmokestinamųjų pajamų (arba todėl, kad jų visai negaudavo) negalėdavo pasinaudoti visa papildoma mokesčių lengvata už vaikus. Didesnes pajamas gaunantiems asmenims universali išmoka vaikui pakeičia ankstesnę mokesčių lengvatą už

([9]) Pagal 2017 m. Socialinės apsaugos komiteto atliktos minimalių pajamų lyginamosios analizės rezultatus. Daugiau informacijos galima rasti 2018 m. bendros užimtumo ataskaitos projekte.

([10]) Pagal lyginamąją analizę, Užimtumo komiteto atliktą nedarbo išmokų ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonių srityje. Daugiau informacijos galima rasti 2018 m. bendros užimtumo ataskaitos projekte.

vaikus. Įvedus universalią išmoką vaikui sumažės skurdo rizikos lygis, visų pirma tris ar daugiau vaikų auginančioms šeimoms (daugiau nei 10 proc. punktų), taip pat vienišiems tėvams (4 proc. punktais). Daugiau informacijos pateikta 3.3.2. langelyje.

Pajamų nelygybė didėja dėl to, kad auga darbo užmokesčio pasiskirstymo skalės viršuje esančių asmenų pajamos, o darbo užmokesčio negaunančių namų ūkių pajamos nedidėja tokiu pat tempu. 2016 m. 20 % turtingiausių gyventojų pajamos buvo 7,1 karto didesnės negu 20 % neturtingiausių gyventojų pajamos (žr. 3.3.4. diagramą). Nors šis koeficientas kiek sumažėjo, jis vis dar yra vienas didžiausių ES. 2015 m. 10 % turtingiausių gyventojų pajamos augo sparčiausiai ES, nors 2016 m. augimo tempas tapo nuosaikesnis. Kita vertus, sparčiai augant darbo užmokesčiui ir didėjant infliacijai, neturtingiausių (daugiausiai tų, kurie darbo užmokesčio negauna) gyventojų pajamos neaugo taip sparčiai. 10 % neturtingiausių namų ūkių koeficientas, vertinant pagal pajamų medianą, stabiliai didėjo: nuo 10,23, t. y. nuo maždaug ES vidurkio, 2013 m., iki 12,45, vieno iš didžiausių rodiklių ES, 2016 m. Šį rinkos pajamų didėjimą taip pat lemia santykinai vienodo tarifo pajamų mokesčio sistemos negebėjimas apriboti didėjimo pajamų pasiskirstymo skalės viršuje (žr. 3.1.3 skirsnį).

3.3.4 diagrama. **Santykinis skirtumas tarp 20 % turtingiausių ir 20 % neturtingiausių gyventojų pajamų ES**

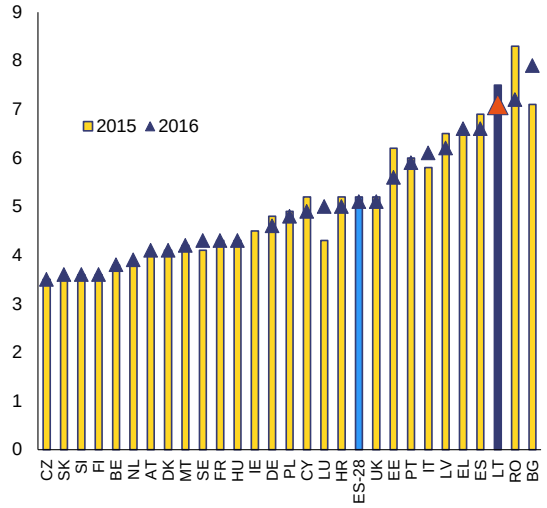

Šaltinis – Europos Komisija.

Aukštas pajamų nelygybės lygis ir prasta prieiga prie pagrindinių viešųjų paslaugų mažina nepalankioje padėtyje esančių asmenų ir kaimo vietovių gyventojų galimybes. Didelei daliai (69,2 %) žemos kvalifikacijos asmenų vaikų gresia skurdas (palyginti su 52,4 % ES vidurkiu). Nors ši nepalanki padėtis neatsispindi mokymosi rezultatuose tokiu mastu kaip kitose ES šalyse, dėl didelio skurdo ir socialinės atskirties lygio sunkiau gauti geros kokybės sveikatos priežiūros, vaiko priežiūros ir švietimo paslaugas. Nelygybė turi ir erdvinį matmenį. 2016 m. kaimo vietovėse esančių namų ūkių pajamų mediana sudarė tik 65 % miesto vietovėse esančių namų ūkių pajamų medianos. Tai yra vienas iš mažiausių koeficientų ES ir jis ilgainiui mažėja (nuo 71,7 % 2010 m.).

3.3.3. PENSIJOS

Pensijų sistema vis dar patiria spaudimą, daugiausia dėl didelio emigracijos masto, mažo gimstamumo ir gyventojų senėjimo. Pensijų sistema orientuota į fiskalinį tvarumą, tačiau nepadeda išvengti pagyvenusių žmonių skurdo. 65 m. ir vyresnių asmenų skurdo ir socialinės atskirties rizikos lygis sudaro 37,4 % ir yra vienas didžiausių ES. Šioje gyventojų grupėje yra ir didelis skirtumas tarp vyrų ir moterų (14,8 %, palyginti su 5,0 % ES vidurkiu). Dabartinė pajamų pakeitimo norma yra maža ir artimiausioje ateityje gali sumažėti. Iki šiol padarytais pakeitimais, įskaitant pensinio amžiaus ilginimą (nuo 2012 m.) ir naujos pensijų apskaičiavimo formulės ir indeksavimo mechanizmo taikymą (nuo 2018 m.), pensijų sistemos adekvatumo problema nėra visiškai išsprendžiama (žr. 3.1.2 skirsnį). Apskaičiuota, kad teorinė grynoji pajamų pakeitimo norma sumažės 7 proc. punktais, nuo 56,1 % 2016 m. iki 49,1 % 2056 m., ir Lietuva atsidurs tarp šalių, kuriose grynosios pajamų pakeitimo normos yra mažiausios. (Pensijų adekvatumo ataskaita, dar nepaskelbta, Europos Komisija, 2018a).

3.3.3 langelis. **Pagal EUROMOD atlikti siūlomų mokesčių pakeitimų modeliavimai**

Šiame langelyje pateikiami Europos Komisijos Jungtinio tyrimų centro (taikant modelį EUROMOD([1])) atlikto modeliavimo, grindžiamo reformų scenarijumi, Vyriausybės pasiūlytu 2017 m. viduryje, rezultatai. Pasiūlyti pakeitimai įsigaliojo 2018 m. pradžioje.

Nuo 2018 m. sausio mėn. neapmokestinamasis pajamų dydis padidėjo nuo 310 iki 380 EUR. Papildomas neapmokestinamasis pajamų dydis už vaikus pakeistas universalia išmoka vaikui, o mėnesinis valstybės remiamų pajamų dydis padidėjo nuo 102 iki 122 EUR.

Pagal modeliavimo rezultatus dėl bendro grynojo šių pokyčių poveikio viešiesiems finansams turėtų būti prarasta maždaug 212 mln. EUR, arba 0,5 % BVP, pajamų. Šis įvertis apima gyventojų pajamų mokesčio (GPM) koregavimo ir socialinių išlaidų padidėjimo poveikį. Išskyrus surinkto GPM dėl panaikinto neapmokestinamojo pajamų dydžio už vaikus vertinimą, EUROMOD modeliavimo rezultatai iš esmės atitinka Lietuvos valdžios institucijų atliktus vertinimus. Neatitikimas gali būti paaiškintas skaičiavimams naudotų duomenų skirtumais, prielaidomis dėl nustatytojo minimalaus darbo užmokesčio ir papildomo neapmokestinamojo pajamų dydžio dalies, kuria realiai mokesčių mokėtojai nesinaudoja, tai reiškia, kad oficialiosios pajamos gali būti mažesnės nei pagal ES SPGS duomenis.

Iš modeliavimo rezultatų galima daryti išvadą, kad ši reforma bus naudinga maždaug 53 % namų ūkių. Didžiausias absoliutus ir santykinis pajamų padidėjimas pastebimas pirmuose dviejuose namų ūkių pajamų pasiskirstymo deciliuose (žr. 1 diagramą), daugiausia dėl didesnės socialinės paramos. Tačiau panaikinus papildomą neapmokestinamąjį dydį už vaikus netiesioginis mokesčio tarifas padidės mažas pajamas gaunantiems asmenims, o didesnes pajamas gaunantiems namų ūkiams bus naudingas padidintas bazinis neapmokestintasis pajamų dydis. Dėl reformos skurdo rizikos lygis turėtų sumažėti beveik 2 proc. punktais, daugiausia jis sumažėtų tris ar daugiau vaikų turintiems namų ūkiams (18 proc. punktų).

1 diagrama. Reformos poveikis pajamoms

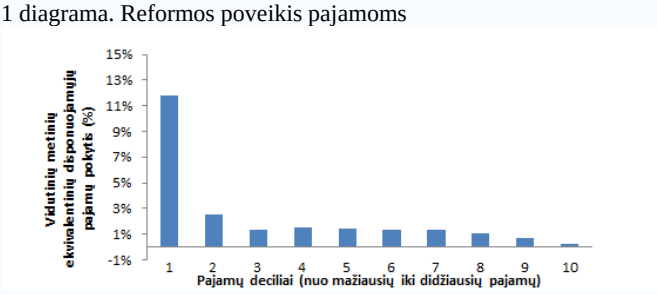

Prognozuojami mokesčių ir socialinės paramos sistemų koregavimai turėtų turėti teigiamą poveikį pajamų nelygybei, t. y. pagal reformų scenarijų Gini koeficientas sumažėtų beveik 1 proc. punktu. Darbo jėgos pasiūlos pokyčiai būtų beveik nereikšmingi. Apskritai dėl reformos šiek tiek sumažėtų tikimybė ir moterims, ir vyrams dirbti visą darbo dieną ir viršvalandžius ir šiek tiek padidėtų tikimybė dirbti ne visą darbo dieną. Remiantis modelio įvertinimu, iš darbo rinkos tikriausiai pasitrauktų labai nedaug moterų.

Šaltinis – Europos Komisijos Jungtinis tyrimų centras.

([1]) Modeliavimą atliko Europos Komisijos Jungtinis tyrimų centras, kad taikydamas ES mokesčių ir socialinių išmokų mikromodeliavimo modelį EUROMOD išanalizuotų reformų fiskalinį ir paskirstomąjį poveikį. Pagal EUROMOD modeliuojamos asmens ir namų ūkių teisės į socialines išmokas ir mokesčių įsipareigojimai (įskaitant socialinio draudimo įmokas) pagal kiekvienoje valstybėje narėje galiojančias mokesčių ir socialinių išmokų sistemos taisykles. Modeliavimas grindžiamas iš Europos statistikos apie pajamas ir gyvenimo sąlygas (ES SPGS) gautais reprezentatyviais tyrimų duomenimis ir apima pagrindinius tiesioginio apmokestinimo ir socialinių įmokų elementus, taip pat neįmokines išmokas.

3.3.4. SVEIKATA

Vidutinė tikėtina lietuvių gyvenimo trukmė yra trumpiausia ES. Lietuvos sveikatos priežiūros priemonėmis išvengiamo mirtingumo rodiklis yra vienas iš aukščiausių ES, o skirtumas tarp vyrų ir moterų vienas iš didžiausių ES ir sudaro 10,5 %, palyginti su 5,4 % ES vidurkiu. Prevencijos priemonėmis naudojamasi nedaug, o alkoholio vartojimas tebėra didžiausias ES. Paplitę elgesio rizikos veiksniai, ypač būdingi žemesnio išsilavinimo ir mažiau pajamų turintiems asmenims, prisideda prie didelės nelygybės sveikatos srityje. ([11])

Sveikatos priežiūros išlaidos yra nedidelės. Ir kaip BVP dalis 2015 m. (6,5 %), ir skaičiuojant vienam gyventojui pagal perkamosios galios standartą (1 483 EUR vienam gyventojui) išlaidos sveikatos priežiūrai (viešosios ir privačios) yra mažesnės už ES vidurkį. Nors tikimasi, kad dėl demografinio poveikio išlaidos padidės, numatoma, kad viešųjų sveikatos priežiūros išlaidų BVP dalis augs daug lėčiau nei ES vidurkis (žr. 3.1.2 skirsnį).

Norint padidinti visuomenės sveikatos politikos veiksmingumą, reikėtų įtvirtinti visapusišką požiūrį ir nustatyti tvirtą finansinį pagrindą. Nors buvo pasiūlyta ir parengta tam tikrų prevencinių priemonių, atskaitomybė už rezultatus taikant sistemą, sutelkiančią suinteresuotuosius subjektus savivaldybių lygmeniu, dar nepakankamai užtikrinama. Iki šiol imtasi smulkių veiksmų, kuriais nebuvo siekiama pirmiausia išspręsti aktualiausių problemų, pavyzdžiui, sumažinti girtavimą ir didelį rizikos veiksnių paplitimą nepalankioje socialinėje padėtyje esančiose grupėse. Sveikatai nepalankų elgesį galima sparčiau apriboti pasitelkiant ESI fondus, o jie dar nėra visapusiškai išnaudojami.

Perbalansavus pirminės ir stacionariosios sveikatos priežiūros sistemą, kad daugiau dėmesio būtų skiriama paslaugų kokybei, galėtų padidėti priežiūros veiksmingumas ir efektyvumas ir pagerėti sveikatos priežiūros rezultatai. Padaryta gana didelė pažanga mažinant ligoninių skaičių. Vis dėlto vis dar labai pasikliaujama ligoninių sektoriumi. Ligoninių pajėgumų neplanuojama sumažinti daugiau, nei numatyta ketvirtuoju, paskutiniu, reformos etapu, pasibaigusiu 2017 m. Nors Lietuvos mirtingumo ligoninėse rodiklis yra vienas iš didžiausių ES, šalis neišnaudoja visų priemonių, kad pagerintų priežiūros kokybę ir saugą. Pacientų priežiūra galėtų pagerėti, jeigu ligoninių paslaugų apmokėjimas būtų susieta su kokybe ir būtų standartizuotos ambulatorinės ir skubiosios priežiūros procedūros.

Vykdant ligoninių konsolidavimą neįtvirtinta patikima pirminės ir ambulatorinės priežiūros išteklių valdymo sistema. Sparčiai didėjanti bendrosios praktikos gydytojų pasiūla neatitinka poreikių, taip pat reikia spręsti didėjančio slaugytojų trūkumo problemą. Bendrosios praktikos gydytojų ir specialistų atsakomybės sričių apibrėžimas dar nevirto visapusišku ligos atvejų valdymo modeliu. Labiau strateginis išteklių valdymas ir perėjimas prie kompetencija grindžiamo švietimo modelio, kuris galbūt galėtų būti remiamas Europos struktūrinių ir investicijų fondų lėšomis, padėtų optimizuoti išteklius.

Lietuvai kyla problemų, susijusių su sveikatos priežiūros prieinamumu. Sveikatos priežiūros sistema daugiausiai finansuojama per Valstybinę ligonių kasą; jos draudimu apdrausti beveik visi šalies gyventojai. Vis dėlto Lietuvos sveikatos priežiūros sistema daugiausiai pagrįsta privalomuoju sveikatos draudimu, o neapdrausti apytikriai 2–4 % gyventojų. Mokėjimai už gydymą savo lėšomis sudaro maždaug 32 % sveikatos išlaidų ir tai labai prisideda prie žmonių skurdinimo. ([12]) Penktadalis pacientų vis dar teigia, kad už suteiktas paslaugas turi mokėti neoficialiai – tai lemia paslaugų prieinamumo nelygybę (žr. 3.6.3 skirsnį). 2017 m. liepos mėn. įsigaliojo naujas kompensuojamųjų vaistų kainynas. Į jo tikėtiną poveikį mokėjimų savo lėšomis lygiui reikėtų atsižvelgti platesniu mastu, be kita ko, rengiant 2018 m. numatytas vaistų politikos priemones. Vis dar reikia apsvarstyti pacientų apsaugos nuo finansinių sunkumų mechanizmus.

([11]) Lietuvoje nutukusiųjų tarp mažiausiai išsilavinusių asmenų yra 50 % daugiau nei aukščiausią išsilavinimą įgijusių asmenų. Rūkančiųjų taip pat daugiau tarp mažiausiai išsilavinusių lietuvių. Nuolat girtauja dažniausiai mažiausiai išsilavinę asmenys, ypač vyrai (EBPO, 2017a).

([12]) Maždaug 80 % šių labai didelių mokėjimų savo lėšomis lemia išlaidos vaistams, o namų ūkių, priklausančių mažiausių pajamų kvintiliui, atveju ši dalis dar didesnė (EBPO, 2017a).

Sveikatos priežiūros prieinamumą mažina ir nevienodas gydytojų pasiskirstymas šalyje: bendrosios praktikos gydytojų mažiau visų pirma kaimo vietovėse. Dėl sveikatos priežiūros darbuotojų senėjimo ir medicinos specialistų emigracijos ši problema dar paaštrės. Kol kas neįdiegta sisteminių priemonių, kad būtų įvertinti ateities poreikiai ir trūkumai arba įvertintas esamų priemonių poveikis.

3.3.5. ŠVIETIMAS IR GEBĖJIMAI

Lietuvos švietimo sistemai kyla didelių iššūkių. Pagrindinės politikos sritys, kurioms reikia skirti dėmesio, – ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros kokybė ir prieinamumas, bendrojo lavinimo mokyklų mokinių mokymosi rezultatai, aukštojo mokslo efektyvumas ir suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą programose. Lietuvoje bendrai sutariama dėl svarbiausių reformos prioritetų; juos patvirtina ir įvairių įstaigų, be kita ko, Valstybės kontrolės, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centro (MOSTA) ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) atlikti tyrimai.

Ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje dalyvaujama vis daugiau, tačiau tebėra didelių regioninių skirtumų. 2016 m. 91,8 % Lietuvos vaikų lankė ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigas (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2017). Tai yra mažesnis rodiklis nei 94,8 % ES vidurkis 2015 m., tačiau vis dar atitinka nacionalinį tikslą – pasiekti 95 % iki 2020 m. Nepaisant sėkmės didinant ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugų aprėptį – 2013–2016 m. ji padidėjo net 5 proc. punktais – tebėra įsisenėjusių sunkumų šias paslaugas teikiant už didžiųjų miestų ribų. Ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigas lankančių vaikų skaičiaus kaimo ir miesto vietovėse skirtumas nuo 2006 m. (tuo metu jis buvo 55 %) sumažėjo tik 5 proc. punktais (EBPO, 2017b). Tokia padėtis iš dalies susidaro dėl finansavimo modelio: jis yra labai priklausomas nuo savivaldybių, taigi jį taikant bendros išlaidos vaikui labai varijuoja.

Tebekyla rizika, susijusi su ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros kokybe. Nevykdoma ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigų išorės stebėsena (Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2016a), o ikimokyklinio ugdymo pedagogai už tą patį dirbtų valandų skaičių gauna per pusę mažesnį atlyginimą nei pradinio ugdymo mokytojai (Lietuvos švietimo taryba, 2017). Todėl nepaisant to, kad nacionaliniu mastu ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugų prieinamumas apskritai pagerėjo, vis dar yra problemų, susijusių su mažesne šių paslaugų kokybe ir prieinamumu skirtinguose regionuose.

Lietuvoje padaryta nedidelė pažanga skatinant suaugusiuosius dalyvauti mokymosi programose. 2016 m. dalyvavimo mokymosi visą gyvenimą programose rodiklis buvo 6 %, taigi Lietuva ir toliau buvo daug žemesnėje pozicijoje nei 10,8 % ES vidurkis. Kad spręstų šią problemą ir atsižvelgdama į Rekomendaciją dėl įgūdžių tobulinimo krypčių, 2017 m. birželio mėn. Lietuva patvirtino Mokymosi visą gyvenimą plėtros 2017–2020 metų veiksmų planą. Plane numatytos pagrindinės kompetencijų tobulinimo programos, antros galimybės mokytis priemonės mokyklos nebaigusiems asmenims, senjorų mokymosi galimybės, neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi programų ir projektų finansavimas, neformaliuoju ir savaiminiu būdu įgytų kompetencijų pripažinimo tvarkos parengimas ir įgyvendinimas. Vis dėlto panašu, kad esamomis reformomis dar nepakankamai skiriama dėmesio nepalankioje padėtyje esančių grupių, kurių dalyvavimo lygiai paprastai yra žemi, mokymuisi. Švietimo prieinamumą šioms grupėms mažina tai, kad nėra praktinių neformaliojo ir savaiminio mokymosi rezultatų patvirtinimo mechanizmų, turima mažai informacijos apie suaugusiųjų švietimo ir mokymosi galimybes ir nėra pakankamai gairių ir paramos. Didesnės investicijos į suaugusiųjų mokymosi programas galėtų pagerinti darbuotojų kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą ir taip sumažinti įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktį – ji ypač didelė vyresnio amžiaus gyventojų grupėje.

Lietuvai kyla trukdžių, susijusių su gebėjimų pasiūla, ir jie gali neigiamai paveikti ekonomikos augimą. Be bendro pobūdžio švietimo sistemos problemų, mažėjant aukštos kvalifikacijos darbuotojų skaičiui mažėja gamybos plėtros potencialas ir galimybės (žr. 3.3.1 skirsnį). Tai ypač aktualu atokesniuose regionuose, neturinčiuose gerai išvystytų jungčių su didesniais miestais. Didžioji emigrantų dalis (maždaug 70 %) – 18–44 m. asmenys. Jaunų ir vidutinio amžiaus asmenų grupės (visų pirma 18–24 ir 25–34 m.)

sudaro gerokai didesnę emigrantų dalį, palyginti su šių amžiaus grupių dalimi visame gyventojų skaičiuje (European Centre of Expertise in the field of labour law, employment and labour market policy (2018, dar nepaskelbta). Dėl šių iš šalies išvykstančių asmenų srautų trūksta kvalifikuotų darbuotojų įvairiuose ekonomikos sektoriuose, pavyzdžiui, transporto, mažmeninės prekybos, statybos, sveikatos priežiūros ir kituose. Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas tampa kliūtimi užsienio investicijoms, nes netikrumą dėl darbo jėgos pasiūlos užsienio investuotojai suvokia kaip riziką. Apskaičiuota, kad dėl emigracijos ir kvalifikuotos darbo jėgos mažėjimo metinė augimo norma galėtų sumažėti net maždaug 0,9 procentinio punkto (TVF, 2016). Tokia padėtis pabrėžia švietimo sistemos rezultatų gerinimo svarbą Lietuvoje.

Didelės viešosios investicijos į švietimą neatsispindi bendrojo lavinimo mokyklų mokinių mokymosi rezultatuose. Lietuvos viešosios išlaidos švietimui 2015 m. sudarė 15,4 % bendrų valdžios sektoriaus išlaidų ir viršijo 10,3 % ES vidurkį. Tačiau į ikimokyklinį ir pradinį ugdymą investuojama palyginti nedaug – 2,4 % (3,2 % ES). Kalbant apie mokymosi rezultatus, Tarptautinio moksleivių vertinimo programos (PISA) rezultatai rodo, kad Lietuvos penkiolikmečių rezultatai yra prastesni nei ES vidurkis, o prastus gebėjimus, išskyrus matematikos, turinčių moksleivių skaičius nuo 2012 m. padidėjo (EBPO, 2016). Lietuvos moksleiviai iš nepalankioje padėtyje esančių šeimų yra 2,6 karto labiau linkę pasiekti prastesnius PISA tyrimo gamtos mokslų rezultatus nei kitokiomis socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis gyvenantys moksleiviai. Visose trijose PISA tyrimo srityse (skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų) kaimo mokyklų moksleivių rezultatai yra prastesni nei miestelių ar miestų mokyklų moksleivių (EBPO, 2016). Nepaisant to, kad mokyklos nebaigiančių asmenų dalis nėra didelė, Lietuvos mokyklos nebaigiančių moksleivių su negalia rodiklis yra vienas didžiausių ES (44,6 %, palyginti su 22 % ES vidurkiu, ES SPGS, 2015).

Vykdomos reformos, siekiant padidinti mokytojo profesijos patrauklumą. Pirminis mokytojų rengimas yra labai fragmentiškas: mokytojai rengiami pagal daugiau nei 120 aukštojo mokslo programų. Neblėstant abejonėms dėl jų kokybės, nuspręsta parengti reformų planus (Lietuvos švietimo taryba, 2015). Tik 25 % baigusiųjų mokytojų rengimo programas pasirinko mokytojo profesiją, todėl trūksta tam tikrų dalykų mokytojų, mokytojų trūkumas jaučiamas ir kai kuriuose regionuose. Dėl tokių aplinkybių didėja vidutinis mokytojų amžius: 2016 m. beveik 50 % bendrojo lavinimo mokytojų buvo 50 m. ir vyresni (MOSTA, 2017). Viena šias problemas lemianti priežastis – stipri mokytojų atlyginimų ir darbo patirties (ji apima darbo krūvį, stažą ir mokytojo kategoriją) sąsaja, dėl kurios studijas baigę absolventai nenoriai renkasi mokytojo profesiją. 2017 m. spalio mėn. pasirašius naują kolektyvinę sutartį, pagal kurią susilpninta atlyginimo ir darbo patirties sąsaja, padėtis turėtų pagerėti. Tikimasi, kad įgyvendinus 2018 m. numatytus pirminio mokytojų rengimo ir bendrojo lavinimo įstaigų finansavimo modelio (mokinio krepšelio) pakeitimus šios reformos pasistūmės.

Auštojo mokslo sektorius, vertinant kiekybiškai, yra stiprus, tačiau faktai rodo, kad esama efektyvumo problemų. 2016 m. aukštąjį išsilavinimą Lietuvoje turėjo 58,7 % 30–34 m. asmenų, taigi pagal išsilavinimą Lietuva pirmavo ES (ES – 39,1 %). Vis dėlto už didelio sistemos veiksmingumo slypi didelės efektyvumo ir kokybės problemos. 2013–2016 m. į aukštojo mokslo įstaigas įstojusių studentų skaičius sumažėjo 16 % (žr. 3.3.5. diagramą), tačiau tai studijų programų ar institucijų skaičiaus nepaveikė. Mažėjant studentų skaičiui išryškėjo didelės efektyvumo problemos: į kas trečią universitetinių studijų programą ir į kas ketvirtą profesinių studijų programą priimta mažiau nei 10 studentų (MOSTA, 2017). Aukštojo mokslo įstaigos gauna valstybės finansavimą už kiekvieną įstojusį studentą, todėl tai joms yra stipri paskata rengti tiek patrauklių studijų programų, kiek tik leidžia kokybės kriterijai. Norėdama užtikrinti didesnę studentų ir aukštojo mokslo studijų programų skaičiaus atitiktį, nuo 2017 mokslo metų Vyriausybė stojantiesiems nustatė minimalius konkursinius balus, kad stojantieji į aukštąsias mokyklas būtų geriau pasirengę studijuoti. Paskui turi būti įgyvendinamas reformų planas, kad būtų sujungti universitetai, nagrinėjami pasiūlymai panaikinti mokestį už bakalauro pakopos studijas, kartu griežtinant reikalavimus stojantiesiems, ir pertvarkoma aukštojo mokslo finansavimo sistema. Tačiau šios reformos tebėra ankstyvame etape.

3.3.5 diagrama. **Bendras į aukštojo mokslo įstaigas įstojusių studentų skaičius**

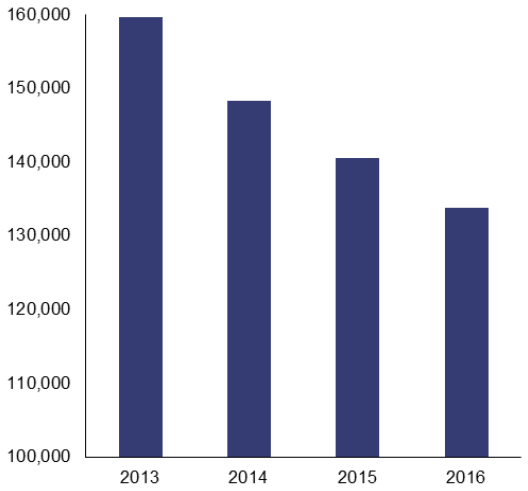

Šaltinis – Europos Komisija.

Pastangų padidinti profesinio rengimo ir mokymo patrauklumą poveikis nedidelis. Nuo 2010 m. Lietuva plėtoja šiuolaikiškus sektorinius praktinio mokymo centrus. Tačiau dėl mažėjančio moksleivių skaičiaus ir bendros aukštajam mokslui teikiamos pirmenybės daugeliui šių centrų sunku pritraukti moksleivių. Į profesinio rengimo ir mokymo programas įstojusių vidurinį išsilavinimą įgijusių studentų procentinė dalis Lietuvoje nesiekė ES vidurkio (27 % 2015 m., palyginti su 47 % ES). Tačiau profesinio rengimo ir mokymo programas neseniai baigusių ir vidurinį išsilavinimą įgijusių absolventų užimtumo lygis buvo didesnis nei ES (75,6 % 2015 m., palyginti su 73 % ES vidurkiu). Daug pastangų įdėta rengiant modulines profesinio rengimo ir mokymo programas, kad būtų pasiektas politinis tikslas – kad iki 2020 m. gruodžio mėn. visos profesinio rengimo ir mokymo programos būtų modulinės. ([13]) Lietuvoje vis dar galima nemažai nuveikti plečiant mokymosi darbo vietoje galimybes, nes 2015 m. pagal formaliojo profesinio rengimo ir mokymo programas tokio mokymosi galimybių beveik nebuvo teikiama. 2017 m. gruodžio mėn. Lietuva atnaujino profesinį rengimą ir mokymą reglamentuojančius teisės aktus, kad daugiau skatintų organizuoti mokymą pameistrystės forma ir naudotis kitais šios srities patobulinimais.

([13]) Modulinės profesinio rengimo ir mokymo programos sudaro sąlygas lanksčiai prisitaikyti prie skirtingų besimokančiųjų rezultatų ar jau turimų žinių, gebėjimų ir kompetencijų lygio, nes pagal jas galima rinktis papildomus modulius, skirtus specifiniams klausimams spręsti ar žinių trūkumui panaikinti. Kita vertus, besimokantieji kursą gali baigti sparčiau, jeigu jau turi tam tikrų kitur įgytų gebėjimų (CEDEFOP, 2015).

3.4. INVESTICIJOS IR KONKURENCINGUMAS

3.4.1. INVESTICIJOS

2009 m. nukritęs investicijų lygis šiek tiek atsigavo, tačiau išliko gerokai žemesnis nei prieš krizę. Investicijų nuosmukis ir atsigavimas daugiausiai buvo susiję su įmonių investicijų pokyčiais, o namų ūkių ir valdžios sektoriaus investicijos (jas daugiausiai nulėmė didelės šalyje investuotų ES lėšų sumos) buvo stabilesnės (žr. 2.1 langelį).

3.4.1 diagrama. **Investicijos pagal sektorius**

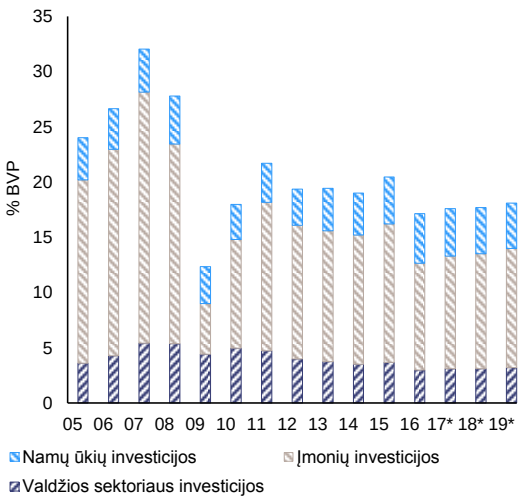

* Prognozė
Šaltinis **–** Europos Komisija.

2016 m. investicijų dinamika buvo palyginti silpna, tačiau 2017 m. dėl ekonomikos pakilimo investicijos atsigavo. 2016 m. investavo tik 68 % Lietuvos įmonių, palyginti su 84 % ES vidurkiu (EIB investicijų tyrimas, 2017 m.). Beveik trečdalis (31 %) Lietuvos įmonių mano, kad per pastaruosius trejus metus jos investavo per mažai, ir tai yra didžiausia dalis tarp valstybių narių. Tačiau per pirmuosius tris 2017 m. ketvirčius investicijų augimas pasiekė 6,6 % (metinis pokytis) ir tai daugiausia lėmė privačiosios investicijos į inžinerinius statinius, ne gyvenamosios paskirties pastatus ir transporto įrangą. Investicijų į IRT ir intelektinės nuosavybės produktus taip pat padaugėjo. Lietuvos įmonėms reikia investicijų, kad padidintų savo pajėgumus trumpuoju laikotarpiu ir išlaikytų bei padidintų savo konkurencingumą ilguoju laikotarpiu (žr. 3.4.4 skirsnį).

3.4.2. VERSLO APLINKA

Lietuvos verslo aplinka apskritai yra palanki ir valdžios institucijos siekia dar labiau sumažinti administracinę naštą. Ministerijos ir kitos valstybės institucijos privalo įvertinti dėl naujų teisės aktų projektų atsirandančią administracinę naštą. Pagal taisyklę „vienas priimtas, vienas panaikintas“ nauju teisės akto projektu užkrautos administracinės naštos lygis per kalendorinius metus turi likti nepakitęs arba būti sumažintas, tačiau šį principą galbūt reikia geriau įgyvendinti ir geriau užtikrinti jo taikymą. Nuo 2017 m. visus naujus teisinį reguliavimą nustatančius teisės aktus, dėl kurių administracinė našta padidėtų daugiau nei 100 000 EUR, peržiūri Geresnio reguliavimo komisija, kurią sudaro įvairių valdžios institucijų ir suinteresuotųjų subjektų atstovai. Ūkio ministerija reguliariai teikia administracinės naštos mažinimo ataskaitas, kas dvejus metus priimami tolesnio mažinimo priemonių planai. Vis dėlto kai kurioms įmonėms problemų tebekelia tai, kad nėra įmonių registruotų buveinių tiesioginį perkėlimą į Lietuvą ir iš jos reglamentuojančių nacionalinių taisyklių ir procedūrų. Daugiau informacijos apie su verslo aplinka susijusius iššūkius pateikta 3.4.1 langelyje.

Būtų galima dar pagerinti naujų teisės aktų poveikio įmonėms analizę. Reglamentavimo poveikio vertinimai iš esmės atliekami, tačiau dar yra tobulinimo galimybių, pavyzdžiui, susijusių su poveikio MVĮ tyrimu siekiant įvertinti naujų teisinį reguliavimą nustatančių teisės aktų poveikį MVĮ. Reglamentavimo poveikio vertinimas nėra nuosekliai taikomas, taip pat galėtų būti dar pagerinta kokybės kontrolė. 2016 m. pradėtas tinkamumo patikrų ir reikalavimų laikymosi išlaidų vertinimo projektas siekiant geriau įvertinti su naujais teisės aktais susijusias reikalavimų laikymosi išlaidas, o jas tam tikrose srityse įmonės vis dar laiko palyginti didelėmis. Vykdant bandomąjį projektą reikalavimų laikymosi išlaidos vertinamos dviejuose atrinktuose sektoriuose: chemijos ir gamybos. Projektu taip pat siekiama nustatyti kitus galimus tolesnio administracinių ir kitų reikalavimų laikymosi išlaidų mažinimo būdus. Šiuo metu rengiamas projektas, kad administracinė ir kita reglamentavimo našta būtų sumažinta ir savivaldybių lygmeniu.

Sustiprinta nemokumo sistema. 2017 m. pradžioje inicijuotas įstatymo pakeitimas siekiant

optimizuoti nemokumo procedūras ir papildyti 2015 m. padarytus Bankroto įstatymo pakeitimus. Naujosiomis taisyklėmis patikslinamas bankroto išlaidų apskaičiavimas, taigi jas taikant turėtų sumažėti ginčų dėl bankroto administravimo išlaidų. Vis dėlto nemokumo sistema tebekelia iššūkių, pavyzdžiui, susijusių su pagalba sunkumų patiriančioms įmonėms, kad jos išvengtų bankroto, ir su sąžiningų verslininkų skatinimu pradėti veiklą iš naujo.

3.4.3. VERSLUMAS

Lietuva sukūrė patrauklią startuolių ekosistemą. Yra įvairių priemonių, kad Lietuva taptų patraukli startuoliams. Tarp naujausių tokių priemonių – 2017 m. sausio mėn. priimti nauji imigracijos teisės aktai (startuolių viza), kuriais siekiama į Lietuvą pritraukti ambicingus ne ES šalių verslininkus. Įsteigtas Nacionalinis mentorių tinklas, taip pradedantiesiems verslininkams sudarytos sąlygos mokytis iš patyrusių verslininkų ir ekspertų. Agentūra „Versli Lietuva“ siūlo įvairią paramą: teikia konsultacijas ir mokymus, reguliariai rengia įvairius renginius, pavyzdžiui, „Login Startup Fair“, padeda atrinktiems Lietuvos startuoliams dalyvauti tarptautinėse konferencijose ir tinklaveikos renginiuose. 2017 m. kovo mėn. priimtame Vyriausybės programos veiksmų plane paskelbta nemažai papildomų priemonių, kuriomis siekiama dar labiau skatinti startuolių veiklą. Jos apima galimą vadinamosios startuolio darbuotojo vizos įvedimą aukštos kvalifikacijos darbuotojams iš ne ES šalių, specialias mokymo programas startuoliams ir naują rizikos kapitalo (veiklos spartinimo) fondą.

3.4.4. SĄNAUDŲ KONKURENCINGUMAS

Pastaruoju metu labai padidėjo vienetui tenkančios darbo sąnaudos: nuo 2012 m. jos vidutiniškai didėjo po 3,9 % per metus (žr. 3.4.2.diagramą). 2016 m. nominaliosios vienetui tenkančios darbo sąnaudos padidėjo 5,9 % – tai yra didžiausias padidėjimas ES, kur kas didesnis nei euro zonos vidurkis, ir tai verčia susirūpinti Lietuvos sąnaudų konkurencingumu. Kad mažėjant darbo jėgai ir esant spaudimui didinti darbo užmokestį ekonomika liktų konkurencinga, bus būtina didinti našumą.

3.4.2 diagrama. **Vienetui tenkančių darbo sąnaudų raida**

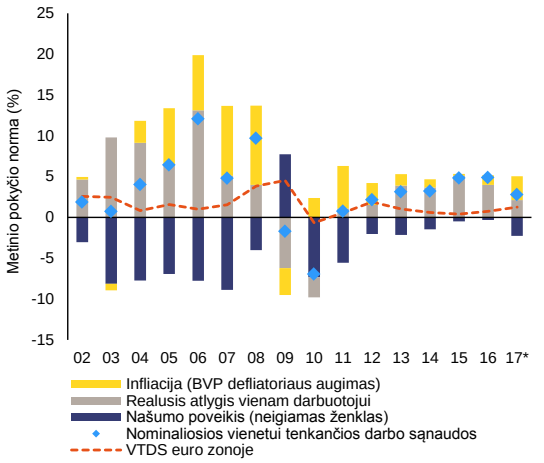

* Prognozė
Šaltinis **–** Europos Komisija.

Nors nuo krizės darbo užmokesčio augimas labai paspartėjo, našumo augimas iki 2017 m. išliko nedidelis. Lietuvos našumo atotrūkis kurį laiką buvo įspūdingai mažinamas, tačiau nuo 2012 m. našumo augimas sulėtėjo. Todėl nuo 2010 m. našumas vidutiniškai augo mažiau nei daugumoje kitų valstybių narių (žr. 3.4.3. diagramą). Tai buvo ypač akivaizdu gamybos, taip pat rinkos paslaugų sektoriuose. Kaip aptarta 2017 m. šalies ataskaitoje, spartų našumo augimą pirmiausia lėmė struktūriniai pokyčiai pereinant nuo žemės ūkio ir pramonės prie labiau į paslaugas orientuotos ekonomikos. Vis dėlto, paskatintas ekonomikos augimo, 2017 m. našumas vėl pradėjo augti. Tikimasi, kad kelerius ateinančius metus ši tendencija tęsis ir šiek tiek sulėtins vienetui tenkančių darbo sąnaudų didėjimą. Našumo augimas vis labiau priklausys nuo to, ar bus tobulinamas aukštasis mokslas ir mokymas, didinamas prekių ir darbo rinkos efektyvumas, technologinė parengtis, verslo sudėtingumas ir inovacijos.

3.4.3 diagrama. **Metinis vidutinis našumo augimas procentais**

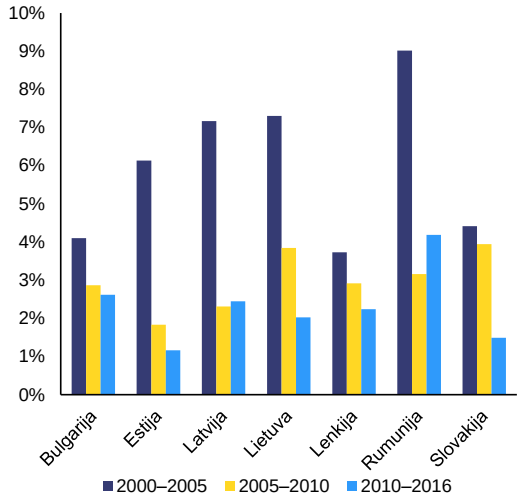

Šaltinis **–** Europos Komisija.

Spartų darbo užmokesčio augimą skatina didėjanti įtampa darbo rinkoje ir pastebimas minimalaus darbo užmokesčio padidinimas. Dėl darbo rinką veikiančių struktūrinių problemų (žr. 3.3.1 skirsnį) ir dėl dabartinio ciklinio pakilimo kyla spaudimas didinti darbo užmokestį. Iš dalies darbo užmokesčio augimą lemia ir didelis minimalaus darbo užmokesčio padidinimas (žr. 3.3.2 skirsnį). Lietuvoje 2016 m. minimalus darbo užmokestis sudarė 43 % vidutinio darbo užmokesčio ir buvo kiek didesnis už visos ES 40 % rodiklį (EBPO). Lietuvos banko skaičiavimu, minimalaus darbo užmokesčio didėjimu galima paaiškinti trečdalį bendro darbo užmokesčio augimo. Iš dalies tai yra statistinis reiškinys, kadangi gali būti, kad didėjant minimaliam darbo užmokesčiui kai kurie darbdaviai dalį „vokeliuose“ mokėtų atlyginimų pradeda deklaruoti kaip įprastą darbo užmokestį.

Realųjį darbo užmokesčio augimą Lietuvoje lemia ir konvergencijos procesas. Pradėjusi nuo palyginti žemo darbo užmokesčio lygio, Lietuva (kartu su kitomis Baltijos šalimis, Bulgarija ir Rumunija) yra viena iš Vidurio ir Rytų Europos šalių, kuriose nuo 2000 m. sparčiai auga realusis darbo užmokestis (žr. 3.4.4.diagramą) ([14]). Spartų darbo užmokesčio augimą Lietuvoje (2000–2016 m. jis išaugo vidutiniškai po 4,5 % per metus) bent iš dalies lėmė atotrūkio mažinimo poveikis, tai yra tendencija artėti prie kitose 17-oje ES valstybių narių mokamo aukštesnio darbo užmokesčio lygio. ([15]) Per šį laikotarpį realusis darbo užmokestis Lietuvoje augo beveik 80 proc. sparčiau nei 17-oje ES valstybių narių. 2008–2011 m. laikinai sustojusi, 2012 m. ši konvergencijos tendencija vėl įgijo pagreitį. Kaip ir kitose atotrūkį mažinančiose Vidurio ir Rytų Europos šalyse, darbo užmokesčio dinamika Lietuvoje daugiausiai atitiko BVP vienam gyventojui tendencijas.

3.4.4 diagrama. **Darbo užmokesčio konvergencija ES**

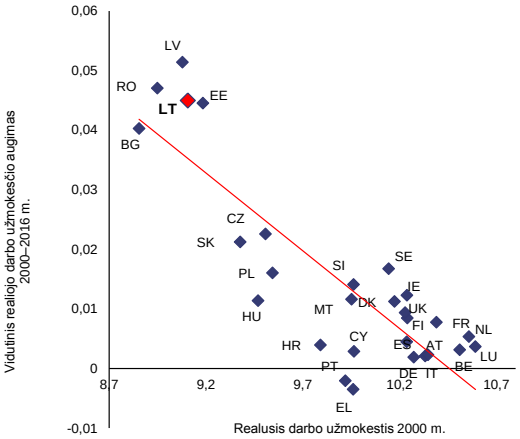

Šaltinis **–** Europos Komisija.

Didelę darbo sąnaudų augimo dalį sugeria įmonių pelno maržos, todėl kainų konkurencingumas dar nesumažėjo. 2013–2016 m. vienetui tenkančios darbo sąnaudos bendrai padidėjo 14,7 %, tačiau kainų augimas nekito ir sudarė 0,2 %. Todėl infliacija grindžiamas realusis efektyvusis valiutos kursas augo daug lėčiau nei vienetui tenkančiomis darbo sąnaudomis grindžiamas realusis efektyvusis valiutos kursas (žr. 3.4.5. diagramą). Taigi spartaus darbo užmokesčio augimo poveikis Lietuvos kainų konkurencingumui buvo nedidelis.

Tolesnis eksporto rinkos dalių didėjimas leidžia daryti išvadą, kad eksporto rezultatai yra geri. Dėl Rusijos krizės 2015 m. laikinai susitraukusios eksporto rinkos dalys 2016 m. vėl pradėjo didėti (žr. 3.4.6. diagramą). 2017 m. pastebimas eksporto augimas pralenkė užsienio paklausos augimą ir prekių, ir paslaugų sektoriuje, todėl tikimasi, kad Lietuvos rinkos dalis toliau didės. Vis dėlto mažėjant darbo jėgai kylantis spaudimas didinti

([14]) Darbo užmokestis atitinka atlygį vienam darbuotojui.

([15]) Daugiau informacijos apie metodiką pateikta Barro and Sala-i-Martin (1992).

darbo užmokestį ilgainiui gali pradėti kenkti Lietuvos konkurencingumui. Kaip jau minėta, kad šis spaudimas sumažėtų, bus labai svarbu didinti našumą.

3.4.5 diagrama. **Realiojo efektyviojo valiutos kurso indeksas (remiantis vienetui tenkančiomis darbo sąnaudomis (VTDS) ir suderintu vartotojų kainų indeksu (SVKI))**

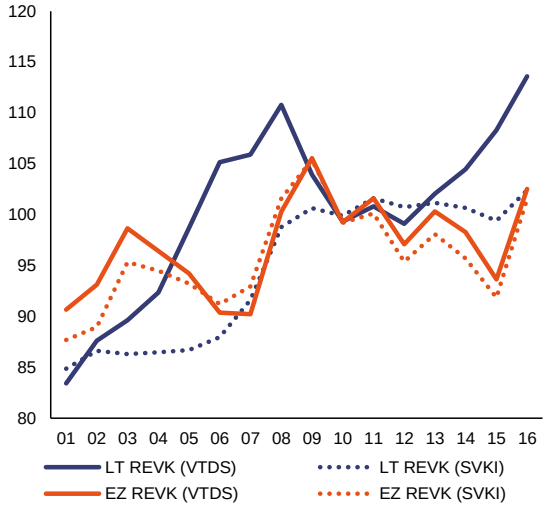

Šaltinis **–** Europos Komisija.

3.4.6 diagrama. **Eksporto rinkos dalies kitimo dinamika, suskirstyti duomenys**

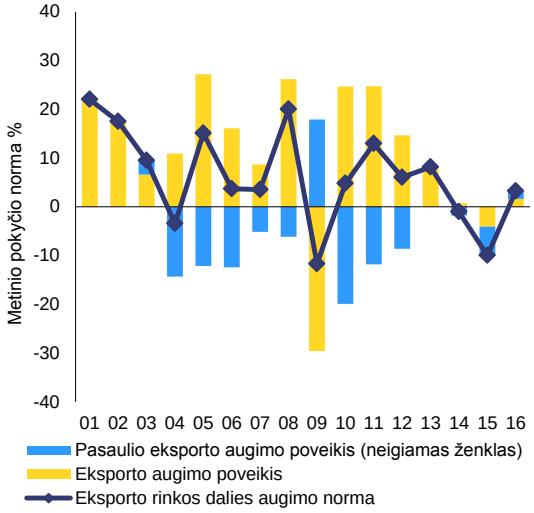

Šaltinis **–** Europos Komisija.

3.4.5. SU SĄNAUDOMIS NESUSIJĘS KONKURENCINGUMAS

Lietuva pamažu gerina eksporto kokybę ir jį orientuoja į sudėtingesnius produktus. Ekonomikos struktūra ir eksporto imlumas technologijoms per pastaruosius kelerius metus nedaug pasikeitė. Todėl didžiąją eksporto dalį sudaro mažiau žinioms imlios paslaugos ir žemųjų arba žemesniųjų technologijų pramonės gaminiai. Nors Lietuvos eksporto sudėtis patvirtina, kad palaipsniui specializuojamasi eksportuojant aukštesniųjų ir aukštųjų technologijų prekes, jo struktūra, vertinant pagal sudėtingumo lygį, dar toli nuo ES vidurkio (žr. 3.4.7. diagramą). Tačiau paskutiniuosius dešimt metų Lietuvoje sparčiai auga tam tikros žiniomis grindžiamos pramonės šakos, pavyzdžiui, biotechnologijų, lazerių gamybos, mechatronikos ir informacinių technologijų. Daugelis šių sektorių įmonių yra labai našios ir yra gerai integruotos į tarptautines vertės grandines. Sektoriai, gamybą grindžiantys aukštosiomis technologijomis arba žinioms imliomis paslaugomis, mažiau reaguoja į vienetui tenkančių darbo sąnaudų didėjimą, tačiau yra labai priklausomi nuo kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlos. Šių pramonės šakų eksportas auga sparčiai, nors ir nuo labai žemo lygio.

3.4.7 diagrama. **Eksportas pagal technologijų lygį**

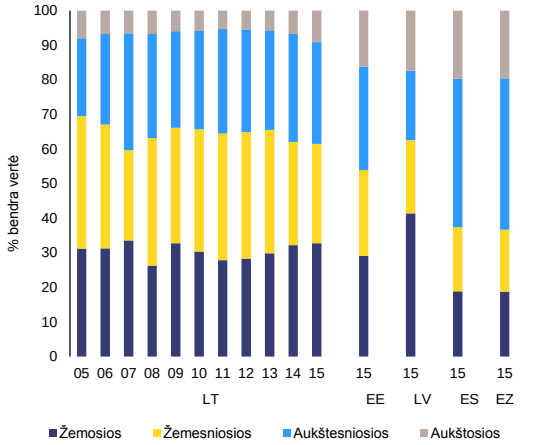

Šaltinis **–** Europos Komisija.

Vyriausybė siekia didinti konkurencingumą didindama ekonomikos skaitmeninimą. Lietuvos įmonių rezultatai integruojant skaitmenines technologijas ir toliau yra gerokai aukštesni nei ES vidurkis. 2017 m. viduryje Vyriausybės pradėtoje įgyvendinti Lietuvos skaitmeninėje darbotvarkėje pripažįstama, kad įmonėms būtų naudinga aktyviau prekiauti internetu ir apskritai diegti skaitmenines technologijas. Darbotvarkėje nustatyti plataus užmojo tikslai: įmonių, kurios prekiauja internetu,

dalį padidinti nuo 18 % 2016 m. iki 45 % 2020 m. Be to, 2017 m. įsteigta nacionalinė pramonės skaitmeninimo platforma „Pramonė 4.0“. Joje dalyvauja visi susiję suinteresuotieji subjektai, o jos tikslas – pasinaudojant skaitmeninimo teikiama nauda didinti Lietuvos pramonės konkurencingumą ir našumą.

3.4.4 langelis. **Lietuvos investicijų srities iššūkiai ir reformos**

1. Makroekonominė perspektyva

Po finansų krizės investicijų Lietuvoje smarkiai sumažėjo ir nuo to laiko investavimas atsigauna labai lėtai. Investicijų lygis sudaro maždaug 18 % BVP – šis rodiklis yra žemesnis už ES vidurkį ir per žemas atotrūkį mažinančiai šaliai. Viešosios investicijos daugiausia finansuojamos ES lėšomis, taigi jų rodikliai išliko gana geri, tačiau verslo investicijų deficitas yra vienas didžiausių ES (Europos Komisija, 2017d). Vis dėlto neseniai šios tendencijos šiek tiek pasikeitė. 2017 m., tvirtai augant vartojimui ir eksportui, labai paspartėjo privačiojo sektoriaus investavimas, o viešąsias investicijas nuo 2016 m. riboja lėtesnis ES lėšų investavimas (ESI fondų investicijos 2016 ir 2017 m. sudarė po 1,5 % BVP per metus, palyginti su 3 % BVP vidurkiu, žr. 2.1 langelį). Tikimasi, kad artimiausiu metu investicijos taps vienu iš pagrindinių augimą skatinančių veiksnių, taip pat ir dėl nuo 2018 m. paspartėsiančio ES lėšų investavimo poveikio.

2. Kliūčių investicijoms ir vykdomų reformų vertinimas

Viešasis administravimas / verslo aplinka	Reguliavimo / administracinė našta	
	Viešasis administravimas	ŠSR
	Viešieji pirkimai / viešojo ir privačiojo sektorių partnerystė	
	Teismų sistema	
	Nemokumo sistema	
	Konkurencija ir reguliavimo sistema	
Darbo rinka / švietimas	Užimtumo apsaugos teisės aktai ir darbo sutartis reglamentuojanti sistema	
	Darbo užmokestis ir darbo užmokesčio nustatymas	
	Švietimas	ŠSR

Finansų sektorius / apmokestinimas	Apmokestinimas	
	Galimybės gauti finansavimą	
MTTPI	Akademinės bendr., mokslo tyrėjų ir įmonių bendradarbiavimas	
	MTTPI finansavimas	
Sektorių reglamentavimas	Verslo paslaugos / Reglamentuojamosios profesijos	
	Mažmeninės prekybos sektorius	
	Statyba	
	Skaitmeninė ekonomika / telekomunikacijos	
	Energetika	
	Transportas	

Paaiškinimai:

	Kliūčių investicijoms nenustatyta
ŠSR	Kliūtys investicijoms, taip pat nurodytos šaliai skirtose rekomendacijose (ŠSR)
	Pažangos nepadaryta
	Nedidelė pažanga
	Tam tikra pažanga
	Didelė pažanga
	Visiškai įgyvendinta

Verslo aplinka investicijoms apskritai palanki, o investavimo kliūtys nedidelės (Europos Komisija, 2015). Lietuva užima palyginti aukštą vietą pagal Pasaulio banko tyrimo „Doing Business“ rodiklius ir yra priskiriama prie šalių, kuriose ypač lengva užregistruoti nekilnojamąjį turtą ir užtikrinti sutarčių vykdymą. Vis dėlto tebėra tam tikrų iššūkių, susijusių su nemokumo problemų sprendimu, smulkiųjų investuotojų apsauga ir paskolų gavimu. 2017 m. pradėta taikyti keletas verslo aplinkos gerinimo priemonių, kuriomis, be kita ko, siekiama sustiprinti alternatyvius finansavimo šaltinius ir nemokumo sistemą, paspartinti prieigos prie elektros tinklų suteikimą ir skaitmeninti licencijavimo ir viešųjų pirkimų procedūras. 2017 m. liepos mėn. priimtu darbo kodeksu padidintas darbo santykių lankstumas (žr. 3.3.1 skirsnį). Nedidelė pažanga taip pat padaryta didinant viešųjų investicijų efektyvumą: visiems valstybės finansuojamiems projektams nustatyti ES lėšų panaudojimo *ex post* vertinimo kriterijai.

Pagrindinės kliūtys investicijoms ir vykdomi prioritetiniai veiksmai

1. Didžiausia kliūtis investicijoms – kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Švietimo sistema nereaguoja į darbo rinkos poreikius. Mokymosi rezultatai gerėja, tačiau lėtai, o profesinio mokymo ir ypač suaugusiųjų švietimo lygis tebėra žemas. Dar galima patobulinti teisės aktus, reglamentuojančius trečiųjų valstybių piliečių įdarbinimą.

2. Vyriausybės mokslinių tyrimų ir inovacijų srities strategijos nepakankamai koordinuojamos ir įgyvendinamos. Panašu, kad nėra nuoseklios Vyriausybės politikos, o tai, kad yra palyginti daug įgyvendinimo agentūrų ir priemonių, kelia painiavą galimiems naudos gavėjams. Privačiosios investicijos į MTTP tebėra nedidelės, o inovacijoms skatinti skirtos dosnios mokesčių paskatos yra sudėtingos, todėl jomis naudojamasi nedaug.

3.5. SEKTORIŲ POLITIKA

3.5.1. MOKSLINIAI TYRIMAI, TECHNOLOGINĖ PLĖTRA IR INOVACIJOS

Nors padėtis šiek tiek pagerėjo, Lietuvos inovacijų diegimo rezultatai tebėra vidutiniški. Nuo 2010 m. inovacijų aplinka labai pagerėjo (Europos Komisija, 2017e), ypač su MVĮ diegiamomis inovacijomis susijusiose srityse. Tačiau tebėra didelių iššūkių. Visų pirma, jau ir taip žemas investicijų į MTTP lygis 2016 m. labai nukrito. Inovacijų politikos valdymo sistema tebėra fragmentiška skirtingais lygmenimis: ją sudaro daug žinybų ir įvairių paramos schemų, įskaitant dosnias mokesčių paskatas, kuriomis vis dar nepakankamai naudojamasi (žr. 3.1.3 skirsnį). Tikimasi, kad dabar vykdoma auštojo mokslo reforma bus išspręsta mažo viešosios MTTP sistemos efektyvumo problema ir taip suintensyvės viešojo sektoriaus ir verslo įmonių bendradarbiavimas.

3.5.1 diagrama. **Viešojo ir privačiojo sektorių MTTP intensyvumas**

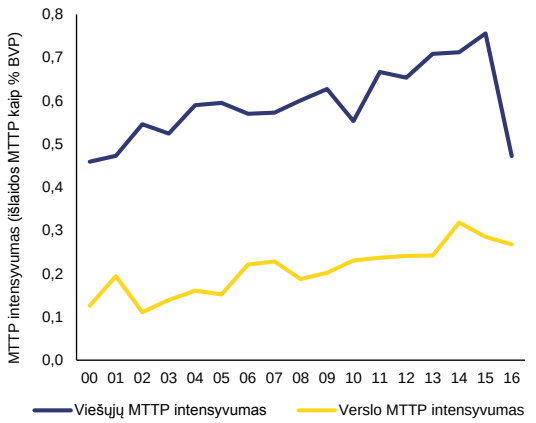

Šaltinis – Europos Komisija.

2016 m. Lietuvos investicijos į MTTP sumažėjo 27 % ir siekė 0,74 % BVP, tai yra gerokai mažiau nei 2,0 % ES vidurkis. Šį sumažėjimą daugiausia lėmė sumažėjusios viešosios investicijos (žr. 3.5.1 diagramą). Tokia padėtis buvo susijusi su sumažėjusiu ES fondų teikiamu finansavimu pereinant iš vieno programavimo laikotarpio į kitą, taip pat su vykdoma aukštojo mokslo sektoriaus reforma, dėl kurios sulėtėjo įsisavinimo tempas. Todėl Lietuvos rezultatai nėra pakankami, kad šalis iki 2020 m. pasiektų 1,9 % BVP nacionalinį MTTP intensyvumo tikslą.

Viešųjų išlaidų MTTP efektyvumas tebėra mažas. Pagal daugiausiai cituojamuose moksliniuose žurnaluose publikuotų straipsnių skaičių šalis užima antrą nuo galo vietą ES, o jos tarptautinių bendrų publikacijų dalis yra trečia nuo galo ES, nors šie skaičiai kas metus stabiliai didėja. Šis žemas viešųjų investicijų į MTTP grąžos lygis patvirtina poreikį toliau siekti pažangos pertvarkant viešojo mokslinių tyrimų sektoriaus organizavimą ir finansavimą, kad būtų geriau panaudojami turimi ištekliai.

Vykdant aukštojo mokslo reformą daroma daug įvairių atitinkamų politikos pakeitimų (žr. 3.3.5 skirsnį). Ji, be kita ko, apima valstybinių universitetų jungimą, naujų finansavimo modelių kūrimą ir mokslo tyrėjų karjerų persvarstymą. 2017 m. įvesta dvipakopė mokslinių tyrimų ir inovacijų vertinimo ir finansavimo sistema, pagal kurią vertinama mokslinių tyrimų kokybė, socialinis ir ekonominis poveikis, su tarptautinėmis MTTP programomis susijusi veikla bei mokslo ir verslo bendradarbiavimas. Šaliai būtų sudarytos geresnės sąlygos efektyviau naudoti ESI fondų finansavimą, jeigu aukštojo mokslo įstaigos būtų greitai sujungtos. Sujungus universitetų mokslinių tyrimų darbotvarkes, kai reikia, atsižvelgiant ir į Sumanios specializacijos strategiją, ir pradėjus taikyti efektyvias finansavimo sistemas, būtų galima pagerinti mokslinių tyrimų bazės kokybę – o tai yra vertinga inovatyvioms įmonėms.

Įmonės ir universitetai ar mokslinių tyrimų centrai bendradarbiauja vis dar nedaug. Tai lemia Lietuvos ekonomikos – mažai integruotos į pasaulines vertės grandines ir daugiausia orientuotos į mažesnės pridėtinės vertės pramonę – struktūra, taip pat riboti viešųjų mokslinių tyrimų ir inovacijų pajėgumai. Esama ir su mokslinių tyrimų pasiūla susijusių kliūčių, kaip patvirtina inžinerinė pramonė – šis sektorius pasirengęs diegti inovacijas, tačiau neranda, kas šalyje turėtų tinkamą mokslinę kompetenciją. Lietuva gana sėkmingai pritraukia tiesiogines užsienio investicijas, tačiau į sektorius, kurie mažiau orientuoti į inovacijas. Lietuvos Vyriausybė gavo rekomendacijų pagal Europos Komisijos programos „Horizontas 2020“ politikos rėmimo priemonę, kuriomis siekiama stiprinti verslo ir mokslo bendradarbiavimą, taip pat pritraukti į inovacijas orientuotų tiesioginių užsienio investicijų (Europos Komisija, 2017f).

Rekomenduota konsoliduoti verslo inovacijų paramos struktūrą ir didinti jos profesionalumą, taip pat pertvarkyti verslo investicijoms skatinti skirtas politikos priemones. Rekomendacijas bus labai svarbu įgyvendinti, kad sistema taptų aktyvesnė, ir jos papildys Vyriausybės naujas iniciatyvas, pavyzdžiui, naujo rizikos kapitalo fondo įsteigimą (žr. 3.2.2 skirsnį) ir profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvoje, sąrašo patvirtinimą, taip sudarant sąlygas sparčiau tvarkyti prašymus išduoti vizas. Tarp kitų pastarojo meto priemonių – lengvatinis pajamų iš intelektinės nuosavybės apmokestinimas, kad būtų galima atsižvelgti į su intelektinės nuosavybės teisėmis susijusias sąnaudas.

Sumanios specializacijos strategijos įgyvendinimas įsibėgėja. Pradėta taikyti nemažai priemonių, o moksliniams tyrimams ir inovacijoms įmonėse ir mokslo tiriamosiose įstaigose, taip pat įmonių ir įstaigų bendradarbiavimui skatinti jau galima panaudoti daugiau nei 400 mln. EUR ESI fondų lėšų. Remiantis pirmaisiais rezultatais, Sumanios specializacijos pažangos ataskaitoje įvardyti keturi sektoriai, kuriuose MTTP ir inovacijų potencialas yra didžiausias: lazerių technologijų, molekulinių technologijų, funkcinių medžiagų ir sveikatos technologijų. Ataskaitos išvadomis bus pasiremta 2018 m. pabaigoje atliekant išsamią sumanios specializacijos prioritetų peržiūrą. Siekiant užtikrinti verslo ir akademinės bendruomenės bendradarbiavimą, pritraukti privačiųjų investicijų ir taip plėtoti bei išlaikyti šalies konkurencinius pranašumus, bus labai svarbu atnaujinti verslumo galimybių paieškos dialogą.

Lietuvos inovacijų politika yra fragmentiška ir nepakankamai koordinuojama. Dėl fragmentiško mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos koordinavimo ir valdymo, kai eksperimentinei plėtrai neteikiama pakankamai dėmesio, viešosios mokslo tiriamosios įstaigos susiduria su dideliu biurokratizmu, o įmonės negali visapusiškai pasinaudoti įvairiomis paramos schemomis. Trūkstant vadovavimo, sinergijos tarp ministerijų, atsakingų už mokslinių tyrimų ir inovacijų politiką, kompetencijos sričių ir šioms sritims dubliuojantis, taip pat dėl to, kad yra labai daug žemesnio lygio žinybų, prarandama galimybių ir veltui švaistomos pastangos (Europos Komisija, 2017g). Įgyvendinant Sumanios specializacijos strategiją politikos koordinavimas pradėjo gerėti ir tikimasi, kad naujoji Vyriausybės kanceliarijos iniciatyva, kuria siekiama padidinti viešąsias paslaugas teikiančių institucijų efektyvumą ir veiksmingumą, paskatins patikimą politikos koordinavimą ir įgyvendinimą. Lietuva pradėjo peržiūrėti visus esamus strateginius dokumentus, kad parengtų bendrą ilgalaikę mokslo, technologijų ir inovacijų plėtros programą.

3.5.2. TRANSPORTAS

Pažangos, susijusios su konkurencingumu Lietuvos geležinkelių rinkoje, nepadaryta, tačiau naujo nepriklausomo geležinkelių rinkos reguliuotojo veiklos pradžia yra teigiamas ženklas. Siekiant atverti geležinkelių rinką, labai svarbu užtikrinti vienodas sąlygas visiems jos dalyviams. Naujas nepriklausomas geležinkelių rinkos reguliuotojas savo veiklą pradėjo 2016 m. lapkričio mėn. ir tai vertinama kaip svarbi išankstinė sąlyga, leisianti užtikrinti palankias sąlygas naujiems rinkos dalyviams.

Projektas „Rail Baltica“ įgyvendinamas toliau, nepaisant tam tikro vėlavimo. Pagal projektą numatoma geležinkeliu sujungti Varšuvą ir Taliną per Elką, Kauną ir Rygą, taip pat atkarpa iki Vilniaus. Numatoma projekto pabaigos data (2025 m.) buvo dar kartą patvirtinta 2017 m. Estijos, Latvijos ir Lietuvos ratifikuotu tarpvyriausybiniu susitarimu. 2017 m. balandžio mėn. atnaujintoje projekto sąnaudų ir naudos analizėje patvirtintas tikėtinas teigiamas poveikis regiono ekonomikos augimui ir aplinkai, nes, kaip tikimasi, nuo keleivių ir krovinių vežimo keliais bus pereita prie vežimo geležinkeliais (Ernst & Young Baltic Ltd (2017)). 2017 m. spalio mėn. buvo sutarta peržiūrėti projekto „Rail Baltica“ organizacinę struktūrą, kad būtų paspartintas projekto įgyvendinimas. Siekiama pereiti prie labai integruotos projekto įgyvendinimo organizacinės struktūros, visų pirma siekiant užtikrinti ES finansavimo, teikiamo pagal Europos infrastruktūros tinklų priemonę, efektyvumą, sąnaudų sumažinimą, visišką sąveikumą ir darbų sinchronizavimą.

Kelių eismo saugumo srities 2016 m. duomenys rodo įspūdingą žūčių kelyje sumažėjimą, tačiau žuvusiųjų keliuose skaičius vis dar viršija ES

vidurkį. Palyginti su ankstesniais metais, žūčių kelyje sumažėjo 22 %: iki 65 žuvusiųjų vienam milijonui gyventojui, o ES vidurkis – 50. Tačiau žuvusių pėsčiųjų dalis daug didesnė (38 % visų kelių eismo įvykių aukų) už ES vidurkį (21 %). Pagrindinės kelių eismo įvykių priežastys: rizikingas elgesys kelyje, pavyzdžiui, greičio viršijimas arba netinkamas transporto priemonių vairuotojų greičio pasirinkimas.

3.5.3. ENERGETIKA

Lietuva labai priklauso nuo importuojamos energijos ir didžioji dalis importuojama iš Rusijos. 2015 m. 78 % Lietuvos sunaudotos energijos sudarė importuota energija, iš jos maždaug 83 % buvo importuota iš Rusijos. Tačiau kiek tai susiję su gamtinėmis dujomis, 2014 m. gruodžio mėn. pradėjęs veikti Klaipėdos suskystintų gamtinių dujų (SGD) terminalas jau dabar labai padeda labai diversifikuoti dujų importą.

Kalbant apie pradinės grandies dujų rinką, Klaipėdos SGD terminalo užtenka, kad būtų patenkinta maždaug 90 % visos esamos paklausos Baltijos šalyse. Dujotiekis Klaipėda–Kuršėnai taip pat veikia visu pajėgumu, tačiau Lietuvos–Lenkijos jungiamojo dujotiekio (GIPL) darbai atsilieka nuo tvarkaraščio. Šis dujotiekis Baltijos šalis pirmą kartą sujungs su kontinentinės Europos dujų tinklu ir bus labai svarbus plėtojant regioninę gamtinių dujų rinką. Analizė rodo, kad tam, kad ateityje būtų patenkinti tiekimo poreikiai regione, užtenka vieno regioninio SGD terminalo ir (naudojant didelę ES finansinę paramą) regione tiesiamų dujotiekių, įskaitant GIPL (Lenkija–Lietuva) ir Baltijos (Estija–Suomija) jungiamąjį dujotiekį.

Lietuva priklauso Šiaurės ir Baltijos šalių didmeninei elektros energijos rinkai. Baltijos šalių elektros energijos jungčių pajėgumas 2017 m. padidėjo iki 23,7 % ir viršijo 10 % tikslą. Tai buvo įmanoma pasiekti perdavus eksploatuoti elektros energijos jungtis su Suomija per jungtį „Estlink2“, su Lenkija per jungtį „LitPol Link“ ir su Švedija per jungtį „NordBalt“.

Elektros energijos jungtys ir dujų importo diversifikavimas turėjo teigiamą poveikį energijos kainoms, nepaisant labai didelės didmeninės dujų rinkos koncentracijos. Dėl geresnių jungčių ir dujų importo diversifikavimo per SGD terminalą padidėjo konkurencija ir tai buvo naudinga Lietuvos (taip pat Latvijos ir Estijos) elektros energijos ir dujų vartotojams. 2016 m. namų ūkiams teikiamos elektros energijos ir dujų kainos jau buvo mažesnės nei ES vidurkis.

Kitas svarbus Lietuvos tikslas – sinchronizuoti elektros energijos sistemas su Europos tinklu. Dėl istorinių priežasčių Baltijos valstybės šiandien veikia sinchroniniu režimu ir sudaro vadinamąjį žiedą BRELL (Baltarusija–Rusija–Estija–Latvija–Lietuva). Trys Baltijos valstybės siekia iki 2025 m. savo tinklus sinchronizuoti su Europos tinklu. Pagrindinis darbas atliekamas įgyvendinant Baltijos energijos rinkos jungčių planą (BEMIP). Suburta speciali Komisijos remiama BEMIP darbo grupė, kad nustatytų ekonomiškai efektyviausią sinchronizavimo scenarijų, užtikrinantį sistemos stabilumą. Baltijos valstybių elektros energijos sistemos sinchronizavimo su Europos tinklu infrastruktūros aspektas įtrauktas į trečiąjį bendro intereso projektų sąrašą.

2016 m. Lietuvoje padidėjo pirminės energijos suvartojimas. Dabartinis pirminės energijos suvartojimo lygis (6,0 Mtne 2016 m.) yra žemesnis už 2020 m. pirminės energijos suvartojimo tikslą (6,5 Mtne). 2015 m. Lietuvos galutinės energijos suvartojimas padidėjo 5 % (pasiekė 5,1 Mtne) ir viršijo jos 2020 m. galutinės energijos suvartojimo tikslą (4,3 Mtne). Nors 2005–2016 m. pirminės energijos vartojimo intensyvumas sumažėjo, jis vis dar didesnis nei ES vidurkis.

Kalbant apie energijos vartojimo efektyvumą, padaryta tam tikra pažanga, susijusi su galutinės energijos vartojimo intensyvumu pramonės ir paslaugų sektoriuose, taip pat galutinės energijos suvartojimu vienam kvadratiniam metrui gyvenamosios paskirties namų sektoriuje. Tačiau energijos vartojimo intensyvumas šiuose sektoriuose vis dar viršija ES vidurkį ir vis dar labai svarbu laiku renovuoti gyvenamosios paskirties pastatus. Ir priešingai, galutinės energijos suvartojimas transporto sektoriuje didėja sparčiau nei BVP, nepaisant to, kad daugiau naudojamasi viešuoju transportu.

Lietuvos atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis bendrajame galutinės energijos suvartojime 2016 m. sudarė 25,6 %, taigi šalis

viršija savo tikslą – 23 % 2020 m. Tokius gerus rezultatus daugiausia lemia šildymo sektorius, kuriame atsinaujinančiųjų išteklių dalis pasiekė 46,5 %. Elektros energijos gamybos sektoriuje atsinaujinančiųjų išteklių dalis pasiekė 16,8 %. Transporto sektoriuje atsinaujinančiųjų išteklių energija 2016 m. sudarė 3,6 %, taigi Lietuva dar nepasiekė savo 2020 m. nustatyto 10 % tikslo. Nuo 2005 m. Lietuva stabiliai plėtoja atsinaujinančiųjų išteklių energiją, todėl apskaičiuota, kad 2015 m. iškastinio kuro suvartojimą, kaip bendrojo vidaus energijos suvartojimo dalį, šalis sumažino maždaug 11,8 %.

Kalbant apie klimato kaitos politiką, pagal pačios šalies atliktas projekcijas Lietuva savo 2020 m. išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo tikslą sektoriuose, kuriems netaikoma ES ATLPS, pasieks su 13 proc. punktų skirtumu. Lietuva yra pradiniame 2021–2030 m. integruoto nacionalinio energetikos ir klimato sričių veiksmų plano rengimo etape.

3.5.4. ATLIEKŲ TVARKYMAS

Per pastaruosius kelerius metus Lietuva padarė politikos ir teisės aktų pakeitimų, kad pagerintų komunalinių atliekų tvarkymą. Šiais pakeitimais siekiama pagerinti rūšiuojamąjį atliekų, įskaitant biologines atliekas, surinkimą, visų pirma įvedant gėrimų pakuočių užstato ir grąžinimo sistemą. Ši sistema labai svarbi ir padės Lietuvai pasiekti savo 2020 m. perdirbimo tikslą, nes, be kitų dalykų, perdirbimas taps labiau ekonomiškai įmanomas. Tačiau vis dar aktualūs uždaviniai Lietuvai – efektyvus atliekų tvarkymas ir su ES direktyvomis dėl atliekų susijusių įsipareigojimų vykdymas.

Šalinimas sąvartynuose tebėra pagrindinis atliekų tvarkymo būdas Lietuvoje ir gerokai viršija 25 % ES vidurkį. Lietuva savo rodiklius pagerino, visų pirma padidino atliekų perdirbimo dalį ir sumažino šalinimo sąvartynuose dalį, tačiau pastarasis tebėra pigiausias komunalinių atliekų tvarkymo būdas. Tai iš dalies lemia mažas taikomas mokesčio tarifas. Lietuva nurodė ketinanti nuo 2019 m. palaipsniui didinti sąvartynų mokestį. Tai būtų teigiamas žingsnis atliekų tvarkymo srityje, nes sąvartynų mokestis yra svarbi priemonė, skatinanti efektyviau naudoti išteklius tvarkant atliekas ir sumažinti sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį.

Lietuva taip pat daug investavo į infrastruktūrą, skirtą galutinėms atliekoms tvarkyti ir sąvartynuose šalinamų atliekų kiekiui sumažinti. Visoje šalyje baigus rengti mechaninio biologinio apdorojimo įrenginius, Lietuva planuoja statyti dvi naujas kogeneracines jėgaines Vilniuje ir Kaune. Šios jėgainės būtų finansuojamos ES lėšomis, tačiau sprendimą dėl bendros šilumos ir elektros energijos gamybos Kaune pagrįstumo priims Lietuvos valdžios institucijos. Abejonių kilo dėl numatomų jėgainių galios, kadangi platus mechaninio biologinio apdorojimo įrenginių tinklas ir pajėgumas, taip pat tolesnės investicijos į ilgalaikę galutinių atliekų tvarkymo infrastruktūrą veikiausiai lems blokuojamąjį poveikį žemesniuose atliekų tvarkymo hierarchijos lygiuose, taigi taip bus trukdoma plėtoti rūšiuojamąjį komunalinių atliekų surinkimą ir perdirbimą. Todėl gali kilti rizika, kad Lietuva nepasieks ES atliekų perdirbimo tikslų (50 %) 2020 m. ir vėliau, atsižvelgiant į plataus užmojo būsimus, 2030 ir 2035 m. nustatytus tikslus.

3.6. VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS

3.6.1. VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMAS

Nepaisant to, kad sistema apskritai veikia gerai, verslo aplinkai vis dar kenkia keli valdymo ir viešojo administravimo trūkumai. Tarptautiniai reitingai, pavyzdžiui, darnaus valdymo rodikliai („Sustainable Governance Indicators“) arba Pasaulio banko pasauliniai valdymo rodikliai („Worldwide Governance Indicators“) patvirtina apskritai gerus Lietuvos rezultatus, tačiau kartu rodo tam tikrus iššūkius, susijusius su reglamentavimo kokybe ir korupcijos kontrole. Iššūkiai apima reglamentavimo poveikio vertinimų kokybės gerinimą, veiksmingo politikos įgyvendinimo koordinavimo užtikrinimą ir kovos su korupcija įstatymų vykdymo užtikrinimą. Šiuo metu svarstomos reformų priemonės, kad būtų padidinta viešojo administravimo kokybė ir efektyvumas, visų pirma centralizuojant paramos funkcijas.

Lietuva dar labiau pagerino internetu teikiamas viešąsias paslaugas. Remiantis 2017 m. e. valdžios lyginamosios analizės ataskaita, Lietuvos rezultatai teikiant e. valdžios paslaugas yra geriausi. Lietuva dar labiau padidino jau teikiamų elektroninių paslaugų prieinamumą ir sudėtingumą, taip pat dar pasistūmėjo didindama e. valdžios paslaugų skverbtį. Tačiau šalies rezultatai skatinant atvirus duomenis, tai yra atvirą viešų duomenų prieigą, tebėra prastesni nei ES vidurkis. Lietuva yra parengusi veiksmingas skaitmeninių paslaugų permainų skatinimo priemones, pvz., yra išleidusi viešųjų paslaugų katalogą, sudariusi informacinių sistemų registrą ir nustačiusi projektų valdymo standartus. Tačiau, panašu, kad trūksta strategiškesnės vizijos, kaip šie atskiri elementai galėtų veikti išvien, kad būtų sukurtas šiuolaikiškas, atviras, dėmesingas poreikiams ir duomenimis grindžiamas viešasis sektorius.

Valdžios sektoriaus išlaidų ir investicijų planavimas ir valdymas galėtų būti dar pagerintas. 2016 m. Valstybės kontrolė atliko du auditus strateginio planavimo ir biudžeto valdymo klausimais. Auditų metu nagrinėtas valstybės investicijų programos valdymas, biudžeto lėšų tvirtinimas ir strateginių veiklos planų sudarymas, įgyvendinimo stebėsena ir ataskaitų teikimas. Audito rekomendacijose daugiausia dėmesio skirta valstybės investicijų planų integravimui į kitas vyriausybės programas (pavyzdžiui, biudžetą) ir šalies bendrus strateginius tikslus ir suderinimui su jais. Jomis taip pat siekiama padidinti viešojo sektoriaus ir mokesčių mokėtojų pinigų naudojimo skaidrumą ir sumažinti dėl viešųjų lėšų valdymo susidarančią administracinę naštą. 2017 m. Valstybės kontrolė įvertino šių rekomendacijų įgyvendinimą ir padarė išvadą, kad tolesnės priemonės atsižvelgiant į šiuos auditus buvo ribotos (Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2017).

3.6.2. VIEŠIEJI PIRKIMAI

Viešųjų pirkimų efektyvumas didėja, nors tebėra iššūkių. Viešųjų pirkimų sistemos veikimas palaipsniui gerėja, ypač centriniu lygmeniu. Su pirkimų jungimu susijusi veikla, taip pat rizikos vertinimai ir problemų nustatymo mechanizmas yra labai perspektyvūs ir padės panaikinti viešųjų pirkimų profesionalumo didinimo trūkumus. Tačiau tebėra iššūkių. 2017 m. 21 % ES oficialiajame leidinyje paskelbtų viešųjų pirkimų procedūrų buvo tik vienas konkurso dalyvis (Europos Komisija, 2018b). Viešųjų pirkimų sistemos efektyvumui padidinti ir viešųjų investicijų kokybei pagerinti reikėtų dar labiau stiprinti viešųjų pirkimų organizatorių profesinius gebėjimus.

Viešųjų pirkimų skaidrumas didėja ir vis dažniau jie vykdomi elektroniniu būdu. Siekdama mažinti korupcijos riziką ir interesų konfliktų galimybę viešuosiuose pirkimuose, įskaitant nedidelės vertės viešuosius pirkimus, Vyriausybė įpareigojo perkančiąsias organizacijas internete skelbti informaciją apie paskelbtus konkursus, konkursą laimėjusius dalyvius ir skirtas sutartis (išskyrus informaciją apie mažiausios vertės viešuosius pirkimus). Šias priemones taikyti yra lengviau, nes Lietuva padarė didelę pažangą elektronizuodama viešuosius pirkimus: 98 % visų viešųjų pirkimų vykdoma elektroniniu būdu ir tai sudaro 99 % visų sutarčių vertės (Europos Komisija, 2017e). Tačiau atsižvelgiant į tai, kad visos trys naujos viešųjų pirkimų direktyvos([16]) perkeltos vėluojant, taip pat į su korupcija susijusią

([16]) Visas tris naujas viešųjų pirkimų direktyvas į nacionalinę teisę Lietuva perkėlė vėluodama. Viešųjų pirkimų direktyvas perkeliantis įstatymas priimtas tik 2017 m. pavasarį, o įsigaliojo 2017 m. liepos 1 d. ir 2018 m. sausio 1 d.

suvokiamą riziką, sistemos veikimą pagal naująsias taisykles vis dar reikia stebėti. 2016 m. Viešųjų pirkimų tarnyba išanalizavo padėtį keliuose sektoriuose, kuriuose yra didesnė korupcijos rizika. Pagrindinės išvados susijusios su viešaisiais pirkimais sveikatos priežiūros sektoriuje, kuriame daugiausiai atvejų, kai pagal konkurso procedūrą pateiktas tik vieno tiekėjo pasiūlymas (45 %), taip pat būdinga nepakankama konkurencija ir didelis skaičius įmonių, pakartotinai laiminčių IT paslaugų teikimo ir statybos darbų konkursus. Tarpvalstybinių viešųjų pirkimų vis dar nedaug ir tai gali turėti neigiamą poveikį kainoms. Kita vertus, Viešųjų pirkimų tarnyba pabrėžia, kad perkančiosios organizacijos vis aktyviau taiko prevencines priemones.

Vietos lygmeniu rūpesčių vis dar kyla dėl tinkamo pirkimų planavimo, skaidrumo ir vidaus pirkimų. Viešųjų pirkimų tarnyba pabrėžia, kad nors visos savivaldybės privalo iš anksto patvirtinti metinius viešųjų pirkimų planus, praktiškai didžioji dauguma šių planų metų eigoje yra iš esmės pakeičiami. Kai kuriose savivaldybėse dar daug pirkimų, kuriuose dalyvauja vienas tiekėjas. Neseniai padarytu teisės akto pakeitimu vidaus pirkimai uždrausti valstybės valdomose įmonėse, tačiau ne savivaldybių valdomose įmonėse. Tai lemia didelę interesų konflikto riziką ir gali neigiamai paveikti kainas. Verslo įmonių korupcijos suvokimo rodikliai pagerėjo. 2017 m. tik 21 % tyrime dalyvavusių verslo atstovų manė, kad korupcija trukdo plėtoti verslą Lietuvoje (2015 m. taip manė 28 % respondentų) ir tik 26 % manė, kad dėl korupcijos jų įmonė nelaimėjo viešojo pirkimo konkurso (palyginti su 39 % 2015 m.). Vis dėlto verslo atstovai nurodo, kad interesų konfliktai vertinant konkurso pasiūlymus (50 %, t. y. 10 proc. punktų daugiau nei 2015 m., ES vidurkis – 51 %) ir konkurso dalyvių tarpusavio susitarimai dėl teikiamų pasiūlymų (56 %, t. y. 6 proc. punktais daugiau, ES vidurkis – 54 %) yra plačiai viešųjų pirkimų procedūrose paplitusi praktika (Europos Komisija, 2017h).

3.6.3. KOVA SU KORUPCIJA

Imtasi priemonių korupcijos prevencijos sistemai pagerinti, tačiau vis dar kyla sunkumų ją įgyvendinant. 2017 m. rugsėjo mėn. įsigaliojo naujas lobistinės veiklos įstatymas, tačiau jį įgyvendinti nebus lengva, nes jame taikoma gana plati lobistinės veiklos apibrėžtis ir yra nemažų spragų, leidžiančių išvengti registravimosi. Įstatymas įpareigoja visas lobistinę veiklą norinčias vykdyti įmones užsiregistruoti tam skirtoje interneto svetainėje. Tačiau jis nenustato panašių įpareigojimų viešojo sektoriaus aukšto lygio pareigūnams ar Seimo nariams. Pareigą deklaruoti turtą ir privačiuosius interesus turi 107 000 Lietuvos pareigūnų. Dėl tokio didelio skaičiaus kyla didelių sunkumų, susijusių su šių deklaracijų stebėsena, analizavimu ir tikrinimu. Pilietinės visuomenės vykdomos priežiūros potencialas labai didelis, nes 40 000 deklaracijų yra prieinamos viešai, tačiau yra praktinių sunkumų jas gauti, nes deklaracijos nepateikiamos atvirų duomenų formatu ir jas galima parsisiųsdinti tik po vieną. 2018 m. buvo numatyta įsteigti naują bendrą privačiųjų interesų registrą, tačiau jo steigimas nukeltas metams vėliau. 2017 m. lapkričio mėn. priimtas naujas teisės aktas dėl pranešėjų apsaugos. Įstatymu nustatomi apsaugos įpareigojimai viešajam ir privačiajam sektoriams. . Be to, labai sumažėjo tiek gyventojų (–17 proc. punktų, palyginti su 2013 m.), tiek įmonių (–15 proc. punktų, palyginti su 2015 m.) tiesioginio susidūrimo su korupcija rodikliai.

Nepaisant tam tikro pagerėjimo, korupcija sveikatos priežiūros sektoriuje vis dar verčia susirūpinti. Nors pasitikėjimas sveikatos priežiūros įstaigomis pamažu didėja([17]), 20 % pacientų vis dar pripažįsta davę kyšį ir neoficialiai mokėję už konsultaciją (68 %), operaciją (38 %) ar siuntimą pas specialistą (20 %). Nuo 2015 m. Vyriausybės vykdoma antikorupcinė iniciatyva „Švarios rankos“ padėjo šiek tiek sumažinti korupcijos sveikatos priežiūros sistemoje lygį. Pilietinės visuomenės atstovai pradėjo dalyvauti kai kurių viešųjų ligoninių stebėtojų tarybose, tačiau poveikį skaidrumo didinimui ir korupcijos mažinimui vertinti dar anksti. Pasak Lietuvos Respublikos sveikatos ministerijos, tam tikra pažanga padaryta ir pranešant apie vaistinių preparatų ir medicininės įrangos tiekėjų teikiamą paramą, taip pat gydytojams teikiant privačių interesų deklaracijas (šios pareigos nevykdo tik maždaug 1,2 % gydytojų).

([17]) Remiantis 2016 m. Lietuvos korupcijos žemėlapio duomenimis, 51 % respondentų mano, kad labiausiai korumpuotos yra sveikatos priežiūros įstaigos; tai mažesnis rodiklis, palyginti su 55 % 2014 m.

3.6.5 langelis. **Svarbiausi politikos įvykiai. Lietuvos „FinTech“ iniciatyva**

Lietuvos valdžios institucijos, įskaitant Lietuvos banką (LB), Finansų ministeriją ir agentūrą „Investuok Lietuvoje“, bendradarbiaudamos aktyviai skatina „FinTech“ sektoriaus plėtrą Lietuvoje. „FinTech“ apima platų inovatyvių finansinių technologijų spektrą: šiame etape tokios technologijos daugiausiai yra susijusios su mokėjimo internetu paslaugomis, kaip antai elektroniniais pinigais, sutelktiniu finansavimu ar tarpusavio mokėjimais. Dauguma jau veiklą vykdančių įmonių yra šalies įmonės, o tarp didelių užsienio investicijų – „Barclays“ ir „Swedbank“ inovacijų centrai. Agentūra „Go Vilnius“ šiuo metu renka informaciją, pateiksiančią išsamų sektoriaus vaizdą.

Valdžios institucijos nustatė bendrą strateginį tikslą – pasiekti, kad Lietuva taptų patraukli „FinTech“ paslaugoms teikti. Supaprastintos licencijavimo procedūros, nuo 2018 m. sudarytos galimybės naujoms įmonėms taikyti „smėlio dėžės“ modelio (angl. „sandbox“) teisinį reguliavimą. Naujoms įmonėms teikiamos gairės ir parama, kad joms būtų lengviau prisitaikyti prie reguliavimo reikalavimų, o valdžios institucijos naudojasi ES finansinių paslaugų teisės aktuose numatytu proporcingumu ir taiko paprastesnę veiklos leidimų išdavimo tvarką, pavyzdžiui, specializuoto banko licencijai gauti. „FinTech“ įmonės taip pat gali tiesiogiai, netarpininkaujant komerciniams bankams, naudotis LB mažmeninių mokėjimų sistema. Valdžios institucijos aktyviai įgyvendina viešųjų ryšių strategiją, skirtą įvairioms tarptautinėms rinkoms, įskaitant JAV, Izraelį ir Singapūrą. Šiuo metu svarstomos ir kitos priemonės, įskaitant palankesnių sąlygų rizikos kapitalo investicijoms sektoriuje sudarymą, arba priemonės, skirtos talentingiems specialistams pritraukti, pavyzdžiui, organizuojant hakatonus.

Be akivaizdžių pranašumų, kurių teikia naujo Lietuvos finansų rinkos segmento plėtra, turinti teigiamą poveikį BVP ir užimtumui, tikimasi, kad iniciatyva paskatins ir kitų sektorių augimą, pavyzdžiui, bankų, IRT ar MTTP. Iniciatyva yra geras skirtingų vyriausybės žinybų efektyvaus bendradarbiavimo siekiant bendro politikos tikslo pavyzdys, kuriuo būtų galima vadovautis sprendžiant ir kitus iššūkius. Taigi tai gali turėti platesnį poveikį valdymui Lietuvoje. Pavyzdžiui, tikimasi, kad tai padės paspartinti planuojamos vieno langelio principu veikiančios prieigos prie skirtingų valdžios sektoriaus registrų, duomenų bazių ir informacinių sistemų kūrimą.

A PRIEDAS

APŽVALGINĖ LENTELĖ

Įsipareigojimai	Vertinimo santrauka([18])
2017 m. šaliai skirtos rekomendacijos	
1 rekomendacija. Gerinti mokestinių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę, pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui. Imtis spręsti vidutinio laikotarpio fiskalinio tvarumo problemą, susijusią su pensijomis.	Lietuva padarė **tam tikrą pažangą** įgyvendindama 1 rekomendaciją (atliekant šį bendrą 1 rekomendacijos įgyvendinimo vertinimą nėra vertinamas Stabilumo ir augimo pakto reikalavimų laikymasis).
Gerinti mokestinių prievolių vykdymą...	Kovojant su mokesčių vengimu padaryta **tam tikra pažanga**, tačiau reikia toliau siekti pažangos gerinant mokestinių prievolių vykdymą ir didinant visos sistemos teisingumą. Nepaisant to, kad PVM nepriemoka sumažėjo nuo 28 % 2014 m. iki 26 % 2015 m., Lietuvos rodiklis vis dar yra vienas iš didžiausių ES. Diegdama išmaniąją mokesčių administravimo sistemą Lietuva įgyvendino kelias priemones, pavyzdžiui, PVM sąskaitų faktūrų ir važtaraščių teikimą elektroniniu formatu. Šios priemonės jau padėjo pagerinti mokestinių prievolių vykdymą ir pajamų surinkimą.

([18]) Vertinant 2017 m. šaliai skirtų rekomendacijų (ŠSR) įgyvendinimo pažangą naudotos toliau apibrėžtos kategorijos.

Pažangos nepadaryta: valstybė narė (VN) nėra nei paskelbusi patikimos informacijos, nei priėmusi jokių priemonių ŠSR įgyvendinti. Ši kategorija apima įvairias tipines situacijas, kurios turi būti aiškinamos kiekvienu atveju atskirai atsižvelgiant į šaliai būdingas sąlygas Tokios situacijos, be kita ko, yra:

- nacionalinėje reformų programoje, kitame oficialiame pranešime nacionaliniam parlamentui, atitinkamiems parlamento komitetams arba Europos Komisijai ar viešai (pvz., pranešime spaudai ar vyriausybės interneto svetainėje) nepranešta apie jokias teisines, administracines ar biudžeto priemones;
- valdymo ar įstatymų leidžiamasis organas nepateikė ne teisėkūros procedūra priimamų aktų;
- valstybė narė žengė pirmuosius žingsnius, kad atsižvelgtų į ŠSR, pavyzdžiui, užsakė tyrimą ar subūrė tiriamąją darbo grupę, kad išanalizuotų priemones, kurių būtų galima imtis (nebent ŠSR aiškiai reikalaujama gairių ar tiriamųjų veiksmų). Tačiau valstybė narė nepasiūlė konkrečios (-ių) aiškiai nurodytos (-ų) priemonės (-ių), kuria (-iomis) būtų atsižvelgta į ŠSR.

Nedidelė pažanga: valstybė narė:

- paskelbė apie tam tikras priemones, tačiau jomis į ŠSR atsižvelgiama tik ribotai; ir (arba)
- valdymo ar įstatymų leidžiamajam organui pateikė teisėkūros procedūra priimamų aktų, tačiau jie dar nepriimti ir reikia labai daug nuveikti ne teisėkūros srityje, kad ŠSR būtų įgyvendinta;
- pateikė ne teisėkūros procedūra priimamų aktų, tačiau jų tinkamai neįgyvendino, kad būtų atsižvelgta į ŠSR.

Tam tikra pažanga: valstybė narė priėmė priemones, kuriomis

- iš dalies įgyvendinama ŠSR; ir (arba)
- kuriomis ŠSR įgyvendinama, tačiau dar reikia nemažai nuveikti, kad ji būtų visiškai įgyvendinta, kadangi įgyvendintos tik kelios iš priimtų priemonių. Pavyzdžiui, nacionalinis parlamentas priėmė priemonę ar priemones arba jos priimtos ministro sprendimu, tačiau įgyvendinimo sprendimų nėra.

Esminė pažanga: valstybė narė priėmė priemones, kurios iš esmės skirtos ŠSR įgyvendinti, ir dauguma jų buvo įgyvendintos.

Visiškas įgyvendinimas: valstybė narė įgyvendino visas priemones, kurių reikia, kad ŠSR būtų tinkamai įgyvendinta.

...ir plėsti mokesčių bazę, pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui.	Plečiant mokesčių bazę padaryta **nedidelė pažanga**. Nuo 2018 m. padidinti akcizai dyzelinui (jie buvo mažiausi ES), žemės ūkyje naudojamam dyzelinui ir cigaretėms ir panaikintos lengvatos šildymui naudojamoms anglims ir koksui. Nuo 2018 m. nekilnojamojo turto apmokestinimas tapo progresyvesnis, išplėsta mokesčio bazė. Tačiau aplinkosaugos ir transporto mokesčiai tebėra labai nedideli. Šiuo metu automobilių apmokestinimo ar kelių mokesčio už asmeninius lengvuosius automobilius įvesti nenumatoma.
Imtis spręsti vidutinio laikotarpio fiskalinio tvarumo problemą, susijusią su pensijomis.	Didinant pensijų sistemos tvarumą padaryta **tam tikra pažanga**. Nuo 2018 m. pensijos pradedamos automatiškai indeksuoti atsižvelgiant į darbo užmokesčio fondo augimą. Tai sustiprins fiskalinį pensijų sistemos tvarumą. Vis dėlto taikant naująjį indeksavimo mechanizmą teorinė pajamų pakeitimo norma po 2056 m. vis tiek stabiliai mažės, todėl gali kilti abejonių dėl pensijų adekvatumo ir sistemos tvarumo ateityje.
2 rekomendacija. Taikyti veiksmingas aktyvios darbo rinkos politikos priemones ir skatinti suaugusiųjų mokymąsi ir taip spręsti kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemas, taip pat gerinti švietimo rezultatus atlyginant už mokymo ir aukštojo švietimo kokybę. Gerinti sveikatos priežiūros sistemos rezultatus: gerinti ambulatorinę priežiūrą, ligų prevenciją ir didinti paslaugų įperkamumą. Padidinti minimalios socialinės apsaugos sistemos adekvatumą.	Įgyvendindama 2 rekomendaciją Lietuva padarė **tam tikrą pažangą**.
Taikyti veiksmingas aktyvios darbo rinkos politikos priemones ir skatinti suaugusiųjų mokymąsi ir taip spręsti kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemas,...	Sprendžiant kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemas padaryta **tam tikra pažanga**. Lietuva priėmė naują Užimtumo įstatymą, pagal kurį bus pagerintas ADRP priemonių teikimas, o viešieji darbai nebebus laikomi ADRP priemone. Numatyta padidinti ADRP priemonių finansavimą. Pertvarkius Lietuvos valstybinę užimtumo tarnybą daugiau darbuotojų turėtų tiesiogiai dirbti su darbo ieškančiais asmenimis. 2017 m. birželio mėn. Lietuva patvirtino Mokymosi visą

	gyvenimą plėtros 2017–2020 metų veiksmų planą ir toliau plėtė ir įgalino suaugusiųjų mokymosi koordinatorių tinklą visoje šalyje. Vis dėlto šioje srityje reikia siekti tolesnės pažangos.
...taip pat gerinti švietimo rezultatus atlyginant už mokymo ir aukštojo švietimo kokybę.	Gerinant švietimo rezultatus padaryta **nedidelė pažanga**. 2017 m. pabaigoje Vyriausybė ir profesinės sąjungos pasirašė naują kolektyvinę sutartį, kuria siekiama mažinti darbo patirties ir atlyginimų sąsają ir stiprinti atlyginimų ir kokybės sąsają. Tolesnė pažanga priklauso nuo to, ar platesnė finansavimo sistema bus pritaikyta taip, kad būtų geriau remiama kokybė. Lietuva pradėjo jungti aukštojo mokslo įstaigas ir planuoja pagerinti kokybės užtikrinimo sistemą, tačiau šios reformos dar tik pradiniame etape.
Gerinti sveikatos priežiūros sistemos rezultatus: gerinti ambulatorinę priežiūrą, ligų prevenciją ir didinti paslaugų įperkamumą.	Gerinant sveikatos priežiūros sistemos rezultatus padaryta **nedidelė pažanga**. Jau įdiegti tam tikri struktūriniai elementai, kad būtų sprendžiama prastų sveikatos priežiūros rezultatų problema. Vis dėlto padaryta nedidelė pažanga restruktūrizuojant sveikatos priežiūros paslaugų teikimą, kad būtų sprendžiamos tiek pirminės priežiūros, tiek stacionariosios priežiūros efektyvumo ir kokybės problemos. Turėtų būti sparčiau gerinama ir visuomenės sveikatos politika: padidinta atskaitomybė vietos lygmeniu ir daugiau dėmesio skiriama didžiausiems iššūkiams. Dar reikia įvertinti priemonių, kurių imtasi siekiant sumažinti aukštą mokėjimų savo lėšomis lygį ir dėl to susidarančią didelę finansinę naštą mažas pajamas gaunančių asmenų grupėms, rezultatus.
Padidinti minimalios socialinės apsaugos sistemos adekvatumą.	Didinant socialinės apsaugos sistemos adekvatumą padaryta **tam tikra pažanga**. 2017 m. padidintos nedarbo išmokos. Nuo 2018 m. sausio mėn. mėnesinis valstybės remiamų pajamų dydis padidintas nuo 102 iki 122 EUR. Peržiūrėtos išmokos vaikui, kad nuo 2018 m. sausio mėn. mažas pajamas gaunantys asmenys galėtų jomis visiškai pasinaudoti. 2018 m. sausio mėn. pradėjo veikti automatinio pensijų

	indeksavimo sistema. Tačiau garantuojamų minimalių pajamų indeksavimas dar nenustatytas ir reikia imtis priemonių, kad išmokos būtų palaipsniui naikinamos, o socialinės paramos gavėjai būtų skatinami dalyvauti darbo rinkoje.
3 rekomendacija. Imtis priemonių našumui didinti: didinti viešųjų investicijų efektyvumą ir jas geriau susieti su šalies strateginiais tikslais.	Lietuva padarė **nedidelę pažangą** didindama viešųjų investicijų efektyvumą ir taip didindama našumą. Peržiūrėtas Vyriausybės nutarimas dėl valstybės kapitalo investicijų, sugriežtintos investicinių projektų atrankos, atskaitomybės ir kontrolės taisyklės. Nustatytas reikalavimas atlikti sąnaudų ir naudos analizes, o rengiant investicinius projektus reikia parodyti jų ryšį su šalies strateginiais tikslais. Sugriežtintos investicinių projektų įgyvendinimo stebėsenos taisyklės: ES lėšų panaudojimo *ex post* vertinimo kriterijai nustatyti ir valstybės finansuojamiems projektams. Tačiau dar reikia stebėti, ar naujosios taisyklės bus veiksmingai taikomos. 2016 m. labai sumažėjo viešųjų investicijų į MTTP. Verslo investicijos į MTTP taip pat nepakankamos. Vykdomas aukštojo mokslo įstaigų jungimas, peržiūrima institucinių MTTP finansavimo sistema. Įmonės ir mokslo bendruomenė bendradarbiauja vis dar nedaug.

Strategija „Europa 2020“ (nacionaliniai tikslai ir pažanga)

Užimtumo lygio tikslas: 72,8 %.	2016 m. užimtumo lygis pasiekė 75,2 % ir 2016 m. viršijo nacionalinį tikslą ir ES vidurkį.
MTTP tikslas: 1,9 % BVP, pusė – privačiajame sektoriuje.	2016 m. Lietuvos investicijos į MTTP sudarė 0,74 % BVP – lyginant su ankstesnių metų 1,04 % BVP verte tai yra staigus sumažėjimas, daugiausia dėl mažėjančių viešųjų investicijų. Privačiųjų investicijų lygis nesiekia vidurkio ir antrus metus iš eilės mažėja. Nepanašu, kad iki 2020 m. investicijos į MTTP pasieks planuotą lygį.
Išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio tikslas: Sektorių, kuriems netaikoma ATLPS, 2020 m. tikslas: +15 %, palyginti su 2005 m.	Strategijos „Europa 2020“ tikslas: 15 %. Tikimasi, kad Lietuva 2020 m. išmetamųjų teršalų kiekį padidins 2 %, palyginti su 2005 m. Taigi, savo tikslą jį pasieks su 13 procentinių punktų skirtumu.

Sektorių, kuriems netaikoma ATLPS, 2016 m. tarpinis tikslas: +6 %, palyginti su 2005 m.	Sektorių, kuriems netaikoma ATLPS, 2016 m. tikslas: –2 %. Lietuva savo 2016 m. tarpinį tikslą pasiekė.
Atsinaujinančiųjų išteklių energijos tikslas: 23 %. Atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis transporto sektoriuje: 10 %.	2015 m. atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis sudarė 25,8 %, taigi Lietuva jau pasiekė savo tikslą – 23 % 2020 m. Lietuva svarsto galimybę derėtis su kitomis valstybėmis narėmis dėl pasidalijimo perviršine atsinaujinančiųjų išteklių energija (iki 2020 m.) pagal bendradarbiavimo atsinaujinančiųjų išteklių energijos srityje mechanizmus. Komisija tvirtai remia šią iniciatyvą ir tikisi, kad ją įgyvendinant bus pasirašyti atitinkami bendradarbiavimo susitarimai. Tačiau nepadaryta pažangos, susijusios su atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalimi transporto sektoriuje. Atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis vertinant transporto degalų suvartojimą mažėja: 2015 m. ji sudarė 4,6 %, o 2016 m. – 3,6 %.
Energijos vartojimo efektyvumo tikslas: 17 % sumažėjęs galutinės energijos suvartojimas, palyginti su 2009 m. lygiu (sumažinimas 740 ktne). Tai reiškia, kad bus pasiektas 2020 m. lygis: 6,5 Mtne pirminės energijos suvartojimo ir 4,3 Mtne galutinės energijos suvartojimo.	Pastaruoju metu pirminės energijos vartojimas atsietas nuo BVP. Tačiau, nors pirminės energijos vartojimo intensyvumas sumažėjo, jis išlieka didesnis nei ES vidurkis. Lietuvos galutinės energijos suvartojimas 2010–2015 m. buvo palyginti stabilus, tačiau 2016 m. padidėjo 5 % ir pasiekė 5,1 Mtne. Todėl, kad pasiektų savo galutinės energijos suvartojimo 2020 m. tikslą (4,3 Mtne), Lietuva turi dėti daugiau pastangų skatindama energijos vartojimo efektyvumą.
Mokyklos nebaigiančių asmenų skaičiaus mažinimo tikslas: < 9 %.	18–24 m. mokyklos nebaigiančių asmenų rodikliai 2016 m. dar labiau sumažėjo – iki 4,8 %. Šis rodiklis taip pat gerokai mažesnis už 10,7 % ES vidurkį, taigi Lietuva patenka tarp pirmaujančių ES valstybių narių.
Tretinį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies tikslas: 48,7 %.	Tretinį išsilavinimą įgijusių 30–34 m. asmenų dalis 2016 m. pasiekė 58,7 %. Šis rodiklis viršija nacionalinį tikslą ir yra vienas didžiausių ES.
Gyventojų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, skaičiaus tikslas: 814 000.	Lietuva dar nepasiekė nacionalinio tikslo: 2016 m. skurdas arba socialinė atskirtis grėsė 871 000 gyventojų (30,1 % visų gyventojų). Palyginti su 2015 m., žmonių, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, skaičius ir dalis padidėjo.

B PRIEDAS

MAKROEKONOMINIO DISBALANSO PROCEDŪROS REZULTATŲ SUVESTINĖ

B.1 lentelė. **Lietuvos makroekonominio disbalanso procedūros rezultatų suvestinė (2018 m. ĮMA)**

			Ribos	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Išorės disbalansas ir konkurencingumas	Einamosios sąskaitos balansas (% BVP)	3 metų vidurkis	-4 %/6 %	-1,5	-2,4	-1,7	0,9	0,4	-0,3
	Grynoji tarptautinių investicijų pozicija	% BVP	-35 %	-52,5	-53,4	-47,0	-45,1	-43,9	-43,2
	Realusis efektyvusis valiutos kursas – 42 prekybos partneriai, SVKI defliatorius	3 metų pokytis %	±5 % (EZ) ±11 % (ne EZ)	1,7	-6,7	-0,6	1,7	4,3	5,4
	Eksporto rinkos dalis – pasaulio eksporto dalis %	5 metų pokytis %	-6 %	29,7	32,9	19,8	34,2	15,3	5,4
	Nominaliųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų indeksas (2010=100)	3 metų pokytis %	9 % (EZ) 12 % (ne EZ)	-7,8	-4,2	6,2	8,7	11,7	14,7
Vidaus disbalansas	Būsto kainų indeksas (2015=100), pakoreguotas pagal defliatorių	1 metų pokytis %	6 %	2,4	-3,2	0,2	6,3	4,6	4,5
	Privačiojo sektoriaus kredito srautas, konsoliduoti duomenys	% BVP	14 %	-2,2	0,3	-1,3	0,3	1,9	4,3
	Privačiojo sektoriaus skola, konsoliduoti duomenys	% BVP	133 %	64,7	61,1	56,3	53,9	54,7	56,2
	Valdžios sektoriaus bendroji skola	% BVP	60 %	37,2	39,8	38,8	40,5	42,6	40,1
	Nedarbo lygis	3 metų vidurkis	10 %	15,7	15,5	13,5	12,0	10,5	9,2
	Bendri finansų sektoriaus įsipareigojimai, nekonsoliduoti duomenys	1 metų pokytis %	16,5 %	2,5	-1,0	-1,4	16,2	7,0	16,3
Užimtumo rodikliai	Aktyvumo lygis – visų 15–64 m. gyventojų dalis %	3 metų pokytis proc. punktais	-0,2 p. p.	3,0	2,2	2,2	2,3	2,3	3,1
	Ilgalaikio nedarbo lygis – aktyvių 15–74 m. gyventojų dalis %	3 metų pokytis proc. punktais	0,5 p. p.	6,7	3,3	-2,3	-3,2	-2,7	-2,1
	Jaunimo nedarbo lygis – aktyvių 15–24 m. gyventojų dalis %	3 metų pokytis proc. punktais	2 p. p.	19,3	-2,9	-13,8	-13,3	-10,4	-7,4

1) Šioje lentelėje pateikiami 2018 m. įspėjimo mechanizmo ataskaitos duomenys (tai yra 2017 m. spalio 24 d. duomenys). Todėl atkreipkite dėmesį, kad šioje lentelėje pateikti duomenys gali skirtis nuo kitur šiame dokumente pateiktų duomenų. 2) Paryškinti yra tie skaičiai, kurie viršija Europos Komisijos įspėjimo mechanizmo ataskaitoje nustatytą ribą.
Šaltinis – Europos Komisija, 2017 m., 2018 m. įspėjimo mechanizmo ataskaitos statistinis priedas, SWD(2017) 661.

C PRIEDAS

STANDARTINĖS LENTELĖS

C.1 lentelė. **Finansų rinkos rodikliai**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Visas bankų sektoriaus turtas (% BVP)(1)	73,2	68,8	69,7	66,2	70,0	66,6
Penkių didžiausių bankų turto dalis (% viso turto)	83,6	87,1	85,7	86,8	87,1	-
Užsienio patronuojantiesiems bankams priklausančių bankų dalis (% viso turto)(2)	94,4	91,5	92,0	91,8	91,9	91,7
Finansinio patikimumo rodikliai:(2)						
- neveiksnios paskolos (% visų paskolų)(3)	10,9	8,5	6,5	5,2	3,8	3,5
- kapitalo pakankamumo rodiklis (%)	15,7	17,5	21,3	24,8	19,4	19,8
- nuosavo kapitalo grąža (%)(4)	7,8	8,6	7,7	7,5	11,9	6,4
Bankų paskolos privačiajam sektoriui (metinis pokytis %)(1)	2,2	-1,0	-0,3	5,3	11,2	4,9
Būsto paskolos (metinis pokytis %)(1)	-0,8	0,6	2,2	3,5	7,1	8,7
Paskolų ir indėlių santykis(1)	125,4	115,7	99,3	97,1	97,8	100,7
Centrinio banko likvidumas, % įsipareigojimų	-	-	0,0	1,7	1,3	1,3
Privačiojo sektoriaus skola (% BVP)	61,1	56,3	53,9	54,7	56,2	-
Bendroji išorės skola (% BVP)(2) - viešojo sektoriaus	38,2	33,3	38,0	38,0	35,6	35,0
- privačiojo sektoriaus	18,8	19,2	17,5	17,5	17,6	16,7
Ilgalaikių palūkanų normų skirtumas, palyginti su *Bund* (baziniai punktai)*	333,6	226,2	162,9	88,5	80,8	-0,9
Vyriausybės vertybiniams popieriams taikomos kredito įsipareigojimų neįvykdymo apsikeitimo sandorių vertės (5 metų)*	203,1	107,5	100,9	76,4	62,8	50,8

1) Naujausi duomenys (2017 m. III ketvirtis).
2) Naujausi duomenys (2017 m. II ketvirtis).
3) Pagal ECB pateiktą bendros neveiksnių skolos priemonių vertės apibrėžtį.
4) Ketvirčio vertės neskaičiuojamos pritaikant metų laikotarpiui.
* Vertinama baziniais punktais.
Šaltinis – Europos Komisija (ilgalaikės palūkanų normos); Pasaulio bankas (bendroji išorės skola); Eurostatas (privačiojo sektoriaus skola); ECB (visi kiti rodikliai).

C.2 lentelė. **Pagrindiniai socialinių rodiklių suvestinės rodikliai**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017 [5]
Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti						
Mokyklos nebaigę asmenys (18–24 m. gyventojų dalis %)	6,5	6,3	5,9	5,5	4,8	:
Vyrų ir moterų užimtumo skirtumas (proc. punktais)	1,2	2,6	2,5	2,4	1,9	0,8
Pajamų nelygybė kaip kvintilio dalies santykis (S80 / S20)	5,3	6,1	6,1	7,5	7,1	:
Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis[1]	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1	:
Nesimokantys ir nedirbantys jaunuoliai (15–24 m. gyventojų dalis %)	11,2	11,1	9,9	9,2	9,4	:
Dinamiškos darbo rinkos ir sąžiningos darbo sąlygos†						
20–64 m. asmenų užimtumo lygis	68,5	69,9	71,8	73,3	75,2	75,8
15–74 m. asmenų nedarbo lygis[2]	13,4	11,8	10,7	9,1	7,9	7,2
Bendros realiosios disponuojamosios namų ūkių pajamos vienam gyventojui[3] (Indeksas 2008=100)	:	:	103,5	108,5	114,7	:
Viešoji parama / socialinė apsauga ir įtrauktis						
Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui[4]	34,5	32,0	30,5	22,4	21,5	:
Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios vaikų priežiūros paslaugos	8,0	:	22,9	9,7	15,2	:
Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių	2,3	3,2	3,7	2,9	3,1	:
Asmenys, turintys bazinius ar geresnius nei baziniai bendruosius skaitmeninius įgūdžius (16–74 m. gyventojų dalis %)	:	:	:	51,0	52,0	55,0

† Socialinių rodiklių suvestinę sudaro 14 pagrindinių rodiklių, iš kurių 12 šiuo metu yra naudojami valstybių narių rezultatams palyginti. Tokie rodikliai kaip „asmenų, dalyvaujančių aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, skaičius šimtui norinčių dirbti asmenų“ ir „valandinis atlygis darbuotojams (EUR)“ nenaudojami dėl valstybių narių pateiktų techninių priežasčių. Galimi alternatyvūs rodikliai bus aptarti atitinkamuose komitetuose.
(1) Gyventojai, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis: asmenys, patiriantys skurdo riziką ir (arba) didelį materialinį nepriteklių, ir (arba) gyvenantys nulinio arba labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose.
(2) Bedarbiai yra asmenys, kurie neturi darbo, bet aktyviai jo ieško ir yra pasirengę iškart arba per artimiausias dvi savaites pradėti dirbti.
(3) Bendrųjų disponuojamųjų namų ūkių pajamų duomenys pateikiami nekoreguoti, remiantis 2018 m. bendros užimtumo ataskaitos projektu.
(4) Skurdo rizikos lygio sumažėjimas procentais dėl socialinių pervedimų (apskaičiuojamas palyginus skurdo rizikos lygį prieš socialinius pervedimus ir po jų; atliekant šiuos skaičiavimus pensijos socialiniais pervedimais nelaikomos).
(5) Pirmų trijų 2017 m. ketvirčių vidutinis užimtumo lygis ir vyrų ir moterų užimtumo skirtumas.
Šaltiniai – Eurostatas.

C.3 lentelė. **Darbo rinkos ir švietimo rodikliai**

Darbo rinkos rodikliai	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017** [5]
15–64 m. gyventojų aktyvumo lygis	71,8	72,4	73,7	74,1	75,5	:
Užimtumas dabartinėje darbo vietoje pagal trukmę						
0–11 mėn.	15,1	16,3	14,7	15,5	18,9	:
12–23 mėn.	11,9	11,4	12,3	11,7	11,0	:
24–59 mėn.	20,2	18,8	20,8	20,3	19,9	:
60 mėn. ar ilgiau	52,8	53,5	52,3	52,5	50,2	:
Užimtumo augimas* (pokytis procentais, palyginti su praėjusiais metais)	1,8	1,3	2,0	1,3	2,0	-0,4
Moterų užimtumo lygis (20–64 m. moterų dalis %)	67,9	68,6	70,6	72,2	74,3	75,4
Vyrų užimtumo lygis (20–64 m. vyrų dalis %)	69,1	71,2	73,1	74,6	76,2	76,2
Vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis* (55–64 m. gyventojų dalis %)	51,7	53,4	56,2	60,4	64,6	65,7
Darbas ne visą darbo dieną* (viso 15–64 m. gyventojų užimtumo dalis %)	8,9	8,4	8,6	7,6	7,1	7,8
Darbas pagal terminuotąsias darbo sutartis* (15–64 m. darbuotojų, dirbančių pagal terminuotąsias darbo sutartis, dalis %)	2,6	2,7	2,8	2,1	2,0	1,8
Perėjimo nuo laikino prie nuolatinio užimtumo rodiklis (3 metų vidurkis)	38,6	41,4	38,2	46,1	:	:
Ilgalaikio nedarbo lygis[1] (darbo jėgos dalis %)	6,6	5,1	4,8	3,9	3,0	2,7
Jaunimo nedarbo lygis (15–24 m. aktyvių gyventojų dalis %)	26,7	21,9	19,3	16,3	14,5	13,2
Ne visą darbo dieną dirbančių vyrų ir moterų dalies skirtumas	3,8	3,8	4,2	4,2	3,4	3,6
Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas[2](nekoreguotas)	11,9	12,2	13,3	14,2	:	:
Švietimo ir mokymo rodikliai	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose (25–64 m. asmenų, dalyvaujančių švietimo ir mokymo sistemoje, dalis %)	5,4	5,9	5,1	5,8	6,0	:
Nepakankami mokymosi rezultatai[3]	26,0	:	:	25,4	:	:
Aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys (30–34 m. gyventojų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, dalis %)	48,6	51,3	53,3	57,6	58,7	:
Rezultatų skirtumai, paaiškinami mokinių socialine ir ekonomine padėtimi[4]	13,8	:	:	11,6	:	:

Pastabos.

*| suvestinę neįtrauktas rodiklis.
(1) Ilgalaikiai bedarbiai yra asmenys, kurie darbo neturi bent 12 mėnesių.
(2) Samdomųjų darbuotojų vyrų ir moterų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių skirtumas, išreikštas kaip samdomųjų darbuotojų vyrų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių dalis procentais. Jis apibrėžiamas kaip nekoreguotas, nes jis nėra tikslinamas atsižvelgiant į individualių savybių pasiskirstymą (taigi jis parodo bendrą su darbo užmokesčiu susijusią lyčių nelygybę). Įtraukiami visi įmonėse, turinčiose dešimt ar daugiau darbuotojų, dirbantys darbuotojai, neribojant pagal amžių ar dirbtas valandas.
(3) Prasti matematikos mokymosi PISA (EBPO) rezultatai, 15-mečiai.
(4) Socialinės ir ekonominės, taip pat kultūrinės padėties poveikis PISA (EBPO) rezultatams. 2012 ir 2015 m. vertės atitinkamai nurodo matematikos ir gamtos mokslų mokymosi rezultatus.
(5) Pirmų trijų 2017 m. ketvirčių vidutinis užimtumo lygis ir vyrų ir moterų užimtumo skirtumas.
Šaltiniai – Eurostatas, EBPO.

C.4 lentelė. **Socialinės įtraukties ir sveikatos priežiūros sistemos rodikliai**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Socialinės apsaugos išmokų išlaidos* (% BVP)						
Liga ar sveikatos priežiūra	4,2	4,1	4,1	4,5	:	:
Neįgalumas	1,5	1,4	1,4	1,4	:	:
Senatvė ir maitintojo netekimas	7,2	6,9	7,1	7,0	:	:
Šeima ir vaikai	1,4	1,1	1,1	1,1	:	:
Nedarbas	0,4	0,4	0,3	0,5	:	:
Būstas	0,0	0,0	0,0	0,0	:	:
Socialinė atskirtis (niekur kitur nepriskirta)	0,7	0,6	0,4	0,3	:	:
Iš viso	15,4	14,5	14,4	14,8	:	:
iš jų materialine padėtimi grindžiamos išmokos	0,9	0,7	0,5	0,4	:	:
Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas (% BVP, COFOG)						
Socialinė apsauga	12,0	11,3	11,4	11,1	:	:
Sveikata	5,9	5,6	5,5	5,8	:	:
Švietimas	5,8	5,6	5,4	5,4	:	:
Savo lėšomis padengiamos sveikatos priežiūros išlaidos (% visų sveikatos priežiūros išlaidų)	31,8	32,8	31,5	32,1	:	:
Vaikai, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis (0–17 m. asmenų dalis %)*	31,9	35,4	28,9	32,7	32,4	:
Skurdo rizikos lygis[1](% visų gyventojų)	18,6	20,6	19,1	22,2	21,9	:
Dirbančiųjų, patiriančių skurdo riziką, dalis (% dirbančiųjų)	7,6	9,1	8,3	9,9	8,5	:
Didelį materialinį nepriteklių patiriančių asmenų dalis[2] (% visų gyventojų)	19,8	16,0	13,6	13,9	13,5	:
Labai prastų būsto sąlygų rodiklis[3] (pagal valdos statusą)						
Savininkai, turintys hipotekos paskolą ar paskolą	1,3	1,2	8,9	5,3	4,2	:
Nuomininkai, būstą nuomojantys rinkos kainomis	8,1	28,9	3,2	28,7	5,7	:
Asmenų, gyvenančių mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, dalis[4] (0–59 m. gyventojų dalis %)	11,4	11,0	8,8	9,2	10,2	:
Skurdo ribos, išreikštos nacionaline valiuta palyginamosiomis kainomis*	6964	7313	7420	2303	2526	:
Sveiko gyvenimo metai sulaukus 65 m.						
Moterų	6,1	6,3	6,1	5,5	:	:
Vyrų	5,6	5,9	6,1	5,0	:	:
Bendra pensijų pakeitimo norma[5] (sulaukus 65 m.)	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	:
Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indekso (DESI) internetinio ryšio rodiklis[6]	:	:	53,0	58,4	68,6	70,4
GINI koeficientas neatskaičius mokesčių ir socialinių pervedimų*	51,8	53,5	51,9	54,0	52,2	:
GINI koeficientas atskaičius mokesčius ir socialinius pervedimus*	32,0	34,6	35,0	37,9	37,0	:

Pastabos.

*| suvestinę neįtrauktas rodiklis.
(1) Skurdo rizikos lygis: asmenų, kurių ekvivalentinės disponuojamosios pajamos mažesnės už 60 % šalies ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos, dalis.
(2) Dalis asmenų, kurie patiria bent keturis iš toliau išvardytų nepriteklių: dėl pinigų stokos negali: i) susimokėti būsto nuomos ar komunalinių mokesčių, ii) pakankamai šildyti būstą, iii) padengti netikėtas išlaidas, iv) kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar analogiško baltyminio maisto, v) kartą per metus susimokėti už savaitę atostogų ne namuose, vi) turėti automobilį, vii) turėti skalbimo mašiną, viii) turėti spalvotą televizorių arba ix) turėti telefoną.
(3) Visų gyventojų, gyvenančių perpildytame būste ir prastomis būsto sąlygomis, procentinė dalis.
(4) Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, kurių darbo intensyvumas labai mažas: 0–59 m. asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose per praėjusius 12 mėnesių suaugusieji (neskaičiuojant išlaikomų vaikų) dirbo mažiau kaip 20 % viso galimo darbo laiko, dalis.
(5) 65–74 m. asmenų individualių pensijų neatskaičius mokesčių medianos ir 50–59 m. asmenų individualaus darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių medianos santykis.
(6) Fiksuoto plačiajuosčio ryšio skverbtis (33 %), judriojo plačiajuosčio ryšio skverbtis (22 %), greitis (33 %) ir įperkamumas (11 %); Skaitmeninės darbotvarkės rezultatų suvestinės duomenys.
Šaltiniai – Eurostatas, EBPO.

C.5 lentelė. **Produktų rinkų rezultatai ir politikos rodikliai**

Rezultatų rodikliai	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Darbo našumas (realus, vieno dirbančiojo, metinis pokytis %)							
Darbo našumas pramonės sektoriuje	13,04	6,24	-1,11	3,90	6,35	0,64	-3,78
Darbo našumas statybų sektoriuje	17,19	16,76	-10,15	-0,75	14,31	-7,73	-6,86
Darbo našumas rinkos paslaugų sektoriuje	3,01	6,77	3,90	3,71	-0,73	1,86	0,13
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos (visa ekonomika, metinis pokytis %)							
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos pramonės sektoriuje	-7,32	-1,95	2,51	0,54	3,66	5,89	4,48
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos statybų sektoriuje	-0,66	-0,11	11,98	-0,96	-4,89	6,54	13,32
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos rinkos paslaugų sektoriuje	-5,10	1,24	2,46	3,47	3,59	4,87	5,29
Verslo aplinka	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Sutarčių vykdymui užtikrinti reikalingas laikas(1) (dienų skaičius)	300,0	300,0	370,0	370,0	370,0	370,0	370,0
Įmonei įsteigti reikalingas laikas(1) (dienų skaičius)	22,0	22,0	19,5	8,5	5,5	5,5	5,5
MVĮ prašymų gauti banko paskolą rezultatai(2)	–	0,92	–	1,16	1,27	1,14	1,17
Moksliniai tyrimai ir inovacijos	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
MTTP intensyvumas	0,78	0,90	0,89	0,95	1,03	1,04	0,74
Valdžios sektoriaus išlaidos švietimui (% BVP)	6,40	6,10	5,80	5,60	5,40	5,40	–
Asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą ir (arba) dirbantys mokslo ir technologijų srityje (viso užimtumo dalis %)	47	47	47	48	49	50	50
Gyventojai, įgiję aukštąjį išsilavinimą(3)	27	28	29	30	31	33	34
Jaunuoliai, įgiję vidurinį išsilavinimą(4)	87	88	89	90	91	91	92
Aukštųjų technologijų produktų prekybos balansas (% BVP)	0,23	0,11	0,23	0,06	-0,08	-0,45	–
Produktų ir paslaugų rinkos ir konkurencija					**2003**	**2008**	**2013**
EBPO produktų rinkos reguliavimas (PRR)(5), bendras vertinimas					–	–	1,52
EBPO PRR5, mažmeninė prekyba					–	–	1,11
EBPO PRR5, profesinės paslaugos					–	–	1,85
EBPO PRR5, tinklų pramonės šakos(6)					–	–	2,02

Pastabos.

(1) Šio rodiklio apskaičiavimo metodikos, įskaitant prielaidas, išsamiai pateiktos http://www.doingbusiness.org/methodology.
(2) Atsakymo į klausimą Q7B_a vidurkis. „[Banko paskolą]: Jei pateikėte prašymą ir bandėte derėtis dėl tokios rūšies finansavimo per paskutinius šešis mėnesius, koks buvo rezultatas?“. Atsakymai buvo užkoduoti taip: nulis, jei gauta viskas, vienas, jei gauta beveik viskas, du, jei gauta nedidelė dalis to, ko prašyta, trys, jei buvo atsakyta ar prašymas atmestas, ir neįrašyta jokia vertė, jei prašymas dar svarstomas arba atsakymas nežinomas.
(3) 15–64 m. gyventojų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, procentinė dalis.
(4) 20–24 m. gyventojų, įgijusių bent jau vidurinį išsilavinimą, procentinė dalis.
(5) Indeksas: 0 – nereguliuojama; 6 – labiausiai reguliuojama. EBPO produktų rinkos reguliavimo rodiklių apskaičiavimo metodikos išsamiai pateiktos http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm
(6) EBPO energetikos, transporto ir ryšių reguliavimo suvestiniai rodikliai.
Šaltinis – Europos Komisija; Pasaulio banko ataskaita „Doing Business“ (sutarčių vykdymo užtikrinimas ir laikas įmonei įsteigti); EBPO (produktų rinkos reguliavimo rodikliai); SAFE (MVĮ prašymų dėl banko paskolos rezultatai).

C.6 lentelė. **Ekologiškai tvarus augimas**

Ekologiškai tvaraus augimo rezultatai		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Makroekonominiai							
Energijos vartojimo intensyvumas	kgne / €	0,24	0,23	0,21	0,20	0,20	0,20
Taršos anglies dioksidu intensyvumas	kg / €	0,72	0,69	0,62	0,60	0,60	-
Išteklių naudojimo intensyvumas (atvirkšt. išteklių našumui)	kg / €	1,40	1,24	1,45	1,32	1,29	1,21
Atliekų susidarymo intensyvumas	kg / €	-	0,18	-	0,19	-	-
Energijos prekybos balansas	% BVP	-7,6	-7,5	-6,1	-4,7	-3,6	-2,6
Energijos dalis SVKI	%	15,35	16,39	16,84	14,25	13,60	11,79
Energijos kainų pokyčio ir infliacijos skirtumas	%	6,9	3,8	-1,8	-4,8	-9,2	-5,5
Faktinė energijos vieneto kaina	% pridėtinės vertės	28,7	28,1	28,1	28,7	-	-
Aplinkosaugos mokesčiai, palyginti su darbo jėgos mokesčiais	santykis	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	-
Aplinkosaugos mokesčiai	% BVP	1,7	1,6	1,7	1,7	1,9	1,9
Sektoriniai							
Energijos vartojimo intensyvumas pramonės sektoriuje	kgne / €	0,16	0,16	0,15	0,15	0,14	0,14
Apdirbamosios pramonės, išskyrus naftos perdirbimą, faktinė energijos vieneto kaina	% pridėtinės vertės	14,0	13,3	13,1	13,3	-	-
Didelio energijos vartojimo intensyvumo pramonės dalis ūkyje	% BVP	-	-	-	-	-	-
Elektros energijos kainos vidutinio dydžio pramoniniams vartotojams	€ / kWh	0,10	0,11	0,12	0,12	0,10	0,09
Dujų kainos vidutinio dydžio pramoniniams vartotojams	€ / kWh	0,04	0,05	0,04	0,04	0,02	0,03
Viešieji MTTP energetikos sektoriuje	% BVP	0,02	0,01	0,02	0,01	0,02	0,01
Viešieji MTTP aplinkosaugos sektoriuje	% BVP	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	0,00
Komunalinių atliekų perdirbimo norma	%	19,9	23,5	27,8	30,5	33,1	48,0
Į ATLPS įtraukto išmetamo ŠESD kiekio dalis*	%	42,4	41,7	38,8	35,9	36,1	32,1
Energijos vartojimo intensyvumas transporto sektoriuje	kgne / €	0,48	0,46	0,44	0,47	0,51	0,51
Taršos anglies dioksidu intensyvumas transporto sektoriuje	kg / €	1,37	1,29	1,23	1,31	1,41	-
Energijos tiekimo saugumas							
Priklausomybė nuo energijos importo	%	81,7	80,3	78,3	78,0	78,4	77,4
Bendras tiekėjų koncentracijos indeksas	HHI	97,8	99,7	97,5	87,8	71,7	-
Energijos rūšių derinio diversifikavimas	HHI	0,29	0,29	0,27	0,27	0,27	0,27

Visi makrolygio intensyvumo rodikliai nurodyti kaip fizinio dydžio ir BVP santykis (2010 m. kainomis).
Energijos vartojimo intensyvumas: bendrojo vidaus energijos suvartojimo (kgne) ir BVP (EUR) santykis.
Taršos anglies dioksidu intensyvumas: išmetamo ŠESD kiekio (CO2 ekvivalentas kg) ir BVP (EUR) santykis.
Išteklių naudojimo intensyvumas: medžiagų vidaus vartojimo (kg) ir BVP (EUR) santykis.
Atliekų susidarymo intensyvumas: atliekų (kg) ir BVP (EUR) santykis.
Energijos prekybos balansas: energijos eksporto ir importo balansas, % BVP.
Energijos dalis SVKI: vadinamųjų energijos punktų vartojimo krepšelyje dalis, naudojama sudarant SVKI.
Energijos kainų pokyčio ir infliacijos skirtumas: SVKI energijos komponentė ir bendra SVKI infliacija (metinis pokytis %).
Faktinė energijos vieneto kaina: faktinės energijos sąnaudos kaip bendros ekonomikoje sukuriamos pridėtinės vertės dalis procentais.
Energijos vartojimo intensyvumas pramonėje: galutinio energijos suvartojimo pramonės sektoriuje (kgne) ir bendrosios pridėtinės vertės pramonės sektoriuje (2010 m. EUR) santykis.
Apdirbamosios pramonės, išskyrus naftos perdirbimą, faktinė energijos vieneto kaina: faktinės sąnaudos kaip apdirbamosios pramonės sektorių pridėtinės vertės dalis procentais.
Didelio energijos vartojimo intensyvumo pramonės dalis ūkyje: tokios pramonės šakų bendrosios pridėtinės vertės dalis BVP.
Elektros energijos ir dujų kainos vidutinio dydžio pramoniniams vartotojams, suvartojantiems 500–2000 MWh ir 10 000–100 000 GJ; sumos be PVM.
Komunalinių atliekų perdirbimo norma: perdirbtos ir kompostuojamos komunalinės atliekos, palyginti su visomis komunalinėmis atliekomis.
Viešieji MTTP energetikos arba aplinkos sektoriuje: valdžios sektoriaus išlaidos MTTP šiuose sektoriuose, % BVP.
Į ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą (ATLPS) įtrauktas išmetamas ŠESD kiekis (išskyrus aviaciją), remiantis duomenimis apie išmetamą ŠESD kiekį, valstybių narių pateiktais Europos aplinkos agentūrai (neįskait. teršalų, susidariusių dirbant žemę, keičiant žemės naudojimo paskirtį ir vykdant miškininkystės veiklą, kiekio).
Energijos vartojimo intensyvumas transporto sektoriuje: galutinės energijos suvartojimo transporto sektoriuje (kgne) ir bendrosios pridėtinės vertės transporto sektoriuje (2010 m. EUR) santykis.
Taršos anglies dioksidu intensyvumas transporto sektoriuje: išmetamo ŠESD kiekio transporto sektoriuje ir bendrosios pridėtinės vertės transporto sektoriuje santykis.
Priklausomybė nuo energijos importo: grynojo energijos importo ir bendrojo vidaus energijos suvartojimo, įskait. tarptautinį bunkeriavimą, santykis.
Bendras tiekėjų koncentracijos indeksas: apima naftą, dujas ir anglį. Mažesnės vertės reiškia didesnę diversifikaciją, taigi mažesnę riziką.
Energijos rūšių derinio diversifikavimas: Herfindahlio indeksas, susijęs su gamtinėmis dujomis, visais naftos produktais, branduoline šilumine energija, atsinaujinančiųjų išteklių energija ir kietuoju kuru.
* Europos Komisija ir Europos aplinkos agentūra.
Šaltinis – Europos Komisija ir Europos aplinkos agentūra (į ATLPS įtraukto išmetamo ŠESD kiekio dalis); Europos Komisija (aplinkosaugos mokesčiai, palyginti su darbo mokesčiais ir BVP); Eurostatas(visi kiti rodikliai).

NUORODOS

Arpaia, A. and Kiss, A. (2015): *Benchmarks for the assessment of wage developments: Spring 2015, Analytical web note 2/2015*, European Commission. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=14070&langId=en.

Lietuvos bankas (2017): *Anticiklinis kapitalo rezervas*, 2017 m. gruodžio mėn. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/lt/leidiniai/anticiklinis-kapitalo-rezervas-2017-m-iv-ketv.

Barro, Robert J., and Sala-i-Martin, Xavier (1992): *Convergence*. *Journal of Political Economy 100(2)*, 223–251. Prieiga per internetą: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/3451299/barro_convergence.pdf?sequence=4.

CASE (2017): Centre for Social and Economic Research: *Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2017 Final Report*, IHS, *Institute for Advanced Studies*, Vienna. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/study_and_reports_on_the_vat_gap_2017.pdf.

CODEFOP (2015): *The role of modularisation and unitisation in vocational education and training*, Luxembourg: Publications Office. *Cedefop working paper*; Nr. 26. Prieiga per internetą: http://dx.doi.org/10.2801/38475.

Europos Komisija (2015): *Challenges to Member States' Investment Environments*, SWD(2015) 400 *final*. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/europe2020/challenges-to-member-states-investment-environments/index_en.htm.

Europos Komisija (2017a): *Employment and Social Developments in Europe*, July 2017. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8030&furtherPubs=yes.

Europos Komisija (2017b): *Šalies ataskaita. Lietuva 2017*, SWD(2017) 80 *final*, 2016 m. vasario mėn., Briuselis. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-lithuania-lt.pdf.

Europos Komisija (2017c): *European Business and Consumer Survey*, 2017. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/business-and-consumer-surveys_en.

Europos Komisija (2017d): *Investment in the EU Member States: An Analysis of Drivers and Barriers*, October 2017. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/investment-eu-member-states-analysis-drivers-and-barriers_en.

Europos Komisija (2017e): *European Innovation Scoreboard 2017*, Brussels. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en.

Europos Komisija (2017f): *Horizon 2020 Policy Support Facility Specific support for Lithuania – Fit for the future*. Prieiga per internetą: https://rio.jrc.ec.europa.eu/policy-support-facility/specific-support-lithuania.

Europos Komisija (2017g): *Mokslinių tyrimų ir inovacijų centro (RIO) 2016 m. šalies ataskaita. Lietuva*. Prieiga per internetą: https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/country-analysis/Lithuania/country-report.

Europos Komisija (2017h): *Flash Eurobarometer 457: Businesses' attitudes towards corruption in the EU*, October 2017. Prieiga per internetą:

https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2177_457_ENG.

Europos Komisija (2018 a): *Pension Adequacy Report 2018* (dar nepaskelbta).

Europos Komisija (2018b): *EU Single Market Scoreboard 2017* (dar nepaskelbta). Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard ir https://opentender.eu/.

European Centre of Expertise in the field of labour law, employment and labour market policy (2018 m., dar nepaskelbta): *Labour Market Policy Thematic Review 2017: An in-depth analysis of the emigration of skilled labour*.

EIB (2017): *Investment Survey*. Prieiga per internetą: http://eibis.eib.org/eibis-2017#!/lithuania.

Ernst & Young Baltic Ltd (2017): *Rail Baltica Global Project Cost-Benefit Analysis*, April 2017. Prieiga per internetą: http://www.railbaltica.org/wp-content/uploads/2017/04/RB_CBA_FINAL_REPORT_0405.pdf.

TVF (2016): *Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe. IMF Staff Discussion Note. Internet*. Prieiga per internetą: https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1607.pdf.

Lietuvos švietimo taryba (2015): *Dėl bendrojo ugdymo politikos: problemos ir jų sprendimo būdai.* Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=9495&p_k=1.

Lietuvos švietimo taryba (2017): *Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 metais apžvalga*. Prieiga per internetą: http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=9258&p_k=1.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2017): *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2016 metų veiklos ataskaita*. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/web/lt/veikla/ministerijos-veiklos-ataskaitos.

Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2016): *2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio užimtumui ir kitiems Lietuvos ūkio makroekonominiams rodikliams vertinimas. Galutinė ataskaita.* Prieiga per internetą: http://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2007-2013-m-es-strukturines-paramos-poveikio-uzimtumui-ir-kitiems-lietuvos-ukio-makroekonominiams-rodikliams-vertinimas.

MOSTA (2017) – Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras (2017): *Lietuvos studijų, mokslo ir inovacijų apžvalga* . Prieiga per internetą: http://www.mosta.lt/lt/tyrimai/ataskaitos#2017-m.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė (2016): *Valstybinio audito ataskaita Švietimo stebėsena*. Prieiga per internetą: https://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai_en.aspx?id=23011.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė (2017): *Auditų „Programinis biudžetas: strateginių veiklos planų sudarymas ir įgyvendinimo stebėsena“ ir „Valstybės investicijų 2015 metais programos valdymas“ rekomendacijų įgyvendinimo eiga,* 2017 m. spalio mėn., Vilnius. Prieiga per internetą: https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3775.

EBPO (2016): *PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education*, I.2.4a, I.4.4a ir I.5.4a lentelės. Prieiga per internetą: http://dx.doi.org/10.1787/9789264266490-en.

EBPO (2017a): *European Observatory on Health Systems and Policies Lithuania: Country Health Profile 2017, State of Health in the EU*, OECD Publishing, Paris / European Observatory on Health Systems and Policies, Briussels. Prieiga per internetą: http://dx.doi.org/10.1787/9789264283534-en.

EBPO (2017b): *Education in Lithuania*, OECD Publishing, Paris. Prieiga per internetą:

http://dx.doi.org/10.1787/9789264281486-en.

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (2016), *Lietuvos korupcijos žemėlapis, 2016*. Prieiga per internetą: https://www.stt.lt/en/news/?cat=1&nid=2505.